

Klassivõitlus

№ 153

Märts

1933

«Külvaja» kirjastus

Sisukord

	Lhk
Marxi surma 50. aastapäevaks	1
<i>V. Adoratski</i> — Marxi „Kapital“	20
<i>H. P.</i> — Marx ja Marksism Eestis	25
<i>J. L.</i> — Kuidas rahvusdemokratism Marxi majanduslist õpetust võltsib	31
<i>R. V.</i> — Marxi elust ja tööst	36
Tööraha ühise väerinna eest	44
<i>N. K.</i> — Kompartei seisukord ja ülesanded kodanlistel maadel praegusel- ajajärgul	46

KLASSIVÕITLUS

153

Märts

 P. R. Krentsvaldi
 nim. ENSV RAHHA

1933

Kõneühik

PE 20755

Marxi surma 50. aastapäevaks

(KITK agitpropi osakonna teesid.)

14. märtsil 1933. a. sai 50 aastat teadusliku kommunismi geniaalse alusepanija, rahvusvahelise proletariaadi õpetaja ja juhi — Karl Marxi surmast.

Seda aastapäeva mälestatakse kogu ilmas — nii revolutsioonilise proletariaadi ridades, kui ka kodanluse ja tema sotsiaaltoapoiste — II Internatsionaali leeris.

Võitlus Marxi eest ja Marxi vastu, — eesrinna ja teadlikkude proletaarlaste-kommunistide võitlus Marxi revolutsioonilise õpetuse eest ja kogu maailma kodanluse ning tema sotsiaalse peatoe — sotsiaaldemokraatia — võitlus Marxi vastu, tarvitanes avaliku võitluse meetodit ja marksismist tema revolutsioonilist sisu välja heites — see võitlus laieneb erilise jõuga praegusaja tingimustes, kus kapitalistliku stabilisatsiooni ajajärk lõppes ja uus revolutsioonide ning sõdade ajajärk peale algab. Neis tingimustes, kus sotsialismi ehitus proletariaadi diktatuuri maal võidurikkalt edasi läheb, kus see diktatuur areneb Marxi ja Lenini poolt näidatud teel kommunismile, ja kus kõigil kapitalistlikudel maadel mõllab kriis, mis oma ulatuse, kestvuse ja teravuse poolest ennenägematu; üleilmne revolutsiooniline tõus aga veel rohkem hoogu võtab ja üleilmse imperialistliku sõja ning Nõukogude Liidu vastase interventsiooni hädaoht ikka rohkem teravneb, — neis tingimustes omab võitlus Marxi õpetuse ümber kõige teravama kaju.

K. Marx sündis 1818. aastal ja suri 1883. aastal. Tema teadlik elu ja võitlus toimusid ühel ajal kapitalismi kiire arenemise, tööliiklasi ja tema poliitilise aktiivsuse kiire kasvu ajajärguga. Sel ajal muutus Euroopa teravate revolutsiooniliste kokkupõrgete areeniks, kus proletariaat esimest korda ajaloos oma iseseisvate loosungitega välja astus kodanluse vastu, kui klassi klassi vastu.

1848. a. revolutsioon ja Pariisi Kommün (1871. a.) — need on hiiglasuured

tähised rahvusvahelise revolutsioonilise töölisteliikumise ja marksismi ajaloos.

Karl Marx on pärit jõukast perekonnast (tema isa oli advokaat). Oma teadliku elu esimestest päevadest peale läheb ta kindlasti ja jäädavalt võitleva proletariaadi leeri ja andub täielikult sellele võitlusele. Olles oma aja kohta kõige haritum inimene ja geniaalsem mõtleja, lõi Marx teadusliku kommunismi — selle suure õpetuse proletariaadi klassivõitluse lähematest ja lõpuliikudest eesmärkidest, tema kui kodanlise ühiskonna hauakaevaja, ajaloolisest ülesandest, sotsialistlikust revolutsioonist, proletariaadi diktatuurist ja kommunismist.

Marx oli proletariaadi suur teoreetik ja samal ajal oli ta tuline revolutsionäär ja töölisteliikumise juht. Sellest seadest välja minnes, et proletariaadi teadus ei pea maailma mitte ainult seletama, vaid ka proletariaati aitama seda ilma muuta, andis Marx kõik oma mõtte- ja teohiiglase jõu proletariaadi klassiliste võitluste teenistusse. Tema eesmärk oli hiljem tema suuremale õpilasele ja ta töö jätkajale Leninile oli teooria ainult sõjariistaks võitluses tööliiklasi vabastamise eest. Ühelt poolt on iga tema samm otsekohest osavõttu proletariaadi revolutsiooni võitlustest teadusliku kommunismi kiirtega heledalt valgustatud, kuna teiselt poolt on kõik tema rikkalikum ideeline pärandus, kogu marksim mitte midagi muud, kui kogu inimkonna eelkäiva ajaloo, kogu klassivõitluse määratusuurte kogemuste geniaalne üldsustus.

Saadet Pariisi Kommuna verisest kaotusest ja I Internatsionaali lagunemisest raske hoobi, ei jäänud töölisteliikumine ometi paigale seisma, vaid levines veel rohkem ning asus ühtlasi kõigil maadel ikka enam marksismi lipu alla. Aga niipea kui marksism sai miljonite tööliste mõtete üle valitsejaks, kes organiseeritud ametiühingutesse ja poliitilistesse partei-

desse, ilmusid revisjonistlikud õõnistajad marksismi seestpoolt lõhkuma.

Klassivõitluse ja sotsialistliku töölisteriikimise legaalse arenemise „rahulikuma“ ajajärgu tingimustes (1872—1904) kasvab kodanluse mõju proletariaadi hulgas. Hakates kõige kergemini külge töölisklassi eesõigustatud ladvakihile, kellele kapitalistid asumaade röövimisest saadud ülikasude arvel kõrgemat tasu maksid, tekitab see kodanline mõju revisjonismi ja oportunisti.

Marxismist avalikult lahti õeldes kohandavad revisjonistid (Bernstein j.t.) Marxi õpetust kapitalismile, temast kõike revolutsioonilist sisu välja vihtudes.

Kommunistliku revolutsiooni sõjaka teooria, leekiva üleskutse asemele, et kõigi maade kurnatud ja rõhutatud mobiliseeriksid oma jõudu kapitalismi vägivaldseks kukutamiseks ja proletariaadi diktatuuri maksmapanemiseks, loovad revisjonistid kapitalismi ilustades jutlustuse, mis kodanlusele vastuvõetav ja kasulik ning mis kõneleb rahulikkudest võitlusmeetoditest, valimislehtede, parlamentliku vaieluse, sotsialistlikkude ja kodanliste parteide vahelise kauplemise ja kokkurääkimiste ning ametiühingute juhtide ning ettevõtjate vaheliste kokkulepete teel.

Kuid marksismi ei heida revisjonistid ainult üle parda, vaid need marksismi petiskaitsjad ja varjatud oportunistid solgivad ja moonutavad teda veel pealegi. Marksismi terminoloogiat ja ta autoriteeti hulkades osavalt ära kasutades andis *tsentrist Karl Kautskyga eesotsas* „marksismi kaitse“ lipu all rohkem maskeeritud kujul vähehaaval kõik oma seisukohad üksteise järele revisjonistidele, kuni viimaks ise ka lõpulikult kolis revisjonismi leeri, kapitalismi avalikkude kaitsejate kilda. *Proletariaadi diktatuur* — see, mis on marksismi peaküsimuseks, samuti kõik see, mis seotud tema eest peetava võitlusega — kodanluse vägivaldne kukutamine sõjariistus ülestõusu teel, kodanlise riigiparaadi purustamine, — kõige selle heitsid II Internatsionaali teoreetikud kolikambrisse.

Algab uus ajajärk ja imperialismi võtavad juba tema tekkimisel vastu uue revolutsiooniäikese esimesed kõuekärgetused. XIX sajandi lõpp ja XX sajandi esimesed aastad arenevad Venemaa läheneva 1905. a. *revolutsiooni* tähe all. See revolutsioon leiab nii oma arenemise järgus, kui ka oma haripunktil kõige laiemat vastukaja kogu ilmas. Vene proletariaat astus välja kui töötavate hulkade revolutsioonilise võitluse juht kodanlis-demokraatlikus revo-

lutsioonis. Tema kangelaslik võitlus tuletab rahvusvahelisele proletariaadile meelde, et peale valimislehe on olemas veel teised, mõjuvamad klassivõitluse viisid: streik, poliitiline meelevaeldus, sõjariistus ülestõus. Kuid murrang ei alanud mitte ainult Venemaal. Revolutsioonid Türgimaal, Persias ja Hiinas seavad kõik tulevase proletarse revolutsiooni küsimused koguni uuel viisil üles. Imperialism, mis kõigis maailma riikides kõiki kapitalismi vastuolusid veelgi teravamaks ajab, seab töölisteriikimise ette uued probleemid, seab päevakorda ülesande võidelda imperialistliku sõja vastu, võidelda kapitalismi võimu lõpuliku kukutamise ja proletariaadi diktatuuri maksmapaneku eest.

Neis revolutsioonilise kriisi kasvamise tingimustes Venemaal (1905. a. revolutsiooni eelõhtul) algas Lenin läheneva vene revolutsiooni kõigi probleemide väljatõtamist marksismi seisukohalt, mille kirglikuks pooldajaks ja lipukandjaks ta hakkas oma teadliku elu esimestest aastatest peale. Kui hiilgav marksist, saab Lenin enamliku partei teoreetikuks ja alusepärijaks ning revolutsioonilise proletariaadi juhiks. Lenin paljastab armutult igasuguseid marksismi moonutusi ja solkimisi mitte ainult Venemaal, vaid ka kogu rahvusvahelise töölisteriikimise ulatuses. Marxi meetodi täiuslikult vullanud, jätkab Lenin tema tööd ja rikastab oma suure õpetaja ideelist pärandust, andes õiged vastused kõigile uutele probleemidele, mis uuel ajajärgul üles tõusevad — ja esijoones kõigile proletariaadi diktatuuri eest peetava otsekohese võitluse probleemidele.

Leninism on imperialismi ja proletarse revolutsiooni ajajärgu marksism. Leninismi poleks olnud ilma marksismita. Kuid praegusel ajajärgul ei või olla tõelist marksismi, mis oleks leninismist väljaspool.

1914. a. sõda ja Venemaal lahtipuhkenud revolutsioonid — esiteks veebruarirevolutsioon ja tema järele Oktoobrirevolutsioon, paljastavad II Internatsionaali ärandlikkuse kuni lõpuni ja saavad alanud üleilmse proletarse revolutsiooni tingimustes lähtepunktiks uue, Kommunistliku Internatsionaali organiseerimise, kes kuulutas marksismi-leninismi oma lipukirjaks.

Marxi õpetus, kommunistlik liikumine ja selle liikumise juhid tegid kodanlusele juba Marxi elu ajal meeletut hirmu ning neid hakati kuulmatult laimama ja taga kiusama. Meie päevil aga ajab marksism-leninism ja kogu rahvusvaheline kommunistlik liikumine vana sureva kapitalistliku

ilma veel suuremasse kabuhirmu. Hirm marksismi-leninismi ja kommunistliku liikumise ees kasvab seda kiiremini, mida sügavamalt see kapitalismisüsteemi üldkriis, mida Marxe kuulutas ja mis 1914. a. sõjaga peale algas, tema aluseid õõnstab, mida enam lõhkumist ja laastamist *praegune üleilmne majanduslik kriis endaga kaasa toob, mida kõrgemal on üleilmse revolutsioonilise tõusu laine*, mida tugevamini tundub õhus revolutsiooniliste ja sõjaliste vapustuste lähenemise lõhna. Kapitalismi ajutise stabilisatsiooni kokkuvarisemine ja sotsialismi tormiline kasv NSV Liidus sunnivad kodanluse värisema proletaarse revolutsiooni ees, mis juba 15 aastat tagasi kukutas ta võimu ühel kuuendikul osal maakerast.

NSV Liit, see proletaarse diktatuuri maa ja üleilmse proletaarse revolutsiooni kants areneb võidurikkalt sotsialismi teel enamliku partei ja kogu maailma proletariaadi juhi sm. Stalini juhatusel, areneb sel teel, mida Marx ja Lenin nii geniaalse ettenägevusega ära märkisid.

Kommunistlik Internatsionaal, see revolutsioonilise marksismi-leninismi üleilmne partei ja rahvusvahelise proletariaadi eelvägi juhhib töölisklassi mööda revolutsiooniteed Marxi ja Lenini lipu all edasi üleilmsele kommunistlikule revolutsioonile.

Teise Internatsionaali juhid, need marksismi ülejooksikud ja töölisklassi huvide äraandjad on endid täiesti imperialismi sõjavankri ette rakendanud. Pole ainustki küsimust Marxi revolutsioonilises teoorias, pole ainustki klassivõitluse ala, kus nad poleks sotsialismi ära annud ja kodanlike kontrevolutsiooni leeri üle läinud.

Marx on ainult kommunistide ja nende miljonite proletaarlaste ja poolproletaarlaste päralt, kes igas ilmakaares Kommunistliku Internatsionaali juhtimise all peavad leppimatut klassivõitlust imperialismi vastu, lähendades kodanluse võimu lõpulikku hävingut ja proletariaadi võitu.

Kakskümmend aastat tagasi, 1913. aastal, Marxi surma 30 aastapäeva puhul kirjutas Lenin „Pravdas“:

„Peale marksismi ilmumist tõi igaüks neist kolmest üleilmse ajaloo ajajärgust) talle uut tõestust ja uusi võite. Kuid veel suurema võidu toob*

marksismile, kui proletariaadi õpetusele eelolev, ajalooline ajajärk.“

Meie ajajärk — see on marksismi-leninismi teooria otsustava ja vastuvaidlematu tõestuse ja Marxi revolutsioonilise õpetuse üleilmse võidukäigu ajajärk.

1. Marksism on proletariaadi teadus

„Marxi kogu geniaalsus seisab nimelt selles, et ta andis vastused neile küsimustele, mida inimsoo eelsammuv mõte oli juba üles seadnud. Tema õpetus tekkis kõige suuremate filosoofia, majandusteaduse ja sotsiaalsiimi esindajate õpetuse otsekohese ja vahetu jätkamisena.

Marxi õpetus on kõikvõimne sellepärast, et ta on õige. Ta on täielik ja korrapärane, andes inimestele teravikulise ilmavaate, mis ei lepi mitte mingisuguse ebausuga, mitte mingisuguse kodanlike mitte reaktiooniga. Ta on kõige selle parema seaduslik pärija, mida inimkond lõi XIX sajandil saksa filosoofia, inglise majandusteaduse ja prantsuse sotsialismi näol“ (Lenin).

Marxi suur ajalooline fähtsus seisab selles, et ta inimsoo kogu eelkäiva teaduse ja kultuuri proletariaadi vaatepunktilt kriitiliselt ümber töötas ja esimesena proletariaadi klassivõitluse teoreetiliselt ära seletas, et ta näitas selle klassivõitluse lõpu-eesmärki — uue klassidetu ühiskonna, kommunismi kättevõitmist ning ainukest teed sellele — proletaarset revolutsiooni ja proletariaadi diktatuuri. Marxi õpetuses on kõige kõrgem teaduslikkus kõige suurema ja järjekindlama revolutsioonilikkusega ühte liidetud. Marxi teadus pole mitte reaalsest tõelikkusest eraldatud dogma, ta on vaid selle tõelikkusega täiuslikult kokku seatud suur revolutsiooniline teadus, ta on „tegevuse juhtnõör“.

Marx töötas esimesena välja proletariaadi filosoofia — *dialektilise materialismi*.

„Marx ei jäänud XVIII sajandi materialismile peatuma, vaid arendas filosoofiat edasi. Ta rikastas seda saksa klassikalise filosoofia, eriti Hegeli süsteemi saavutustega, mis teda omakorda viis Feuerbachi materialismi juurde. Peamine neist saavutustest on dialektika, s. o. arenemise õpetus tema kõige täielikumal, sügavamal ja ühekülgisusest vabamal kujul, õpetus inimliku teadmise relatiivsusest (suhtelikkusest), mis meile annab igavesti areneva materia peegelduse“ (Lenin).

*) Need ajajärgud, millest Lenini artiklis räägitakse, on järgmised:

1) 1848. a. revolutsioonist kuni Pariisi Kommunaani (1871. a.);

2) Pariisi kommuunast kuni vene revolutsioonini (1905. a.), ja

3) alates vene revolutsioonist.

Kuid kui filosoofiline materialism oli juba enne Marxi tunginud üksikuisse lootusteaduse harudesse, siis ühiskonda käsitavais teadustes valitsesid idealistlikud teooriad kõiges oma suuruses. Marx oli esimene, kes *ühiskonnateaduses* dialektilise materialismi meetodi tarvitusele võttis.

See ainuke õige Marxi teaduslik meedod sai selleks graniitluseks, millele oli võimalik ehitada kogu teadusliku kommunismi hoonet. Sotsialistlikkude utopiate asemele, mis töölisteriikumisest kaugel seisis, astus ajaloo näitelavale marksismi korrapärane ja tervikuline teooria, mis näitab teed kapitalismilt kommunismile proletariaadi diktatuuri kaudu. Sotsialism pole enam vaga soov, vaid ta sai inimühiskonna paratamatu arenemise teaduslikuks ettenägemuseks.

Juba sel ajajärgul, kui Marx „Rheini ajalehe“ toimetajaks oli (1842.—43. a.) asus ta materialismi ja kommunismi seisukohtadele.

Oma kirjutuses „Hegeli õigusefilosoofia arvustusele“ 1843. a. lõpul paneb Marx teaduslikule kommunismile alguse, hiljem aga töötab ta ühes Engelsiga välja kõik uue õpetuse põhiküsimused („Püha perekond“, „Saksa ideoloogia“, „Filosoofia viletsus“ j. t.).

„Kommunistlikus manifestis“ väljendasid Marx ja Engels teadusliku kommunismi põhialuseid laiendatud kujul. See üleilmisajalooline dokument, mis kirjutatud 85 aastat tagasi, on Marxi ja Engelsi hiiglasuure teadusliku ja praktilise revolutsioonilise töö kokkuvõte.

„Kui arenemiskäigus klassivahed ära on kadunud ja kogu valmistus kollektiivi ühinenud isikute kätte koondu nud, siis kaotab ühiskonna võim oma poliitilise iseloomu. Poliitiline võim, selle sõna tõelises mõttes, on ühe klassi organiseeritud jõud teise klassi allasurumiseks. Kui proletariaat võitluses kodanluse vastu paratamata klassiks ühineb, kui ta revolutsioonilisel teel enda valitsevaks klassiks tõstab ja valitseva klassina väevõimuga vanad valmistusvahekorrad kaotab, siis kaotab ta ühes nende valmistusvahekorradega ka klassivahede olemasoleku tingimused, kaotab klassid üldse ära, ja ühes sellega ka iseene kui klassi võimu.“

Vana kodanlase ühiskonna, tema klasside ja klassivahede asemele asub

ühisus, kus igapäevane vaba arenemine on kõigi teiste vaba arenemise tingimuseks“ („Kommunistlik Manifest“).

Nendes sõnades on põhjaliku selgusega väljendatud Marxi *riigiteooria*, mis on riigi kui valitseva klassi käes oleva sõjariista teooria ja *proletariaadi diktatuuri*, kui klassideta ühiskonda viiva ainukese õige tee teooria. Selles geniaalses teoses näeme meie selle ajaloolise tee teoreetilist ettekuulutust, mille NSVLiidu töolisteklass (1917. a. Oktoobrist alates) oma marksistlik-leninliku enamliku partei juhatuse all läbi käib.

Põhimine õpetus marksismis — see on Marxi õpetus proletariaadi diktatuurist. Marksismi solkides ja võltsides kõrvaldavad II Internatsionaali opordunistid Kautskyga eesotsas marksismi teadusest eestkätt selle põhimise ja tähtsama — proletariaadi diktatuuri õpetuse. Aga ometi käib just kõigist Marxi ja Engelsi töödest, alates 1840. aastate keskpaigast kuni nende elu lõpuni, punase joonena proletariaadi diktatuuri idee läbi. Oma kirjas Veidemeyeri le kirjutab Marx 5. märtsil 1852. a.:

„Mis minusse puutub, siis see ei ole minu teene, et ma klasside olemasoleku praegusaja ühiskonnas avalikuks tegin, ei ka see, et ma avastasin nende omavahelise võitluse. Kodanlised ajalooteadlased väljendasid juba ammu enne mind selle klasside võitluse ajaloolise arenemise, aga kodanlised majandusteadlased avastasid klasside majandusliku anatoomia. Mis mina olen uut teinud, see on järgmise tõendamise:

1) et klasside olemasolu on seotud ainult teatud kindlate ajalooliste võitlustega;

2) et klassivõitlus paratamata viib proletariaadi diktatuurile;

3) et see diktatuur ise on ainult ülemineku igasuguste klasside kaotamisele ja klassideta ühiskonnakorrale.“

„Kapitalistliku ja kommunistliku ühiskonna vahel on see ajajärk, mil üks revolutsioonilisel teel teiseks muutub. Sellele ajajärgule vastab ka ülemineku ajajärk politikas ning riik sel ajajärgul ei saa olla teistsugune, kui ainult proletariaadi revolutsiooniline diktatuur.“ („Gotha programmi kriitika“.)

Marxi ja Engelsi need ja paljud teised mõtteavaldused tõukavad sotsiaaldemokraatia alatu latmu Marxi proletariaadi diktatuuri teooria kohta täiesti ümber ja

toetavad täielikult leninlikku arusaamist marksismist, kui rahvusvahelise proletariaadi revolutsioonilisest teadusest.

„Marxi õpetuse peamine sisu seisab klassivõitluses. Nii kõneldakse ja kirjutatakse õige tihti. Kuid see pole õige... Tähendada, nagu oleks marksism ainult klasside võitluse õpetus, see tähendab marksismi kärpida, moonutada ja teda niisuguseks teha, et ta oleks kodanlusele vastuvõetav. Marksist on ainult see, kes klasside võitluse tunnustamist laiendab kuni *proletariaadi diktatuuri* tunnustamiseni“ (Lenin, „Riik ja revolutsioon“, XXI köide, lhk. 392).

Marx ja Engels andsid need *põhimised ideed*, mis kõnelevad *proletariaadi hegemoniast* kodanlis-demokraatlikus revolutsioonis ja *kodanlis-demokraatliku revolutsiooni ümberkasvamisest sotsialistlikuks revolutsiooniks*. Nemad seadsid probleemi üles proletariaadi liitlastest — talurahvast ja rahvuslikust revolutsioonilisest liikumisest.

Eriti määratusuur tähtsus on Marxi mõtteavaldustel selle kohta, missugune on talurahva osa revolutsioonis ja kommunismile ülemineku ajajärgul.

14. augustil 1851. a. kirjutas Marx Engelsile:

„Ma veendun ikka rohkem ja rohkem selles, et agrokultuuri ja tema peale põhjeneva eraomandusliku alatuse ümberreformeerimine peab saama tulevase revolutsiooni a-ks ja o-ks“ (XXI köide, lhk. 249).

Bakunini raamatu kohta märkustes „Riiklus ja anarhia“ (1873. a.) kirjutas Marx:

„Neil maadel, kus talupoeg on oma hulgalises kogus maa-eramanik, kus ta moodustab isegi enam ehk vähem suure enamuse, nagu kõigis Lääne-Euroopa mannermaariikides, kus ta pole kadunud ega asendatud põllutöösulastega, nagu näiteks Inglismaal, seal tuleb järgmine pilt avalikuks: talupoeg hakkab igasugust tööliste revolutsiooni takistama ja ajab ta nurja, nagu ta on seda Prantsusmaal siiani teinud, ehk jälle peab proletariaat (sest talupoeg-eramanik ei kuulu proletariaadi hulka, ja neil maadel, kus talupoeg oma seisukorra järele proletariaadi hulka kuulub, ei usu ta seda ise) valitsuse võimule tõustes abinõud tarvitusele võtma, mille tagajärjel talupoeg oma seis-

korda kohe parandab ja ise revolutsiooni poole üle läheb. Kuid need on niisugused abinõud, mis oma põhiolus kergendavad üleminekut eramajanduselt ühiskondlikule maaomandusele, nii et talupoeg selle juurde majanduslikul teel jõuab ise.“

Oma vastuses Veera Sassulitshile kirjutas Marx 1881. a.

„Vene maapinna füüsiline seisukord on selleks soodne, et seal haritaks maad masinate abil, et see oleks korraldatud laial ulatusel ja teostataks ühistööga.“

See Marxi seade ei põhjene mitte küla idealiseerimisele (nagu see on sotsialistidel-utopistidel ja eriti vene naroodnikutel) ja talurahva kujutamisele üldise reaktsioonilise massina (nagu seda teevad II Internatsionaali teoreetikud ja nende käsik Trotski), vaid Marx näitab küla klassilist kihinemist ja tema revolutsioonilisi reserve; ta juhib sihtjoone põllumajandusliku valmistuse tööabinõude ning kõigepealt maa ühiskondlustamisele ja ühistööle tulevikus. Need on Marxi seaded; need said hiljem enamlastele lähtepunktiks proletariaadi poliitika probleemi lahendamisel talurahva suhtes nii kodanlis-demokraatlikus, kui ka sotsialistlikus revolutsioonis.

Marx ja Engels andsid põhimised ja juhtivad ideed *rahvusliste ja asumaade küsimuse alal*. „Ei või see rahvas vaba olla, kes ise teisi rahvaid rõhub.“

Mitmesuguste rõhutatud rahvaste seisukorda aluseks võttes, näit. Iirimaa — inglise kapitalismi rõhumise all, Poolamaa — tsaariaegse Venemaa, selle rahvaste vangimaja ja Euroopa sandarmi orjusikke, peale selle Itaalia ja Ungari, Hiina ja India, Afrika rahvaste ja neegrite olukorda P.-A. Ühendriikides hinnates andis Marx juhatusi selle kohta, kuidas tuleb arendada proletaarset poliitikat rahvaste ja asumaade küsimuses. Väadeldes seda küsimust niisugusena, mida tuleb lahendada proletaarse revolutsiooni huvides, andis Marx rahvuslik-revolutsioonilisele liikumisele määratusuure tähtsuse. Loosung rahvaste enesemääramise õiguse kohta ja võitluse kohta rahvusluse vastu töölikklassi ridades käib kõigist Marxi töödest punase joonena läbi.

Marxi õpetus riigist kui klassilliste vastuolude leppimatuse tagajärjest, proletariaadi tarvidustest kodanluse riigimasinat purustada; õpetus proletariaadi diktatuurist, kui kodanluse võimu vägivaldsest kukutamise-

sest, sellest diktatuurist, kui kapitalismilt klassitule ühiskonnale ülemineku ajajärgu ajutisest iseloomust; idee proletariaadi liitlastest ja proletariaadi, kui kõigi rõhutute juhi osast, — kõik need seaded, mis Marx täpsustanud oma hinnangus Pariisi kommuuna õppetundide kohta, moodustavad ühe lahutamatu terviku kogu tema, õpetuses proletaarsest revolutsioonist.

II. Marksismi filosoofia on dialektiline materialism

Dialektiline materialism — see on proletariaadi filosoofia. Dialektilise materialismi loomise ajajärk — see on proletariaadi tormilise revolutsioonilise tõusu ajajärk eesrinna kapitalistlikkudel maadel, proletariaadi kui klassi kindlakskujunemise ajajärk. Töölisklassi ühiskondlik seisukord ja ajalooline ülesanne tegid järjekindla ning valjult teadusliku materialistliku ilma-vaate loomise, mis oleks rajatud kõigile teaduse saavutustele, hädatarvilikuks ja võimalikuks.

Dialektiline materialism — see on teooria liikumise ja muutumise üldiste seaduste teadus, see on arenemise teadus, mis vaatlleb kogu ilma ja kõiki protsesse nende tekkimises, arenemises, languses, s. o. nende vahetpidamata kestvate kokkupõrgete ja teiste protsessidega kokku puutumise, nende vastastikuse võitluse ja üksteise peale mõju avaldamise tagajärgede vaatepunktilt.

Marx ja Engels, kes esialgu lähtusid Hegeli idealistlikust filosoofiast, asusid peagi materialismi poole. Filosoofia kõige suuremate esindajate õpetust edasi jättes, rikastades filosoofiat saksa klassikalise filosoofia, eriti Hegeli filosoofia suuremate saavutustega — dialektikaga, purustasid Marx ja Engels idealismi, ning tegid sellele piiratud olekule lõpu, milles asus materialism enne Marxi õpetust.

Marxi ja Engelsi dialektiline materialism ei esine sugugi mitte kui vana metafüüsilise materialismi lihtne elluäratamine, vaid ta liidab viimase kindlate aluste külge filosoofia, loodusteaduse ja ühiskondliste teaduste ajaloolise arenemise kogu ideelise sisu. *Marxi dialektiline materialism — see on inimkonna ajaloos esimene täielik, järjekindel, korrapärane ja ühtne ilmavaade; see on proletariaadi ilmavaade, mis leiab otsustavat kinnitust teooria ja praktika kõigil aladel.*

Marx ja Engels pidasid alalist ja väsimatut võitlust ühelt poolt idealismi vastu

(Bruno Bauer, Max Stirner, Lassalle jne) ja teiselt poolt metafüüsilise, arenematu ja labastatud materialismi (Büchner, Vogt, Moleschott) vastu.

Marx ja Engels paljastasid väsimatult neid materialiste ja ateiste, kes ei osanud usu vastu järjekindlat ja püsivat võitlust pidada, kes oma järjekindlusetu materialismiga jätsid usule ja usulisele filosoofiale teed sissepugemiseks (Huxley j.t.). Nad tegid Feuerbachile selle eest etteheiteid, et see võitles usuga mitte usu ärakaotamise eesmärgil, vaid selleks, et teda uuendada, luua uut „kõrgemat“ usku.

Kuid eriti tugevalt piitsutasid nad neid, kes oma usulist segapudru püüdsid tööliseliiikumisse sisse kanda (Dühring) ja kes sellega proletariaadi teadvust tumestasid ning proletariaadi vabanemist usulisest vingust takistasid.

Marxi seade, et „usk on oopium rahvale“, mille ta juba oma teadusliku ja revolutsioonilise tegevuse algul üles seadis, „jät usuküsimuses marksismi ilnavaate nurgakiviks“ (Lenin).

Ajaloo uurimisel materialismi tarvitusele võttes lõi Marx esmakordselt täieliku ja lõpuni järjekindla *ajaloolise materialismi* kui ühiskonnateaduse. „Õiguslikud vahekorrad, samuti kui riigivormidki, juurduvad ainelistes tingimustes.“ Ajalooline materialism näitab, „kuidas valmistusjõudude kasvu tagajärjel ühest ühiskonnaelu korraldusest võrsub teine, kõrgem korraldus“ (Lenin).

Marxi ajalooline materialism seletab mitte üksnes praegusaja kapitalistliku ühiskonna ajalookäiku, vaid seab oma otsekoheseks ülesandeks avastada kõiki vastutolusid ja kõiki vaenu- ning kurnamisevorme, mis praegusaja kapitalistlikus ühiskonnas olemas. Ta uurib selle arenemist, näitab selle möödaminevat iseloomu, tema paratamatut muutumist kõrgemaks ühiskonnavor- miks, kommunistlikuks ühiskonnaks. Niiviisi on marksism proletariaadile abinõuks, millega igasugusele kurnamisele võimalikult rutem ja võimalikult hõlpsamini lõppu teha.

Dialektiline materialism ja kommunism on marksismis lahutamatu seotud. Dialektiline materialism — see on proletariaadi ja kommunistliku partei revolutsiooniline sõjariist. Revolutsiooniline proletaarlane-kommunist — see on dialektiline materialist. *Võitlus dialektilise materialismi eest on osa proletariaadi klassivõitlusest ja selle võitluse pidamine on iga kommunisti kohus.*

III Marxi majandusteadus

Kõigest sellest ajast, mis Marx pühen- das teoreetilisele tööle, andis ta lõviosa majandusteaduse alal töötamisele.

Oma majandusteaduslikkudes töödes („Majandusteaduse arvustusele“, „Kapitali“ ja „Lisaväärtuse teooria“, Marxi kirja- vahetus eestkäit Engelsiga, ja peale Marxi surma järele jäänud käsikirjad majandus- teadusest) võttis Marx oma eelkäijatelt kõige selle, mis nendel oli sel ajal väärtus- likku.

Marxi eelkäijaid, isegi nende kõige väl- japaistvamate esindajate — Smith ja Ricardo näol, piiras kodanline silmaring. Pealegi olid nad oma õpetuse välja töötanud ka- pitalismi arenemise algajajärgul, kui te- mas peituvad sotsiaalsed vastuolud põ- nud veel lõpulikult välja arenenud ja nä- tavaks saanud ning kodanline majanduse- õpetus võis veel teataval määral olla teaduslik.

Ainult Marxi proletaarne majandustea- dus andis esmakordselt kindla ja täieliku teadusliku teooria, mis õigel kujul ja põh- jalikult avastab kapitalistliku majanduse liikumisseadused.

Marx töötas välja absoluutse ja rela- tiivse väärtuse ja lisaväärtuse õpetuse, millel on kapitalistliku kurnamise iseloo- must arusaamise kohta määratusuur tähtsus.

Marx uuris kapitalistliku ühiskonna are- nemisteed läbi, selgitas selles ühiskonnas käimasoleva valmistuse ühiskondlustumise protsessi välja ja näitas, kuidas see prot- sess tekitab kapitalistlikus ühiskonnas kõik objektiivsed ja subjektiivsed faktorid, mis sotsialistliku ühiskonna väljakujunemiseks tarvis. Sellega rajas ta ka teadusliku sot- sialismi põhialuse. Kapitalistliku kuhine- mise üldseadus, mille Marx avastas, näi- tas klassiliste vastuolude kasvu paratama- tust proletariaadi ja kodanluse vahel, vas- tavalt kapitalismi arenemisele. Marx näi- tas, kuidas kapitali kuhinemisega käiskäes töölised masinate abil välja tõrjutakse, kuidas kapitalismi paratamatu saatja — töö- liste tagavaravägi — tekib ja kasvab. Ka- pitali kuhinemine viib selle juurde välja, et ühele poolusele koonduvad ikka suu- remad rikkused, teisele poolusele aga ikka suurem viletsus.

Marxi õpetus proletariaadi absoluutsest vaesenemisest kapitalismi tingimustes kut- sus revolutsioonilise marksismi kõigi vaen- laste poolt kõige pöörasemad kallaletungid esile. Kapitalismi kaitsjad kirjutasid tu- handete viisi raamatuid vaesenemisteeo- ria „ümberlükkamiseks“. Kodanlised sta-

tistikud võltsisid arvusid igatmoodi selleks, et töölisklassi hüveolu kasvu „tõendada“, mis kasvavat sedamööda, kuidas areneb kapitalism. Avaliku revisjonismi kõige vi- hasemad kallaletungid (Bernstein ja Ko), marksismi kõige peenemad moonutused ja võltsimised revisjonismi poolt, kes enne- sõjalisel II Internatsionaali ajajärgul kattis end ortodoksaalsuse mantli alla (kauts- kiline väljamõeldus töölisklassi relatiivsest, aga mitte absoluutsest vaesenemisest), sot- siaaldemokraatia teoretikute igasugused targutused, Kominterni ridades olevate pa- rempoolsete oportunistide igasugused mark- sistlik-leninliku teooria moonutused — kõik need on pärit nimelt sellest teooriast. Kogu kapitalismi arenemine Marxile järg- neval ajal ja eriti praegusaegne aste ka- pitalismi arenemises (kriis, tööpuudus) kinnitas hiilgavalt Marxi õpetusi selle kohta, et „sellegijärele, kuidas kapitali kuhi- neb, peab töölise seisukord halvenema, missugune tema töötasu ka ei oleks — kas kõrge või madal“. Marxi seade „vaesuse, tööpiinade, harimatuse, orjuse ja metsluse kuhinemisest ja kõlblisest langemisest vas- taspoolsel poolusel, s. o. selle klassi pool, kes oma töösaadusi valmistab kapitali näol,“ leidis täielikku kinnitust.

Marxi õpetust proletariaadi absoluutsest vaesenemisest arendades ja kaitses, ning pal- jastades kodanluse ja tema agentide valet töölisklassi seisukorra järkjärgulise paran- emise kohta kapitalistlikus korras toonitab Len- nin, et tööline vaeseneb absoluutselt, s. o jääb otsekohe vaesemaks kui ta enne oli, on sunnitud halvemini elama, end puuduli- kumalt toitma, rohkem tühja kõhtu kannatama ja virelema keldri- ning põõningu- korterites.

Praegusaegne tööpuudus, mis kapitalist- likus ilmas paisunud koleda arvuni — kuni 50 miljoni töötut inimeseni, töölisklassi ikka suurem elatistaseme langus kõigil kapitalist- likkudel maadel, küla pauperiseerumine, kümnete miljonite nälgimine asumaadel, peavarjuta oleku, prostitutsiooni, väljasu- revuse, vaimuhaiguste ja massiliste enese- tapmiste kasv — kõike seda kuulutas Marx ette, kõik see on tõeks saanud. Kapita- lism ei suuda enam oma palgaorje toita. See näitab eriti piltlikult, kui sügavalt on kapitalistlik süsteem ära õõnestunud. Sa- mal ajal Nõukogude Liidus olev tööpuu- duse kaotus, töölisklassi elatistasemi va- hetpidamatu tõus, kulakluse ja küla klas- silise erinevuse kadumine, laiade tööta- vate hulkade hüveolu kasv näitab piltli- kult, et ainult kapitalismi likvideerimine

hävitab tööliklassi vaesenemise ja küla pauperiseerumise.

Marxi kapitali kuhinemise analüüs näitas, et kapitali *koondumine ja keskendumine* on möödapääsematu, samuti kui möödapääsematu on vahepealsete väikeste iseseisvate valmistajate gruppide lagunemine ja kadumine ning ülepääsematu kuristiku kasvamine kodanluse ja proletariaadi vahel.

Marx näitas, kuidas kapitali koondumine ja keskendumine, mis vabast võistlusest tingitud, toob omakorda *monopoli* esile, ning see asub vaba võistluse asemele, mitte võistlust üldse hävitades, vaid ümberpöörduvalt, seda igaviisi teravamaks ajades. See Marxi seade sai aluseks Lenini *õpetusele imperialismist*, kui kapitalismi kõige uuemast astmest, mil kapitalism muutub monopolide võimu tõttu mädaneks, parasiitlikuks, surevaks kapitalismiks.

Kapitalistlike trustide, sündikaatide ja kartellide kasv, eriti P.-A. Ühendriikides ja Saksamaal juba enne ilmasõda ning iseäranis peale sõda ning samal ajal maailma majanduse äärmisesse korralagedusse langemine, anarhia ja lagunemise kasv, pangakrahhid, pankrotid, kogu rahandussüsteemi korratus, — kõik see tõestab põhjaliku täpsusega ka neid marksismi seadeid, ega jäta kivi kivi peale sotsiaaldemokraatlike nõiamooride teooriatest, kes neid seadeid maha salgavad ja kapitalistliku majanduse kasvu tõendavad.

Marx andis esmakordselt ühiskondliku kapitali *kordusvalmistuse* analüüsi. „Marxi kordusvalmistuse teooria on tähtsam vara marksismi varaaidas“ (Stalin). Marxi kordusvalmistuse teooria, mida Lenin oma töödes edasi arendas, purustab täielikult nii kodanlised teooriad kapitalismi plaanilisest takistamatust arenemisest (Say, Tugan-Baranovski, praegusaja sotsiaalfaschism), nõndasamaka reaktsioonilisteteooria lisaväärtuse realiseerimise võimatusest kapitalistliku ühiskonna piirides (Sismondi, vene narodnikud, Rosa Luxemburg ja ta järelkäijad), ühes siit järgnevate järeldustega kapitalismi automaatsest kokkuvaremismisest.

Marx näitas *periodiliste kriiside* täielikku möödapääsematust kapitalistlikus korras ja ta tegi ka nende põhjused selgeks. Ta näitas, et kriiside aluspõhi peitub kapitalistliku korra süsteemis eneses: *Kriiside aluspõhjaks on see vastuolo, mis valitseb valmistuse ühiskondliku iseloomu ja tema erakapitalistliku omandamise-vormi vahel.* See *kapitalismi põhivastuolo aval-*

dub valmistuse anarhias ja plaanilikkuse puudumises, mis kapitalistlikku korda iseloomustab ja *kriisi ajal eriti selgelt nähtavale tuleb.* Vahetpidamatult kasusid taga ajades laiendavad kapitalistid ikka hoogsamalt valmistust. Samal ajal aga piirab töötavate miljoniliste hulkade maksuvõimelist nõudmist kaupade järele nende proletaarne olukord, piirab see asjaolu, et kapitalistid püüavad nende elatistaset hoida äärmiselt madalal. Kriisid paljastavad kõiki kodanlise korra vastuolusid ja ajavad nad viimase piirini teravaks. Kriisid on selle elavaks tunnistajaks, et „kodanlised vahekorrad on liig kitsad selleks, et iseendi loodud rikkusi ära mahutada.“

Kriisid heidavad kodanlist ühiskonda regulaarselt „barbarsuse seisukorda“. Kriiside ajal tuleb nähtavale, et „majanduslikud vastuolud jõuavad kuni oma haripunkti: valmistusviis algab võitlust vahetuseviisi vastu“.

Kõigel kapitalismi olemasoleku ajal otisid kodanluse esindajad, kapitalistliku korra ideoloogid ja kaitsjad abinõusid kriiside kõrvaldamiseks, kuid tagajärjetult. Lugematu hulk kordi lausid rahasalvete kaitsjad kriisile matuselaulu; kapitalistlik tõelikkus aga vastab neile nõialausumistele igakord uute ikka tugevamate ja teravamate vastuolude plahvatustega, mis juurduvad kapitalistlikus korras ja ikka sügavamate kriisidega, mis vapustavad kogu süsteemi. Peale Marxi surma on kriisid perioodiliselt kapitalistlikku süsteemi vapustanud, muutudes ikka tihedamaks ja sügavamateks. Aitab sellestki, kui 1900—1903., 1907., 1913 ja 1920. a. kriise meelde tuletada. Nimelt seepärast, et mida kaugemale edasi, seda teravamaks ja sügavamaks muutuvad kriisid, nimelt seepärast on nad lähedalt seotud alalise sõja hädaohuga, milles imperialistid näevad ühte teed kriisist väljapääsemiseks.

1914. a. imperialistlik sõda, mis tekkis imperialismi lepitamatute vastuolude tagajärjel ja mis valmistusjõudusid enneolematult purustas, pani alguse *kapitalismi üldisele kriisile*. Kui kaua see kriis ka ei kestaks, kui tihti ta teravus ka ei vahelduks ajutise nõrgenemisega, ometi viib see kriis kapitalistliku süsteemi hävinemisele ja on tema järjekindla lagunemise tunnusemärgiks.

Marxi kriisiteooria kõige hiljavama tõestusena, tema ennustuse kõige selgema tõestumisenähtena esineb praegune üleilmne majanduslik kriis, mis areneb üldise kapitalismi kriisi aluspõhjal, mis tekkinud pärast ajutise kapitalistliku stabilisatsiooni lühikest kestvusaega ja mis on teravam,

sügavam, kestvam ja laastavam kõigist kriisidest, mida kapitalism kunagi üle elanud.

Praegusaja üleilmne majanduslik kriis näitab eriti teravalt, et selleks „et kriise hävitada, on vaja hävitada kapitalism“ (Stalin). Kriis näitas tegelikult sotsiaalfaschistliku organiseeritud kapitalismi teooria täielikku pankrotti. Ta tõendas selle teooria kõigi teisendite pankrotti, mida levitasid parempoolsed oportunistid, samuti kui praegusaja kapitalismi kontrrevolutsiooniliste trotskistlike hinnangute pankrotti, mis kapitalismi idealiseerivad ja tema vastuolusid kinni mätsivad. Kriis purustab pihuks ja põrmuks kõik „igavese õitsengu“ pettuseretseptid, kõik „plaanilise kapitalismi“ utopiad. Kriis ajab kõik praegusaja kapitalismi vastuolud äärmiselt teravaks ja tuletab tungivalt proletariaadi sotsialistliku revolutsiooni mõõdapäsematust meelde. Praegusaegses olukorras, kus põhjani vapustatud kapitalistliku süsteemiga seisab kõrvuti arenev, kasvav ja tugevnev sotsialistlik süsteem NSVLiidus, ühel kuuendikul maakerast, — kus kriise ei tunta, — neis tingimustes näitab kriis piltlikult kapitalistliku korra reaktsioonilikkust, kogu kuritegelikkust ning peegeldab selgelt sotsialismi määratusuuri paremusi kapitalismiga võrreldes.

IV. Marx on rahvusvahelise kommunistliku partei alusepanija ja juht

Teaduslik kommunism kujutab endas revolutsioonilise teooria ja revolutsioonilise praktika ühtsust.

Proletariaadi vabanemise tingimusi välja selgitades arendas Marx ka määratu laialdast praktilist tööd selleks, et need tingimused proletariaadile selgeks saaksid ja ta organiseeriks end iseseisvasse poliitilisse parteisse.

Marx oli „Kommunistide Liidu“, selle proletariaadi esimese rahvusvahelise partei alusepanija ja juht. Asutatuna juba 1847. a. ning juhitud Marxi ja Engelsi poolt, oli „Kommunistide Liit“ proletariaadi esimene organisatsioon, mis omale ülesandeks seadis ühendada kõige teadlikumaid proletaarlasid revolutsiooniliseks võitluseks proletariaadi diktatuuri eest.

„Kommunistide Liit“ oli klassiline organisatsioon, tal oli teaduslik programm ja teaduslikult põhjendatud taktika. „Kommunistide Liidu“ programmilised ja põhimised taktilised seaded, nagu nad on väljendatud „Kommunistliku partei manifestis“, mille Marx kirjutas ühes oma lähema sõbra ja kaasvõitleja Friedrich Engelsiga, need sea-

ded on veel praegugi juhtnõriks töölisklassi rahvusvahelisele revolutsioonilisele liikumisele. „Kommunistlik Manifest“ näitas geniaalse selgusega seda ajaloolist ülesannet, mis on proletariaadil, kui kommunistliku ühiskonna loojal, täita.

„Kommunistlikus Manifestis“ on esmakordselt antud Marxi õpetus partei üle, mis hiljem leidis nii suurepärase ja täieliku kehastuse enamlaste parteis.

„Kommunistid erinevad teistest proletaarsetest parteidest ainult sellepolest, et nad ühest küljest tööliste võitluses, mida need oma kodus, rahvuslikkudes piirides, ühel kui teisel maal peavad, kogu proletariaadi ühiseid huvisid, mis mitte rahvusest ei olene, etteotsa seavad ja täide viia püüavad; teisest küljest, et nad kõigil neil arenemisastmel, millest võitlus proletariaadi ja kodanluse vahel läbi käib, alati kogu liikumise huvide eest seisavad.

Tegelikult on kommunistid seega kõige otsustavamalt väljaastuv ja alaliselt edasikihutav osa kõigi maade tööliste parteidest; teoreetiliselt on nad muust proletariaadi hulgast sellega ees, et neil sügavam vaade ja arusaamine on proletarise liikumise tingimuste kälgust ja üldiste tagajärgede kohta.“ („Kommunistlik Manifest“.)

Kõige tihedamas sidemes õpetusega proletariaadi eelväe, tema partei üle arendas Marx „Kommunistlikus Manifestis“ — kommunistide *taktika* tähtsamaid põhiseisukohti: kommunistid toetavad igalpool igasugust revolutsioonilist liikumist maksvate ühiskondlike ja poliitiliste tingimuste vastu, nad võitlevad alati ja igalpool igas revolutsioonilises liikumises proletariaadi kui ainsa tõelise ja järjekindla revolutsioonilise klassi hegemoonia eest.

„Kommunistliku Manifesti“ loosungid, mis kutsuvad revolutsioonilisele võitlusele kapitalismi vastu, töölisklassi võimu maksmapanekule, võitlusele kommunismi eest ja proletariaadi rahvusvahelisele ühinemisele, saatsid töölisklassi ajaloolisele teele heledat valgust. *Loosung „Kõigi maade proletaarlaste, ühinege“* sai lipukirjaks Kommunistlikule Internatsionaalile, kelle ümber on koondunud miljonid töölisi ja töötavaid hulki. See loosung sai ka esimese proletarise riigi NSVL lipukirjaks. Kõigil maailma maal koonduvad töörahva jõud selle hüüdsõna alla, et järgida NSVL proletariaadi eeskujule, kes enamlaste partei juhtimisel oma diktatuuri maksmata pannud, mis on

ainuke klassideta kommunistlikku ühiskonda viiv tee.

1848.—49. a. Kölnis, revolutsiooniliku-mise keskkohas olles, juhib Marx proletaarse hulkade võitlust. Marx oli „Uue Rheini ajalehe“, selleaegse töolistepartei revolutsioonilisema häälekandja asutaja ja peatoimetaja. Seda ajalehte iseloomustas Lenin 1914. a., nimetades teda ajaleheks, „mis seniajani on jäänud revolutsioonilise proletariaadi paremaks ja ületamatuks häälekandjaks“. *Marx juhtis võitlust selle eest, et Saksamaa kodanlik-demokraatlikku revolutsiooni muuta proletaarseks, sotsialistlikuks revolutsiooniks.* Igasugused oportunistid, vähemlased ja trotskistid on püüdnud Marxi taktikat võitsida ja moonutada selleks, et „põhjendada“ oma oportunistlikku teooriat ja revolutsiooni juhtimise andmist vabameelse kodanluse kätte.

Tõeliselt aga valis Marx, nagu Lenin seda 1905. a. ümberlõkkamatult tõeks tegi, ainsa õige ja järjekindlalt revolutsioonilise proletaarse taktika. Marx võitles selle eest, et revolutsiooni lõpuni viia kuni demokraatliku pöörde täieliku võiduni.

Marx võitles selle eest, et jakobiinlased ja plebeilised revolutsioonimeetodid valitsema pääseksid ja et rahvas aristokraatia, junkrud ning kõik nende liitlased hävitaks.

See oli võitlus proletariaadi hegemoonia eest, see oli võitlus selle eest, et teha revolutsiooni vahetpidamata edasikestvaks ja kodanlik - demokraatlikku revolutsiooni arendada sotsialistlikuks revolutsiooniks. Selles poliitilise võitluse käigus pidasid Marx ja Engels võitlust töölisterühmitumises kahel väerinnal. Ühest küljest tuli võidelda paremale poole — puhta „ökonoomismi“ — Stefan Borgi ja tema poolt juhitava saksa tööliste organisatsiooni „Töölise Vendluse“ vastu. See organisatsioon seadis omale ülesandeks võitluse tööliste igapäivaste majanduslikkude nõuete eest, asutas hoivukassasid ja vastastikkuse abi ühinguid, poliitika alal aga külvas tööliste sekka pettepilte parlamendi kohta, millega tegelikult toetas liberaalset kodanlust, ka kontrerevolutsiooni. Teisest küljest pidasid Marx ja Engels võitlust „äärmiste pahemlastega“ (Villich ja teistega), kes „väga revolutsiooniliselt“ kõlavate sõnakõlksude abil kutsusid töölisi võitlusest isevalitsuse, mõisnikkude ja liberaalide vastu loobuma ja tegutsema utopiliste plaanidega tuleviku ühiskonnast.

Marx oli I Internatsionaali organisator ja juht. I Internatsionaal lõi sidemed mitmesuguste maade töölisorganisatsioonidega ja koondas nad ühisesse poliitilisse

tegevusse. Need organisatsioonid erinesid üksteisest oma teoreetiliste ja poliitiliste vaadete poolest, samuti kui organisatsiooniliseltki. Võitluses kõigi mitteproletaarsete sotsialismivoolude (prudonismi, lassallismi, mazzinismi, inglise liberaalse trade-unionismi, anarhismi) vastu läks Marxil ja Engelsil korda levitada proletariaadi laialistes hulkades teadusliku kommunismi põhiseadeid.

Marxi juhtimise mõjul väljendas I Internatsionaal oportunistide ja inglise tradeunionistide juhtide vastupanekust hoolimata kogu ilma ees oma solidaarsust Pariisi revolutsiooniga, Pariisi Kommunaga, selle proletariaadi esimese katsega oma diktatuuri maksma panna. Marxi poolt juhitava Internatsionaali väljaastumised Pariisi Kommuuna kaitseks, Marxi energiline vastulööök kodanlise ajakirjanduse vale ja laimu sõjakäigule, Marxi „Kodusõjas Prantsusmaal“ avaldatud sügav revolutsiooniline analüüs Kommuuna kohta — need on hiilgavad leheküljed I Internatsionaali ajaloos.

Marx avastas „Kommuuna saladuse“; ta näitas ära, et kogu oma sisu poolest oli see tööliklassi valitsus; ta näitas Pariisi Kommuuna ajaloolist osa ja seda tema kõige tähtsamat õppetundi, et *revolutsiooniline proletariaat oma poliitilise võimu maksmapanekuks ja uue klassitu ühiskonna loomiseks ei pea kodanlise riigi vana bürokraatlikku riigiparaadi mitte lihtsalt üle võtma ja teda oma eesmärkideks ära kasutama, vaid ta peab selle purustama ja hävitama ning ehitama oma riigiparaadi, mille algkuju andis nimelt Kommuun.*

Pariisi Kommuuna puudusi arvustades aitasid Marx ja Engels ühtlasi ka sellele kaasa, et *Kommuuna õppetunnid said kogu rahvusvahelisele proletariaadile kõige suuremateks õppetundideks.* Oma hinnangus Kommuuna kohta võttis Marx küsimuse selle kohta üles, et proletariaadile on tarvis talurahva näol liitlasi võita, et proletariaadi diktatuuril on lubamatu klassivaenlase vastu suuremeelsust üles näidata, et on lubamatu kõhklevat poliitikat ajada, mis vaenlast kindlustab, et on tarvis ühtset kindlat parteilist juhtivust. Nende õppetundide varal tegi Marx järeldused sõja ja kodusõja vastastikusest mõjust üksteise peale, revolutsioonilisest sõjast, sõja ärakasutamise revolutsiooni tarbeks ja revolutsioonilise töö vajadusest sõjavägedes.

Pariisi Kommuun võitis töölikklassile uue, üleilmselt ajaloolise tähtsusega lähtesisukoha. 46 aastat peale Pariisi Kommuuna langemist — 1917. aastal, viis kõige

suurem marksist Lenin, arvestades kommuuna õppetundidega, endise Venemaa proletariaadi võitlusele nõukogudevõimu eest.

Pariisi Kommuuna langes kapitalistliku reaktsiooni tugevamate jõudude hoopide all ja tema kaotus tõi endaga kaasa I Internatsionaali lagunemise. Sel ajajärgul jätkab Marx kuni oma elu viimse päevani *võitlust kahel väerinnal*, selle eest, et proletariaadi klassilistes parteides proletaarset revolutsioonilist iseloomu alal hoida ja kindlustada. Ta võitleb saksa sotsiaaldemokraatliku partei *demokraatlikkude illusioonide, lassallismi mõjude, väikekodanliste ja reformistlikkude* olluste (Höchberg, Bernstein Schramm) pealetungi ning anarhistlikkude elementide (Most) revolutsiooniliste sõnakõlksude vastu. Ta protesteerib saksa s.-d. partei juhtide leplikku poliitika vastu lassallistide suhtes; nende ühinemise vastu lassallistidega põhimõtteliste järelandete hinna eest; ta piitsutab saksa partei ametlike juhte, kes pärast seda kui Bismarck sotsialistidevastase seaduse välja andis, meelekindluse kaotasid, ega süütnud oma ridu kiiresti põrandaaluse võitluse meetoditele ümber korraldada „Gotha programmi kriitika“ 1875. aastast ja „Ringkiri“ 1879. aastast — on kõige tähtsamad tähised selles võitluses kahel väerinnal, mida Marx ja Engels pidasid saksa töölislühikumise revolutsioonilise iseloomu alalhoidu ja tema eelväe revolutsioonilise, poliitilise ning taktilise joone eest.

Oma kõnes Marxi haul — kirjeldab Engels tema ajaloolist osa järgmiselt.

„14. märtsil, kell kolmveerand kolm päeval katkes kõige suurema praegusaja mõtteteadlase mõttekäik...“

Meie ei suuda seda ära mõõta, kui palju kaotas võitlev Euroopa ja Ameerika proletariaat ja ajalooline teadus tema isikus... Marx avastas inimsoo ajaloo arenemise seaduse. Marx avastas samuti ka erilise liikumise seaduse, mis on omane praegusaja kapitalistlikule valmistusviisile ja tema poolt loodud kodanlasele ühiskonnale...

Teadus oli Marxile ajalooliselt liikumapanevaks revolutsiooniliseks jõuks...

Kuid kõigepealt oli Marx revolutsionäär. Tema peamiseks eluülesandeks oli kapitalistliku ühiskonna kukutamisele kaasa aidata... Tema stüühia — see oli võitlus niisuguse kirglusega, niisuguse püsivuse ja niisuguse eduga, nagu see vähestel korda läheb... Tema nimi jääb aastasadeks elama, nõndasama ka tema tööd.“ (Engelsi kõnest Marxi haul 17. III 1883. a.)

V. Leninism on imperialismi ja proletaarsete revolutsioonide ajajärgu marksism

Sel ajal kui Marx ja Engels elasid, ei olnud kapitalism veel astunud oma arengu uude järku — *imperialismi järku*. „Imperialismi iseloomustavamaks jooneks on kapitalistide monopolistlikkude koonduste arengu järk“ (Lenin). Kapitalistide monopolistlikud koondused aga (trustid, sündikaadid, kartellid) olid 1860.—70. a. alles vaevalt märgataval algastmel, 1870. ja 1880. a. teisel poolel olid nad veel „erandid“, ja alles pärast 1890. a. tööstusliku tõusu ja 1900.—1903. a. kriisi muutusid nad „kogu majandusliku elu üheks tähtsamaks aluseks“ (Lenin).

Imperialismi ajajärk — see on kapitalismi kõigi vastuolude kõige suurema te-ravnemise, imperialistlikkude ja revolutsiooniliste sõdade, proletaarse revolutsiooni ja sotsialismi eelõhtu ajajärk.

Imperialismi ajajärgu revolutsioonilist põhitendentsi takistab osaliselt see asjaolu, et proletariaadi ladvikud on imperialistliku kodanluse poolt ära ostetud. Seda äraostmist toimetatakse selle ülikasu arvel, mida kodanlus saab oma võimu tõttu ilmaturul, samuti ka asumaade ja poolasumaade paljaksröövimise teel. Eriti laialiselt tarvitati seda äraostu kõige tugevamatel imperialistlikudel maadel ning ta leidis „oma kõige selgema väljenduse töölis-*aristokraatia ja tööliklassi bürokraatlikkude, sotsiaaldemokraatia ja ametiühingute juhtvate kaadrite ideoloogias ja praktikas, kes osutusid kodanluse mõju levitajateks proletariaadi hulgas ja kapitalistliku korra kõige paremaks toeks*“ (Kominterni programm).

Tööstustõusu ajajärk 1890. aastatel, mil kapitalismi imperialismiks ümberkasvamine teoks sai, oli revisjonismi (berNSTEINLUSE) õitseae, kuna aga imperialismi õitsengu ajajärk enne 1914.—1917. a. imperialistlikku sõda oli ühtlasi tema võiduajajärguks II Internatsionaali parteides. See viis need parteid sotsialismi täielikule äraandmisele, mis erilise selgusega avalikuks tuli, niipea kui sõda algas ja mis need parteid viis sõja ajajärgu sotsiaalmarahvusluse kaudu nüüdse sotsiaalfaschismiini.

Sellest hoolimata, et Marx otsekoheselt toonitas, et töölistel ei ole kapitalismi tingimustes isamaad, sellest hoolimata, et see suurtele rahvusvahelistele traditsioonidele niisama II Internatsionaali rahvusvahe-

liste kongresside (Stuttgart, Baasel) otsustele risti vastu käis, seadsid II Internatsionaali teoreetikud kodanlise isamaa kaitsmise loosungi üles, astusid kodanlise isamaalsuse ja rahvusluse teele ning imperialistliku rõõvimise ja rõhumise kaitsesele.

Marksismi avalik äraandmine, mille II Internatsionaali juhid korda saatsid, viis neid ka proletarise revolutsiooni äraandmisele ja nende revolutsioonide kaotusele Lääne-Euroopa maadel pärastsõjalise arengu algjärgul ja *avas tee üleilmse kodanluse kontrrevolutsiooni mobiliseerimisele fashismi näol*. Kui enne imperialistlikku sõda avaliku revisionismi ja tsentristide varjatud oportunistide vahel oli mõningat vahet näha, siis sõja kestel ja peale sõda kadus see vahe täiesti.

„Vormiliselt seisid II Internatsionaali eesotsas, — ütles sm. Stalin, — „õigeusklikud“ marksistid — „ortodoksid“ — Kautskyd ja teised. Tegelikult aga käis II Internatsionaali põhitöö oportunistlikus suunas. Oma kohastuva väikekodanlise iseloomu tõttu kohastasid oportunistid endid kodanlisele korrale, kuna aga „ortodoksid“ kohastasid endid omakorda oportunistidele selleks, et viimastega „rahu ja partei huvides“ „ühtsust alal hoida“. Tulemuseks oli oportunistide ülevõim, sest et kodanluse poliitika ja oportunistide poliitika vaheline ahelik osutus kokkulülituks“ (Stalin — „Leninismi küsimused“).

Nii kujunesid II Internatsionaali parteides kaks voolu — parempoolne oportunism ja tsentrism, kes mõlemad seotud imperialistliku kodanlusega ja kes lõppude-lõpuks mõlemad praegusaegses sotsiaal-fashismis lahutamatu ühte sulanud.

Uue revolutsioonilise ajajärgu ja eriti Venemaa esimese (1905. a.) revolutsiooni otsekohese mõju all kasvab II Internatsionaali ridades kolmas, *pahempoolne* revolutsiooniline vool, kes proletarisele internatsionaalile ja proletarise revolutsiooni lipule truuks jäi. Kuna enamlased poliitilisele näitelavale astumise esimestest sammudest peale mobiliseerisid kõige laiemaid hulki otsustavale võitlusele kuni oportunistmist täieliku lahkulöömiseni, siis Saksamaa vähemlased kujutavad endist, nagu Stalin ütles, — „nõrka ja jõuetut gruppi“, kes isegi „lahkumineku“ sõna kardavad suust välja öelda. See oli grupp, keda kõik aeg vaevab „äraneetud ühtsuse traditsioon“, mis teda sidus kapitali müüdavate (Scheidemann, Legienid, Davidid ja Ko) ja selgrootute toapoiste bandega (Kautsky, Hilfer-

ding ja Ko). Kuigi sel saksa sotsiaaldemokraatia pahemlaste rühmal (R. Luxemburg ja teised) olid oma revolutsioonilised teened, kuigi nad parempoolse oportunismi vastu võitlust pidasid, siiski võttis see rühm tsentristmilt oma töösse ometi terve rea nii teoreetilisi, kui ka praktilisi seadeid vastu, kõikudes oportunistide ja teiselt poolt ainsa järjekindlalt revolutsioonilise voolu — enamluse (leninismi) vahel. Alles Saksamaa novembrirevolutsiooni ajal pöördus R. Luxemburg lõplikult enamluse poole.

Ainult enamlus oli see, kes oma tekkimisest peale II Internatsionaalis kasvava oportunistide vastu halastamatu võitluse lipu üles tõmbas ja võttis kindla kursi selle poole, et igasugu oportunistidest lahku lüüa. Ja ta viis selle kursi läbi nii Venemaal, kui ka Läänes — II Internatsionaalis.

Sellega on seletatav, et kõige suurema ajaloolise eksami silmapilgul, kui imperialistlik sõda peale algas, millest proletarise revolutsioon välja hargnes, oli ainult enamlus seisukorra nõudmise kõrgusele, ainult tema teostas Marxi surematuid juhatusi. Sel ajal, kui II Internatsionaali juhid unustasid üheainsa õõ jooksul kõik oma ähvardused kodanlusele — viia hulgad revolutsioonile, niipea kui sõda algab (Stuttgardi ja Baaseli rahvusvaheliste kongresside otsused) ja proletariaati ning marksismi ära andes kodanluse leeri üle jooksid, siis ei kõikunud enamlase, ja Leniniga eesotsas kutsusid nad üles imperialistlikku sõda muutma kodusõjaks ja seadsid võitluse võimu eest päevakorda.

Ainult enamlaste juht Lenin puhastas marksismi neist moonutustest ja sellest solgist, millega II Internatsionaali juhid ja „teoreetikud“ teda kodanluse huvidele olid kohastanud; ainult Lenin oma vahetus võitluses kahel väerinnal igasuguste oportunistide vastu seadis marksismi uuesti üles ja arendas teda edasi imperialismi uutele tingimustele vastavalt.

„Enamlased, — ütleb Lenin, — kui poliitilise mõtte vool ja kui poliitiline partei on olemas 1903. a. saadik, seega Venemaa sotsiaal-demokraatliku partei 2. kongressist peale.“ Enamluse tekkimist valmistas Lenin ette kogu oma teoreetilise ja praktilise töö ja võitlusega revolutsioonilise marksismi eest 1890. aastatest alates. Enamlus tekkis „marksismi teooria kõige kindlamal baasil“ (Lenin).

Enamlus immutas endasse ja töötas kriitiliselt läbi kõik kogemused, mis rahvusvaheline revolutsioonilikkumine ja proletariaadi klassivõitlus olid omandanud kahe ajajärgu — monopolistliku kapitalismi eel-

käival ja imperialismi ajajärgul. Imperialismi ajajärgul käis ta viieteistkümne aasta pikkuse (1903—1917. a.) revolutsioonitee ära, millel oma kogemuste rikkuse poolest pole teist sarnast ilmas. „Ta immutas endasse kolme revolutsiooni kogemused sel maal, mis oli kapitalismi kõigi vastuolude „sõlmepunktiks“ ja mille revolutsiooni kõik põhiküsimused olid ja on praegu ühtlasi ka maailmarevolutsiooni põhiküsimusteks“ (Stalin). Leninism immutas endasse ja töötas läbi kõige selle kogemuse, mille andis esimene läbimurre imperialismi-aheliku kõige nõrgemast lülisest, milliseks osutus imperialistliku sõja tagajärjel endine Venemaa; niisama ka need kogemused, mille andsid esimene kordaläinud proletarne revolutsioon, proletariaadi diktatuuri, sotsialistliku ehitustöö ja ülemineku ajajärgu klassivõitluse kogemused. Enam- lus tegi niisuguse võitlustee läbi, mis oma kiiruse ja võitude poolest ennenägematu, alates proletariaadi eelväe võitlejate väik- sest rühmast, kes revolutsioonilisele mark- sismile truu, kuni hulgalise äravõitmatu parteini — ÜK(e)P-ni ja maailmarevolu- tsiooni juhtiva staabi — III Kommunistliku Internatsionaalini, kes on Marxi poolt joo- dud I Internatsionaali järeltulija ja selle töö jätkaja...

„Leninism, — ütleb sm. Stalin, — see on imperialismi ja proletaarsete revolutsioonide ajajärgu marksism. Täpsemalt: leninism on proletaarsete revolutsiooni teooria ja praktika üldse, proletariaadi diktatuuri teooria ja prak- tika eriti.“

Lenin pidas halastamatut võitlust iga- suguste marksismi moonutuste ja solki- miste vastu, nõndasama ka igasuguste võit- simiste vastu, mille sihiks oli teda sarnas- tada kodanlise mõtteteaduse ja usuõpetu- sega, mis II Internatsionaali juhtivaid teo- reetikuid saatsid kõigil nende teel.

Marxi materialistlikule dialektikale ja tema tõeliselt ajaloolisele materialismile põhjenedes, seadis Lenin erilise jõuga uuesti üles ja arendas marksistlikku aru- saamist vahekorras „stüühiliste“ ja „tead- likkude“, „objektiivsete“ ja „subjektiivsete“ ühiskonna arenemise tingimuste vahel, ob- jektiivsete ja subjektiivsete revolutsiooni eelduste vahel, nõndasama ka arusaamist sellest, missugune osa on revolutsioonilisel teorial, partei kui proletariaadi eelväe käes, partei osast ja sellele teooriale põh- jenevast strateegiast ja taktikast.

Marxi majanduseõpetusest revolutsioon- ilist sisu välja rookides, löid II Inter-

natsionaali teoreetikud „üliimperialismi“ teooria ja imperialistliku kodanluse mee- leheaks kujutasid nad seda kapitalistliku arengu ajajärku, mis täis kõige suuremaid hüppeid, katastroofe ja kõige teravamaid vastuolusid, mil kapitalism mädaneb ja vastuale läheneb, — seda ajajärku kuju- tasid nad „organiseeritud kapitalismi“ aja- järguna, ja tõendasid, et see kapitalism kasvavat sotsialismisse proletariaadi ja ko- danluse vahelise rahuliku „koalitsiooni“ alusel. Marxi tõelist kapitalismi õpe- tust uuesti jalule seades ja kasutades seda õpetust vastavalt kapitalismi arene- miskäigu uuele astmele — imperialismile, tõstis Lenin marksismi kõrgemale astmele ja lõi tõeliselt teadusliku *imperialismi teooria*, paljastades II Internatsionaali juht- tide teooriaid kui kontrrevolutsioonilisi, kodanlisi teooriaid. See, mis Lenin uut tõi, seisab selles, et tema, „Kapitali“ põhi- seadetele toetudes, andis imperialismi, kui kapitalismi viimase astme põhjendatud marksistliku analüüsi, avastas tema mäda- paised ja tema paratamatu hukkimise tin- gimused. Selle analüüsi alusel tekkis Len- ini tuntud seade selle kohta, et imperia- lismi tingimustes, mil ühemöödulikkuse- puudus kapitalismi arenemises iseäranis- kasvab, on sotsialismi võit *üksikul kapi- talistlikul maal võimalik*.

Imperialismi hinnanguga ühenduses avas- tas Lenin ka imperialistliku ajajärgu sõ- dade tõelise allika ja iseloomu, paljastas *imperialistlikkude sõdade* tõelised põhju- sed ja näitas, mille poolest *revolutsioonilised sõjad* neist erinevad. Ta nägi ette sõja tagajärjel tekkivat majanduslikku ja revolutsioonilist kriisi, revolutsioonilise si- tuatsiooni (olukorra) võimalust ja töötas selle põhjal välja proletariaadi sõjaaegse- taktika — võitluseks imperialistliku sõja vastu, nii enne kui pärast sõja algust, võitluseks selle eest, et imperialistlikku sõda muuta kodusõjaks revolutsioonilise- võimuvõtmise eesmärgil.

Lenini seisukoht sõjaküsimuses põhje- neb täielikult Marxi ja Engelsi seisukoh- tadele. Nii ütleb Engels oma kirjas Be- belile:

„Euroopa sõja hädaoht läheb tõsi- seks... See sõda toob kaasa enne- kuulmatu verevalamise, maaalade rüü- tamise ja lõpuks enneolematu vile- tuse... Kuid võib juba ette öelda: kui see sõda lahti puhkeb, siis jääb- ta viimaseks sõjaks, ta toob endaga- kaasa klassilise riigi lõpuliku kokku- langemise nii poliitiliselt, kui sõja- liselt ja majanduslikult (siin hulgas ka

rahaliselt), nõnda ka moraalselt. Asi võib niikaugale minna, et sõjaline aparaat mässu tõstab ja keeldub vastastikust tapmist jätkamast mingisuguste balkani rahvaste pärast. Klassilise riigi hüüdsõna on: Peale meid tulgu kas või uputus. Aga ka peale uputust ilmume meie esile ja ainult meie.“ (Engelsi kiri Bebelile 17. XI 1886. a. Marxi-Engelsi arhiiv, MELI. 1932. a., lhk. 315.)

Lenini teene seisab selles, et ta Marxi õpetust kapitalismi arengust *põllumajanduses* edasi arendas. Kõige rikkalikumat materjali, mis seesuguse arenemise kohta mitmel maal (Venemaal, P.-A. Ühendriikides, Saksamaal, Austrias, Daanis. ja t.) olemas, teaduslikult läbi töötades ja marksistlikult hiilgavalt analüüeerides arendas ja konkretiseeris Lenin Marxi põhimääranguid kapitalismi üle põllumajanduses. Ta purustas lõpuliselt Marxi „arvustajate“ revisionistlikud teooriad, kuna need „arvustajad“ tegutsesid ka siin selles sihis, et kapitalismi kaitsta ja oma õpetust kapitalismi sotsialismiks ümberkasvamise üle põhjendada. Lenin tõestas uute andmete põhjal, mis peale Marxi surma kogutud, et Marxi õpetus väiketalunduse hävinemise ja talurahvahulkade viletsusse langemise üle kapitali surve all on ümberlõhkamatu tõde. Lenin arendas ja konkretiseeris Marxi õpetust talurahva kapitalistliku kihinemise üle.

Neilt seisukohtadelt välja minnes purustas Lenin vene naroodnikute utoopilise sotsialismi, kes idealiseerisid Vene kogukonda, kui sotsialismi rakukest, talupoega aga kui „valminud sotsialisti“. Neile seadetele toetudes purustas Lenin ühtlasi II Internatsionaali oportunistlikud teooriad ja eriti trotskistide omad, kuna viimased peavad talurahvast kui ühtlaseks reaktsiooniliseks massiks. Küla klassilisest kihinemisest välja minnes hindas Lenin talurahvast kui ühte tugevamat revolutsioonilist tagavaraväge. Sellesamaga on seotud Lenini poolt väljatõotatud õpetus tööliklassi liidust talurahvaga ja proletariaadi juhtimisel, mis sai leninismi põhimise õpetuse — proletariaadi diktatuuri õpetuse — üheks tähtsamaks osaks.

Lenin puhastas marksistliku proletaarrevolutsiooni teooria kõigist oportunistide moonutustest, tema mehanistlikust mõistmisest, seadis tema revolutsioonilise tegeva iseloomu uuesti jalule ja arendas teda edasi. Arendades Marxi *vahetpidamata edasikestva* revolutsiooni õpetust võitluses

luxemburglaste - trotskistlaste võltsimiste vastu, tegi Lenin selle õpetuse nurgakiviks sellele teooriale, et kodanlis-demokraatlik revolutsioon võib imperialismi tingimustes sotsialistlikuks revolutsiooniks ümber kasvada, nõnda ka sellele õpetusele, et üksikud asumaad võivad areneda mittekapitalistlikus süünas.

Nende teenuste seas, mis on Leninil marksismi arendamises, asub eriti tähtsal kohal marksismi põhimise, peamise küsimuse läbitöötamine. See on *riigi ja proletariaadi diktatuuri küsimus*. Ta seadis uuesti jalule ja arendas edasi Marxi-Engelsi õpetust riigist, kui lepitamatute klassihuvide viljast, kui klassilise võimu organisatsioonist; ta paljastas lõpuliselt kodanlise demokraatia, kui kodanluse diktatuuri varjatud kuju. Lenin seadis küsimuse riigist tähtsapanu keskpunkti ja arendas lõpuni Marxi seisukoha, et proletariaat peab kodanlise riigiaparaadi purustama. Marxi idee rahva (tööliste, talupoegade ja väikekodanluse) revolutsioonilisest diktatuurist kodanlis-demokraatlikus revolutsioonis arendas ta edasi revolutsioonilise-demokraatliku proletariaadi ja talurahva diktatuuri õpetuseks ja avastas proletariaadi riikliku võimu uue, nõukogulise kuju.

„Proletariaadi diktatuuri“, kui proletariaadi poliitilise ülevõimu ja kapitali vägivaldse kukutamise meetodi põhimise idee andsid Marx ja Engels. Mis Lenin sellesse küsimusse uut tõi, seisab selles, et: a) ta avastas nõukogudevõimu, kui proletariaadi diktatuuri riikliku võimu kuju, kasutades selleks Pariisi Kommuna ja Vene revolutsiooni kogemusi; b) ta seletas proletariaadi diktatuuri valemi proletariaadi liitlaste küsimuse vaatepunktilt, määrates proletariaadi diktatuuri ära, kui proletariaadi isesugust vormi klassilise liidu mitteproletaarsete kurnatavate hulkadega (talupojad jne), kusjuures proletariaat on juhtija, teised aga juhitud; c) ta toonitas erilise rõhuga seda fakti, et proletariaadi diktatuur on klassilises ühiskonnas demokraatia kõige kõrgem vorm, *proletararrevolutsiooni* demokraatia vorm, mis väljendab enamuse (kurnatavate) huvisid, — vastandina *kapitalistlikule* demokraatiale, mis väljendab vähemuse (kurnajate) huvisid“ (Stalin).

Seistes tervelt ja täielikult Marxi ja Engelsi nende põhimiste seadete aluspinnal, mis käivad kapitalismist sotsialismile üle-

mineku ajajärgu kohta ja Oktoobrirevolutsiooni kogemusi aluseks võttes, töötas Lenin läbi ja arendas välja üheskoos küsimusega proletariaadi diktatuurist ja tema riigivõimust need üldised näpunäited, mis Marxil ja Engelsil olid olemas *klassivõitluse ja sotsialistliku ehitustöö vormide ja meetodite kohta proletariaadi diktatuuri ajajärgul*, selle diktatuuri teede üle klasside hävitamiseks ja klassitu sotsialistliku ühiskonna ehitamiseks. Ta märkis ära majanduspoliitika (uue majanduspoliitika) teed, mille abil proletariaat, kelle käes majanduslikud valitsevad kõrgustikud (tööstus, maa, transport, pangad jne), seob sotsialistlikul viisil suurtööstuse põllumajandusega (tööstuse side talumajandusega) ja juhib sellega kogu rahvamajanduse sotsialismile. Ta töötas läbi ka „konkreetsed teed taluraha põhihulkade lähendamiseks ja tõmbamiseks vähehaaval sotsialistliku ehitustöö roobastele kooperasiiooni kaudu“ (Stalin), s.o. teed väiketalunduse ja väiketaluvoja sotsialistlikuks ümberkorraldamiseks kooperasiiooni abil, mille kõrgemaks vormiks on kolhoosid.

Proletariaadi liitlaste, proletarse revolutsiooni küla „tagavaravägede“ ja nende proletarse juhtimuse küsimusega kõige tihedamas seoses töötas Lenin läbi *rahvuse ja asumaade küsimuse*, kui küsimuse proletarse üleilmse revolutsiooni liitlastest ja tagavaravägedest.

Seda tegi ta uutes imperialistliku ajajärgu tingimustes, mis seadsid imperialistlikkude riikide ja asu- ning poolasumaade rõhutatud rahvaste vahelise vastuolu kapitalismi põhimiste ja otsustavamate vastuolude hulka. Väljudes ka siin Marxi ja Engelsi põhimistest juhtmõtetest, Lenin — „a) koondas need mõtted ühte korrapärasesse vaadetesüsteemi rahvuslike, asumaa-revolutsioonide üle imperialismi ajajärgul; b) sidus rahvuse- ja asumaade küsimuse imperialismi kukutamise küsimusega ühte, ja d) kuulutas rahvuse- ja asumaade küsimuse rahvusvahelise proletarse revolutsiooni üldküsimuse lahutamatuks osaks“ (Stalin). Marksistliku loosungi rahvaste enesemääramise õigusest kuni täieliku lahkulöömiseni ja iseseisva riigi asutamiseni tegi Lenin rõhutatud rahvaste ja asumaade relvaks võitluses imperialismi vastu; ta tegi selle eesrinnamaade proletariaadi poliitiliseks relvaks, et sellega toetada nende rahvaste ja asumaade vabastusliikumist. Ta muutis selle relvaks, mille abil luua „ühist väerinda eesrinnamaade proletarse revolutsiooni

ja asumaade ning rõhutatud maade rahvaste revolutsioonilise vabastusliikumise vahel“ (Stalin). Juhtides proletarset revolutsiooni endisel Venemaa territooriumil ja asudes selle leninliku rahvuse- ja asumaade-õpetuse alusel, kaotas ÜK(e)P lõpulikult rahvusliku surve endiste orjatatud rahvaste hulgamiljoniliste töötavate hulkade üle ja viib need rahvad sotsialismile. Sama leninliku rahvuse- ja asumaade-õpetuse põhjal juhivad Komintern ja tema seksioonid tööliste ja taluraha vabastusvõitlust asumail ja poolasumail ja organiseerivad talle kõigi maade proletariaadi toetust.

Jatkates Marxi ja Engelsi tööd üleilmse kommunistliku partei loomise alal uutes tingimustes, mil „otsekohene jõudude koondamise ajajärk imperialismi kukutamiseks ja võimuvõtmiseks proletariaadi poolt“ (Stalin) on kätte jõudnud, mti II Internatsionaali parteid osutusid selle ülesande täitmiseks täiesti kõlbmatuks, löi ja teostas Lenin, enamlaste eesotsas olles, õpetuse „*uut tüüpi partei*“ üle. See on õpetus „sõjakast revolutsioonilisest parteist, kes küllaldaselt julge selleks, et viia proletariaati võitluse võimu eest; kes küllaldaselt kogunud, et orienteeruda revolutsioonilise olukorra keerulistes tingimustes ja küllaldaselt paindub selleks, et eemale hoiduda kõlgist jaigasugustest veealustest kaljudest“ (Stalin). See on õpetus parteist, kes juhib proletariaadi diktatuuri võitlust ja tema ülesannete teostamist. See partei peab Lenini õpetuse järgi olema proletariaadi eelvägi, kes varustatud revolutsioonilise teooriaga, kes koonduvad endasse „kõik töölisklassi kõige paremad elemendid, nende kogemused, nende revolutsioonilikkuse, nende piiritruuduse proletariaadi ülesandevastu“ (Stalin). Ta peab olema eelvägi, kes raudse revolutsioonilise distsipliini ja kaljukindla ühtluse alusel ning kõige valjema ideelise järjekindluse ja puhtuse pinnal kokku liidetud; ta peab olema eelvägi, kes tihedalt seotud hulkadega ja kes selle sideme tõttu on tugev. See partei peab olema klassilise organisatsiooni kõige kõrgem vorm, võrreldes teiste proletariaadi organisatsiooni vormidega (ametiühingud, kooperatiivid, riiklik organisatsioon), kelle tööd ta peab ühtlustama ja juhtima. Tal peavad olema kõik need põhiomadused, et juhtida mitte ükski lahinguid proletariaadi diktatuuri eest, vaid ka proletariaadi diktatuuri ennast. Nii sugune partei ongi enamlaste partei, kelle Lenin löi ja välja kujundas. Tema eeskujul on organiseeritud Kommunistlik Internatsionaal ja selle seksioonid.

Pärides Marxilt ja Engelsilt kahe väerinna leppimatu võitluse traditsiooni ja pidades võitlust vene ja rahvusvahelise vähemlusega ning tema erikuju — tsentrismiga (kautskism, trotskism omal ajal), viisid Lenin ja leninlik enamlaste partei kuni lõpuni igasugustest oportunistidest lahkulöömise, lõhenemise kursi Venemaa sotsiaaldemokraatlikus tööliste parteis (1912. a.) ja II Internatsionaalis (1916. a.).

Need aastad, mis Lenini surmast möödunud, olid aastateks, mil marksism-leninism arenes selle võitluse muutuvates tingimustes, mida peeti proletariaadi diktatuuri ülesannete teostamise eest Nõukogude Liidus ja selle diktatuuri kättevõitmise eest kapitalistlikudel maal. Selles proletariaadi revolutsioonilise teooria edasiarendamises ja tema tarvitamises võitlusepraktikas on erilsed teened leninliku ÜK(e)P ja revolutsioonilise proletariaadi juhil sm. Stalinil. *Marxi ja Lenini kõige truima ja kindlama õpilasena arendab sm. Stalin marksistlik-leninlikku õpetust väsimatus võitluses vaenlasega töölisteliikumise ridades ja oportunistmiga ÜK(e)P-s ja Kominternis.* Sm. Stalin andis leninismile ainsa õige hinnangu, nimetades teda imperialismi ja proletaarse revolutsioonide ajajärgu marksismiks.

Lenini *imperialismi-õpetusest* välja minnes, pidades juba kapitalismi stabilisatsiooni algul kõige ägedamat võitlust stabilisatsiooni sotsiaaldemokraatlike hinnangute vastu, millest trotskistid ja parempoolsed olid kinni haaranud, kes kapitalismi stabiliseerimises nägid kapitalismi üldkriisist väljapääsu tundemärke, — näitas Stalin stabilisatsiooni ajutist ja osalist iseloomu ja kuulutas tema lähedat kokkuvarisemist ette. *Lenini teesist sotsialismi ülesehitamise võimalusest NSV Liidus välja minnes, põhjendas Stalin* seda teesi, näidates, et NSV Liidus on võimalik sotsialismi ehitada oma sisemiste jõududega. Stalin töötas rea kõige tähtsamad probleemid läbi, mis seotud NSVL rekonstrueerimise ajajärguga, millest esimesel kohal seisavad sotsialistliku industrialiseerimise ja küla sotsialistliku ümberehitamise probleemid: maa tehniline rekonstrueerimine, leninliku kollektiviseerimise õpetuse teostamine põllumajanduse tehnilise rekonstrueerimisega ja üldise pealetungiga küla kapitalistlikkudele elementidele, kulakluse kui klassi likvideerimisega lausakollektiviseerimise alusel. Esimese viisaastaku edukas lõpuleviimine kinnitab kõige paremini marksistlik-leninlikke määranguid, ühtlasi ka ÜK(e)P ja Kominterni pealiini, mille eest

võideldes kontrrevolutsioonilise trotskismi ja parempoolsete oportunistide teooriad puruks löödi.

VI. NSVL on marksismi võidutee

„Viirastus hulgab Euroopat mööda — kommunismi viirastus“ — nende sõnadega algab „Kommunistlik Manifest“ peale, mille Marx ja Engels kirjutasid 1848. a. Kommunistliku õpetuse aluste, proletariaadi programmi ja taktika väljakuulutamiseks on möödunud ligi 85 aastat ja 160 miljonilise elanikkude arvuga hiiglasuur maa on asunud selle õpetuse praktilisele teostamisele.

Marx näitas esimesena töölikklassile ainsa õige tee, mis viib kommunismile. Ainult otsustavas ja julges võitluses kodanlusega, ainult revolutsiooni ja proletariaadi diktatuuri läbi on võimalik luua klassitut kommunistlikku ühiskonda.

Marksism jõudis võidule NSV Liidus, kus teostub see kõige tähtsam, millele Marx juhatas — proletariaadi diktatuur. Marxi lipu all võitis NSV Liidu proletariaat võimu Oktoobris oma kätte, purustas kodanluse riigiaparaadi, eksproprieeris ekspropriaatorid ja muutis Oktoobrirevolutsiooni Marxi ideede kaugemale edasiarendamise ja teostamise uueks lähtepunktiks.

Nõukogude Liidu proletariaat, kelle eesotsas leninlik partei ja tema hiilgav juht marksist-leninlane Stalin, täites nelja aastaga esimese sotsialistliku viisaastaku, ehitas Marxi ja Lenini õpetuse valjule alusele toetudes kindla alusmüri sotsialismile. Marxi ja I Internatsionaali suur loosung — „töölikklassi vabastamine on tööliste endi asi“, — leidis endale Nõukogude Liidus hiilgava kehastuse töölikklassi kangelaslikkuses ja revolutsioonilises loomingu. Esimest korda ajaloo tõusis proletariaat suure maa peremeheks ja näitas tegelikult, kuidas võitluses enda vabastamise eest ei vabasta proletariaat mitte üksi ennast, vaid ka kõiki rõhutuid. Ta näitas, kui lõpmatud on tema teoreetiline jõud ja kangelaslikkus mitte üksi võitluses selle eest, et vana purustada, vaid ta näitab ka, kui suur on tema, kui uue ühiskondliku korra ülesehitaja ja looja geniaalsus. Kõige valjemal marksismi alusel jätkab NSV Liidu proletariaat edasi oma sotsialistlikku pealetungi, seades teise viisaastaku ülesandeks Marxi kõige suurema juhatuse teostamise — klassitu sotsialistliku ühiskonna ülesehitamise.

Oma viieteiskümne-aastast teed, põhimiste talurahvamassidega liidus olles, Lääne

võitleva proletariaadi ja rõhutatud Idamaa tööraha toetusel ning kaastundel oma sotsialistliku isamaa — NSVL — vastu ära käies, muutis proletariaat endise mahajäänud maat võimsaks kasvava sotsialismi maaks, tegi ta põllutöömaast võimsaks eesrinna tööstusemaaks, väikese ja tibatillukese talumajapidamisega maast — maailmas kõige suurema sotsialistliku põllumajandusega maaks oma valmistusabinõude valmistuse arenguga, muutes teda üleilmse proletaarse revolutsiooni võimsaks kantsiks. Ta muutis põllumajanduse sotsialistlikud vormid — sovhoosid ja kolhoosid — valitsevateks põllumajanduse vormideks ja viis selle maailmaajaloolise tähtsusega pöörde abil sotsialismi ka põllumajanduses võidule. Ta purustas kulakluse lõpulikult ja vabastas talurahvahulga kulakluse ikkest ja kurnamisest.

Tööpuuduse lõpulik likvideerimine NSV-Liidus, Nõukogudema iga töötaja julgeolek homse päeva eest, vaeseksjäämise (pauperiseerumise) protsessi kaotamine külas, kõige suurem kultuuri tõus, nagu seda ajaloo enne pole nähtud, pea kogu maa elanikkonna kirjaoskamatus likvideerimine, — see kõik näitab sotsialistliku süsteemi paremusi, võrreldes kapitalistliku süsteemiga; see näitab, et nõukogude sotsialistlik süsteem on ainuke, kes ei karda kriisi ja suudab niisuguseid raskusi võita, mis kapitalismile ülesaatmatud.

Esimese viisaastaku lõputulemusi kokku võttes ütles sm. Stalin: „Ajalugu näitas, et viisaastak ei ole ainult Nõukogude Liidu eraasi, vaid kogu rahvusvahelise proletariaadi asi.“

„Lõpuks näitasid viisaastaku tulemused, — räägib sm. Stalin — et partei on võitmatu, kui ta teab, kuhu asju juhtida, ega karda raskusi.“ „Seda oskust — kuhu asja juhtida, — seda oskust „mitte karta“, vaid kõiki raskusi ära võita, omandas partei selle tõttu, et tema juhtivaks õpetuseks oli ja on Marxi-Engelsi-Lenini revolutsiooniline teooria.“

Astudes teise viisaastakusse ja seades oma lähemaks põhiülesandeks tehnika valdamise uutes ehitatud tööstusettevõtetes ja kolhooside ning sovhooside organisatsioonilise kindlustamise põllumajanduses, toetudes kolhoosnikkude laialistele hulka-dele, oma leninliku enamliku partei ja selle juhi sm. Stalini juhatusel klassivaenlast ja tema oportunistlikku agentuuri halastamatult hävitades, sammub NSVL tööliklass uu-

tele võitlustele ja uutele võitudele, proletariaadi suurte õpetajate Marxi ja Lenini poolt näidatud teel.

VII. Komintern on üleilmne marksismi-leninismi partei

„Järgmine Internatsionaal“, — kirjutas Engels peale seda, kui I Internatsionaal ajaloo võitlusväljalt lahkus, — „saab olema täiesti kommunistlik.“

II Internatsionaal, mis 1889. aastal asutatud, ei täitnud neid lootusi, vaid sai kommunistliku revolutsiooni peapiduriks, kapitalismi peatoeks. Kui ta oma olemasolu esimestel aastatel sotsialistlike oolluste kasvule kaasa aitas, siis peale Engelsi surma, peale seda, kui II Internatsionaali juhtimine sattus oportunistide kätte, muutus II Internatsionaal kapitalismi päästmise abinõuks proletaarse revolutsiooni punase tondi eest.

Oktoobrirevolutsiooni võit heitis marksismi ülejooksikud lõpulikult kontrrevolutsioonilise kodanluse leeri. „Oktoobrirevolutsioon, — kirjutas sm. Stalin, — sündis ja tugevnes marksismi lipu all, proletariaadi diktatuuri ideede ja leninismi, see on imperialismi ja proletaarsete revolutsioonide ajajärgu marksismi lipu all. See pärast näitab ta marksismi võitu reformismi üle, *leninismi võitu sotsiaaldemokratismi üle, III Internatsionaali võitu II Internatsionaali üle.*“

Peale Oktoobrirevolutsiooni võitu teki-vad kõigis tähtsamates kapitalistlikes maades kommunistlikud parteid; 1919. a. luuakse Lenini juhtimisel III Kommunistlik Internatsionaal, kes on kutsutud Marxi tööd terves ilmas lõpulikule võidule viima.

„III Kommunistliku Internatsionaali üleilmne ajalooline tähtsus seisab selles, et ta alustas Marxi selle kõige suurema loosungi elluviimist, mis on sotsialismi ja töölisterühkumise mitmesaja aastase arengu lõpptulemus ja mis väljendub *proletariaadi diktatuuri mõistes*“ (Lenin).

„Toetudes kõigi ilmajagude ja rahvuste revolutsioonilise töölisterühkumise ajaloolisele kogemusele, seisab Kommunistlik Internatsionaal oma teoreetilises ja praktilises töös täielikult ja kindlalt revolutsioonilise marksismi seisukohtadel, mis on leninismis edasi arendatud, mis pole midagi muud, kui marksism imperialismi ja proletaarsete revolutsioonide ajajärgul.“

Komintern peab väsimatut ja leppimatut võitlust tõelise marksismi eest, võitlust kahel väerinnal marksismi-leninismi parem- ja „pahempoolsete“ moonutuste vastu, võitlust selle eest, et komparteid muuta proletariaadi võitluse eelväeks, kes end tööliste ja töötavate hulkadega ikka lähemalt sidudes, nende revolutsioonilist teadvust ikka enam arendades viib nad võitlusele proletaarsete diktatuuri eest.

Marxi ja Lenini õpetuse alusel relvastas Komintern kogu ilma töölisti programmiga, mis teaduslikult vormuleerib kommunistliku liikumise probleeme, nende probleemide lahendamise peateed ära märgib ja loob sellega Kominterni sektsioonidele selle „selguse sihtide ja vahendite suhtes, milleta on kindel edasilikumine võimatu“ (Stalin).

Proletaarsete revolutsioonide ja ülestõusude esimene laine (1917. a.—1923. a.) lõppes ainult Venemaal tööliklassi võiduga. II Internatsionaali alatu äraandmine lükkas kodanluse hukkamise edasi. Algas kapitalismi osalise stabilisatsiooni ajajärk.

Sotsiaaldemokraatia jutlustas igal viisil kodanlise õitsengu uut „ajajärku.“ Oportunistid ülistasid organiseeritud kapitalismi. Õigus oli Kommunistlikul Internatsionaalil, kes Marxi ja Lenini õpetuse najal ennustas kapitalistliku stabilisatsiooni peatset kokkuvarisemist, kes käsi rüppe panemata proletariaati uutele otsustavatele võitlustele ette valmistas.

Praegu seisame meie uute otsustavate võitluste lävel. Kapitalistlik stabilisatsioon on lõppenud, kasvavad revolutsioonijõud. Kasvab uus revolutsiooniline tõus. Hulgal maadel valminevad revolutsioonilise kriisi eeldused. Imperialism valmistub palavikuliselt sõjale ja interventsioonile. Mida sügavam ja laialisem on kodanlise ühiskonna kriis, mida lähemale jõuab sõdade ja revolutsioonide teine ajajärk, seda valjumalt kõlab kogu ilmas Marxi nimi, kes ennustas seda silmapilku, mil ühiskonna edaspidine areng satub vastuollu kapitalismiga: „Kapitalistliku eraomanduse tund on tulnud. Ekspropriaatorid eksproprieeritakse“ (Marx).

See on põhjuseks, miks kõigi maade kodanlus kuulutas marksismi-leninismi vastu sõda viimse veretilgani. Faschismi kasv — see on kodanluse vastus komparteid arenemise ja tugevnemise peale. Faschismi kasv Saksamaal on kodanlise kontrrevolutsiooni jõudude mobiliseerimine läheneva proletaarsete revolutsiooni vastu. Revolutsiooni jõud sunnivad koonsuma kontrrevolutsiooni jõude. Antimark-

sismi loosungi all mobiliseerivad kurnajad klassid faschistlikke rõõvsalku — jõhkra kontrrevolutsiooni relvastatud rusikaid. Marksismi-leninismi vastu võitlemise loosungi all koondab faschism palavikuliselt oma jõude kõigil Euroopa ja Ameerika maadel. Marksismi-leninismi hävitamise nimel Idas, enamluse purustamise nimel Hiinas — toetab kogu ilma imperialism jaapani imperialistide sõjalist kallaletungi Hiinale.

Kõige alatumat osa selles võitluses marksismi vastu etendab rahvusvaheline *sotsiaal-demokraatia*. Marx ja Engels ennustasid reformismi muutumist politseisotsialismiks. Marx ja Engels nägid ette, et revolutsiooni silmapilgul just nimelt demokraatia lipu alla koonduvad proletariaadi kõige tigemad vaenlased, et sel silmapilgul „kodanluse kõige äärmine partei“, varjates end lobisemise taha, „osutub teatavaks ajaks ainsaks päästeankruks kogu kodanlusele ja isegi feodaalsele“ majandusele (Engels). Kapitalismi niisuguse päästeankruna esinebki praegune II Internatsionaal.

Kõigi maade töölisteliikumises on sotsiaaldemokraatia *kodanluse sotsiaalseks peatoeks tema võitluses proletaarsete revolutsiooni vastu*. Tema üiejooksmine kodanluse leeri tõi töölisteliikumises lõhenemise esile. Sotsiaaldemokraatia on aktiivne võitleja kommunismi vastu, ta sandab teed faschismile.

Kogu tee, mis proletariaat peale Marxi surma ära käinud, näitab selgesti, et *ainult kommunistid, kui ainsad järjekindlad marksistid*, viivad tööliklassi igalpool Marxi ja Lenini poolt juhutatud teed mööda.

Marksistid-leninlased on uhked selle üle, et nemad oportunistidest ja nende juhtidest õigel ajal lahku läksid, et nad sellega päästsid Marxi lipu, revolutsioonilise internatsionalismi ja proletaarsete revolutsiooni lipu. Kui see lahkumine poleks teoks saanud, siis poleks marksismil praegu niisuguseid võite, nagu Oktoobrirevolutsioon, Nõukogude Liit, Komintern ja tema sektsioonid kõigil maadel.

Ainult see lõhenemine kindlustas revolutsioonilise aktiivsuse proletariaadi klassi võitluses, eesotsas tema proletaarsete parteiga, nii tema legaalse, kui ka põrandaluse olemasoleku ajajärkudel, mil reaktatsioon rüüstas kõiki proletariaadi organisatsioone, et lämmastada tema klassilist vastupanekut.

Kommunistid on kõigi tööliste *ühise väerinna* poolt, nad on niisuguse *ühise väerinna* poolt, mis luuakse tõeliseks võitluseks, aga mitte hulkade petmiseks, võit-

luseks Marxi ideede eest, võitluseks töölisklassi igapäiste huvide ja ta lõpusihtide eest, tema elutaseme tõstmise, töö, leiva, vabaduse, proletariaadi diktatuuri ja kommunismi eest.

Selle ühise väerinna loob kapitalistlikkude maade proletariaat NSVLiidu proletariaadi eeskujul ja sel alusel, et kodanluse agentuuri, kõik marksismi ülejoosikud, kõik tema avalikud ja varjatud väenlased, kõik revolutsiooni äraandjad tööliselikumisest halastamatult välja kihutatakse. Võitlus nende väljakihutamise eest tööliselikumisest on võitlus tõelise ühise väerinna eest.

Töölisterhulkades, seal hulgas ka sotsiaal-demokraatlike töölise seas on Marxi nimel määratusuur autoriteet. See on põhjuseks, miks ülejoosikud nimetavad end täna veel „marksistideks“. See on põhjuseks, miks nad moonutavad Marxi õpetust, et siis võltsitud tsitaatide abil varjata oma alatut proletariaadi huvide äraandmist. Kuid pole enam ainustki maad ilmas, kus kommunistid ei peaks kangelaslikku ja järjekindlat võitlust Marxi ideede eest. Majanduslikke ja poliitilisi võitlusi juhtides, tõstes töölisi osalistelt nõudmistelt võitlusele proletariaadi ühiste põhihuvide eest, koondades revolutsioonilise ühise väerinna ridadesse kõiki töölisi ja töötavaid hulke; püüdes püsivalt töölisklassi enamust proletaarse revolutsiooni poole võita; mobiliseerides hulke uute imperialistlike sõdade ja NSVLiidule kallaletungimise eeltööde vastu ja ülejoosikute võtteid halastamatult paljastades on kommunistid ja ainult kommunistid need, kes Marxi tööd järjekindlalt jätkavad. Marxi ainsaks järeltulijaks, kes vankumatult truult Internatsionaali suurtele traditsioonidele, on Kommunistlik Internatsionaal.

Marksism-leninism, mis kehastunud proletariaadi üleilmse parteis — Kommunistlikus Internatsionaalis, on saanud juba maailma ajaloo otsustavaks teguriks. Marxi lipp lehvib euroopa pealinnade töölislinnaosade kohal, ta lehvib Hiinamaa leekivate linnade ja külade kohal. Ta viib Hiina nõukogude kangelaslikku punaväge võitlusse. Seda lippu hoiavad kõrgel saksa ja poola töölised, kes seisavad otsustavate võitluste lävel. Selle lipu all, oma väikekodanlasi ja anarhistlikke illusioone kõrvaie heites, valmistub otsustavatele

võitlustele Hispaania proletariaat. Streigid kogu ilmas, töötute näljamarsid, ülestõusud Prantsuse vägedes, Inglise ja Hollandi mereväes, imperialistliku sõjaveraanide väljaastumised, teravnev talurahva revolutsiooniline võitlus, kümnete miljonite rõhutute liikumine Indias, Indoneesias, Indoneesias ja teistel imperialismi asumaadel — see kõik lähendab proletaarse revolutsiooni uusi võite, marksismileninismi uusi võidukäike.

Marxi surma viiekümnendat aastapäeva tähistab Komintern sellega, et kõvendab uuesti võitlust oma sõjakate ridade kindla kokkuliitumise ja uute jõudude mobiliseerimise eest, pealetungiks kapitalismile. Poolsada aastat peale Marxi surma, 15. a. peale verist imperialistlikku sõda, peale seda, kui II Internatsionaal häbistavalt marksismi ära andis, peale 15 aastat proletariaadi diktatuuri olemasolekut NSV Liidus, peale esimese viisaastaku edukat teostamist peab kapitalistlike maade igale teadlikule töölisele, igale Lääne ja Ida töötajale, igale NSVLiidu töölisele ja kolhoosnikule selge olema, et ÜK(e)P ja Kominterni lipp, mille all võitlevad kogu ilma enamlased, eesotsas kõige suurema marksisti-leninlase — sm. Staliniga — see on revolutsioonilise marksismi kuulus, äraproovitud võitluslipp.

Enam kui kunagi enne tungivad nüüd iga töölise, iga töötaja ja rõhutu teadvusse „Kommunistliku partei Manifesti“ surematud sõnad:

„Kommunistid ei hakka oma vaateid ja püüdeid salgama. Nad seletavad avalikult, et nende eesmärke ainult kogu praeguse ühiskonnakorra vägivaldse kukutamise teel kätte võib saada. Värisegu valitsevad klassid kommunistliku revolutsiooni ees. Proletaarlastel ei ole selles midagi muud kaotada, kui ahelad. Võita on neil terve maailm.

**Kõigi maade proletaarlased,
ühinegel!**

Uutele võitlustele ja võitudele vastu minnes, tõstavad kõigi maade töölised ja rõhutud hulgad oma kõige suurema õpetaja ja juhi Karl Marxi 50. a. surmapäeval — Marxi, Engelsi, Lenini, Stalini kuulsa lipu — proletariaadi diktatuuri, kommunistilise revolutsiooni lipu veel kõrgemale üles.

Marxi „Kapital“

V. Adoratski

On möödunud juba mitu inimpõlve ajast, mil ilmus „Kapitali“, ilmakirjanduse geniaalsema teose esimene köide (1867. a.). Vaatamata selle aja kestel aset leidnud ajaloolise olukorra muutustele on täielikult alal hoidunud selle raamatu määratu tähtsus. Proletariaadile on ta hädavajalik tema võitluses. Nimetatud teosega avas Marx uue ajajärgu, andes oma töös esmakordselt kapitalistliku korra täieliku selgituse, nii tema tekkimise ja olemasolu, kui ka hävinemise seaduste üle. See teos võimaldas mõista kapitalismi täieliselt. Marx lahendas küsimused, mille kallal inimsugu oli pead murdnud 2000 aastat.

„Kapitali“ nii teoreetiline kui ka praktiline tähtsus on määratusuur. Praeguse aja maailmaajaloo suurimaid sündmusi, — ilma sõda, sellele järgnevat revolutsiooni, juba mõnda aastas määratsevat kapitalistlikku kriisi — seda kõike oleks võimata mõista, kui ei oleks olemas „Kapitali“, kui Marx poleks teinud oma hiiglasuurt teaduslikku uurimistööd. Niisugused sündmused aga, nagu nõukogude süsteemi loomine, proletariaadi diktatuuri võit ja võimsalt arenev sotsialistlik ehitustöö NSVLi ühes oleks olnud võimata, kui poleks olnud enamiist parteid, kes on relvastatud marksistliku teooriaga, mis nii hiilgavalt on väljendatud „Kapitalis“.

Oma retsensis Marxi raamatu: „Majandusteaduse arvustuse“ kohta kirjutas Engels, et „proletaarse partei kogu teoreetiline olemasolu on välja kasvanud majandusteaduse uurimisest“. Ainult kapitalismi arengu seaduste niisuguse uurimise alusel, nagu seda tege Marx, avaneb väljavaade maailmaajaloo suurimale revolutsioonile — proletaarsele revolutsioonile, mille ülesanne on luua „tõeliselt inimlikke olemasolu tingimusi“ töötajatele, — niisuguseid tingimusi, mil inimesed võivad „täiesti teadlikult luua ise oma ajalugu“.

„Kapitalis“ näeme Marxi poolt loodud *dialektilise materialismi* meetodi kasutamise eeskujuna.

„Kuigi Marx ei jätnud järele „Loogika“; (suure tähega) jättis ta järele „Kapitali“ loogika, ja seda oleks pidanud täielikult ära kasutama käesoleva küsimuse suhtes,“ kirjutas Lenin 1915. aastal, mil ta eriti uuris Hegelilt ja materialistlikult dialektikat. „Kapitalis“ on tarvitatud ühe teaduse alal nii loogika, dialektika kui materialismi tunnetusteooria (pole vaja kolme sõna: see on üks ja seesama), võttes kõike väärtuslik

Hegelilt ja arendades seda edasi,“ (Leninski sborniku XII köide, lhk. 291—292).

Marx vaatleb „Kapitalis“ „ühiskonna majandusliku formatsiooni arengut kui loodusloolist protsessi“ (Marx, Eelsõna: „Kapitali“ I köite esimesele trükile). Lenin näeb selles „Kapitali“ „põhiideed.“ Uurides kapitalismi valmistusvahetust, kogu praeguse aja ühiskonna alust, Marx märgib ära ka sellel alusel üleskerkivad pealisehitised, poliitilised ja teised vahetused korrad ja selle kõige (nii aluse kui pealisehitiste) vastupeegeldust inimeste teadvuses. Olevate majanduslike nähtete ja nende arengu tendentside analüüsimisel alusel näitab Marx kapitalismi kokkuvarisemise paratamatust ja annab proletariaadi diktatuuri ajal loodava kommunistliku ühiskonna põhijoonte analüüsi. Marx uurib kapitalismi ajalugu ja analüüseerib mõisteid, mis teevad selle ajaloo lõpuarve. Igas sammu tõestavad Marxi analüüsi faktid ja paktika.

„Marxi „Kapitalis“, — räägib Lenin — analüüseeritakse kõigepealt kõige lihtsamalt, kõige hulgalisemat, kõige igapäisemat miljarde kordi ettetulevat kodanliku (kaubalise) ühiskonna vahetust: kaubavahetus. Analüüs avab selles kõige lihtsamalt nähtes (selles kodanliku ühiskonna „raku keses“) kõik nüüdse ühiskonna vastuolud (vastavalt ka kõikide vastuolud algidu). Edaspidine uurimine näitab meile nende vastuolude ja selle ühiskonna arengut (nii kasvu kui liikumist), tema üksikute osade summana tema algusest kuni lõpuni, (Dialektika küsimuse üle. Leninski sborniku XII köide, lhk. 324).

See üksikute faktide ja üksikute peenestuste põhjaliku uurimise sidumine kogumise keerulise protsessi ulatusega üldiselt, leiutatud seaduste kinnitamine ja tõestamine ajaloolises praktikas, teooria katkestamatuse side proletariaadi klassivõitlusega — need on Marxi materialistliku dialektika erinevad jooned.

„Majandusteadust võib muuta positiivseks teaduseks, kirjutas Marx ühes kirjas Engelsile, — ainult sel teel, kui võitlevate teooriate asemele panna võitlevate faktide ja tõelised vastuolud, mis on esimeste vastuolude aluseks.“ (Kiri 1868. a. 10/X). Seda teebki Marx järjekindlalt oma „Kapitalis“. Marxi majandusliku teooria aluseks on *ajaloo materialistlik mõistmine*. Marxi poolt loodud *lisaväärtuse teooria* annab põhjaliku selgituse kapitalistliku kurnamise sis

üle ja täieliku arusaamise sellest, mille eest peab proletariaat klassivõitlust.

Marxi „Kapital“ — on sügav-parteiline teos. Niisugune läbi ja läbi materialistiline teos ei saagi olla teistsugune. „Ma loodan saavutada meie parteile teaduslist võitu,“ — kirjutas Marx ühes kirjas Weidemeierile oma majandusteaduslise töö üle. Marx paljastab „kõik antagonismi ja kurnamise vormid, et aidata proletariaadil neid ära kaotada“ (Lenin, „Что такое дру́зья народа,“ k. I lhk. 217).

Muidugi, niisuguse teaduse, niisuguse teose vastu pidi algama äge võitlus kodanluse ja tema igasuguste kannupoiste poolt.

„Kapital“ teeb arusaadavaks kogu kapitalistliku ühiskonna nähtuste keerulise sildeme. Kui aga on „arusaadav asjade side — variseb kokku kogu teoreetiline usk oleva korra alalisesse vajadusse, variseb kokku enne seda, kui ta variseb tegelikult“, — kirjutas Marx Kugelmannile (11/VII 1868. a.) ja teeb järelduse: „Järjekult nõuavad siin juba valitsevate klasside otsekohesed huvid selle mõtetu segaduse jäädvustamist.“

Kõige lihtsam oleks olnud niisugune raamat surnuks vaikida. Ja kodanlus alguses just seda taktikat tarvitski. See aga, mis kodanline ajakirjandus Marxi üle kirjutas, oli peaasjalikult sõim, laim, alatud insinuatsioonid. Marx oli Engelsi sõnade järgi kõige laimatavam inimene. Mustates Marxi ja püüdes tema teost surnuks vaikida, varastasid kodanlised teadlased samal ajal ta mõtteid, neid moonutades. Rida Marxi leiuteisi (nagu näiteks, tema raha teooria, valmistuse koondumise teooria ja rida teisi), muidugi, kodanliste moonutustega, esinesid kõikides kodanlistes õpperaamatutes, ilma et sõnagi oleks räägitud nende teooriate autorist.

Kuid proletariaadi klassivõitlus oli jõudnud juba sellise astmeni, et „Kapitali“ lihtne surnuksvaikimine muutus võimatuks. Kodanluse taktika tema võitluses marksismi vastu on nüüd kahesugune: ühelajal otsekohese mahategemisega näeme võitlustunnustamist sõnades ja kõige alatumat moonutamist tegelikult. Ühelajal „Anti-Marxiga“ (Karl Mus — „Anti-Marx“) on nüüd kodanlus valmis heaks kiitma ja taevani tõstma ka „Vale-Marxi“ — II Internatsionaali võltsitud Marxi. Tuntud võtte, millest räägib Lenin oma raamatus, „Riik ja revolutsioon“, on muuta revolutsiooniliste teadlaste ja rõhutatud klasside õpetust „kahjututeks pühikuteks, nii öelda neid kanoniseerida, lubada teatavat kuulsust nende nimele rõhutatud klassidele „troostiks“

ja petmiseks, kõrvaldades revolutsioonilise õpetuse sisu, teda nürides, labastades“ (XXI k. lhk. 371).

Marx õpetas, et kriiside võimalus pesitseb kaubavahetuse süsteemis endas, et nende paratamatus on tingitud kapitalistilisest valmistusviisist endast, tema hiigla valmistusjõudude ja samaaegse piiratud tarvitamisega¹⁾, üksikute ettevõtjate kasude tagaajamisega ja kogu rahva majanduslise elu protsessi teadliku, plaanikindla juhtimise tõeliku puudumisega, et kriisi põhjused peituvad — kapitalistlikes valmistuses endast, ühiskondlise iseloomuga valmistuse vastuolus individuaalse omandamisega.

Marx räägib, et kriise võib võita ainult sellega, kui proletariaat hävitab kapitalismi ja loob sotsialistliku majanduse. Sotsiaalfaschistline teoreetik Naftali aga jutlustab, et kriisidest võib jagu saada juba kapitalismi ajal, et „ka konjunktuure saab plaanikindlalt organiseerida, et nad võivad olla majanduspoliitika objektid.“ „Majanduspoliitika, ametiühisuste ja sotsialistlike parteide siht on — kriiside võitmises, nõrgendamises ja ärahoidmises“, — jutlustab nimetatud marksist²⁾, nagu oleks seda võimalik teostada alale jättes kapitalismi, püüdes tema raamides, puutumata tema põhiluseid.

Marx õpetas, et proletariaadi ja kodanluse huvid on täielikult vastupidised, Kautsky aga jutlustab, et „proletaarsete ja kapitalistlike huvide vahel on teatav kokkukõla“³⁾.

Marx õpetas, et proletariaat kapitalismi hävinemisega „midagi ei kaota peale oma ahelate“, Kautskyd aga lähevad niisuguse äärmise kintsukaapamise ja nürimeelsuseni, et jutlustavad proletariaadile kapitalismi kaitsmise vajadust⁴⁾.

Võitlus marksismi moonutuste vastu, võitlus marksismi revolutsioonilise teooria, materialistliku dialektika eest, Marxi teooria võltsijate paljastamine on üks tähtsamatest

1) Engels kirjutas Langele 29. III. 1866. a.: „Valmistuse piirid määrab mitte nälgivate köhtude hulk, vaid ostjate, maksuvõimeliste rahakottide hulk.“

2) Naftali, „Konjunktuur, töölisklass ja sotsialistiline majanduspoliitika.“ 1928. a.

3) Kautsky, Eessõna „Kapitali“ II köite saksakeelsele rahvaväljaandele.

4) „Proletariaat satub ikka enam niisugusesse ime-likku olukorda, et tema ülesannete hulka ei käi mitte ainult kapitalistlike valmistusviisi äravõitmine ja tema asendamine sotsialistilise, vaid samuti ka tselle valmistusviisi seaduste kaitsmine vägivalla vastu, mida neile teevad suurkapitali monopolistid, kes on liidus suurmaoamanikkudega, kindralitega, bürokratidega, professoritega jne.“ Eessõna „Kapitali“ II köitele. Volksausgabe, S. XXX.

ülesannetest. Proletariaat ÜK(e)P ja Komin-
terni juhtimisel, marksismi-leninismi lipu
all peab võitlust kommunismi eest ja hei-
dab põlgusega kõrvale Kautskyd, Naftalid
ja muid kapitali kaitsjaid, kes kordavad
revolutsioonilise proletariaadi ja ta partei
vastu, kõigi vastu, kes tõeliselt ehitavad
kommunismi, kogu seda laimu, millega
nende eelkäijad mustasid Marxi, kui ta elas
ja lõi oma surematu teose.

Äärmiselt kasulik ja õpetlik on meelde
tuletada, millistes tingimustes tuli Marxil
elada ja töötada oma tähtsama teaduslise
töö kallal.

Ühes oma artiklis Marxi üle nimetab
Engels „Kapitali“ terve elu teaduslikeks
tööks. 1843. a. alustas Marx oma kapitalist-
lise majanduslike korra põhjalikku uurimis-
tööd. Marx ise juhib tihti tähelepanu just
sellele aastale ¹⁾. Tehes leiduse, et õigus-
liste vahetõrgete ja riiklike vormide sele-
tust ei tule otsida ei neis endis ega ka
niinimetatud inimvaimu üldises arengus, vaid
vaja on teda otsida inimeste vahelises
materjalsetes vahetõrgetes, et ühiskonna
anatomiat uurib majandusteadus, Marx
alustaski nimelt selle teaduse uurimist.

Juba enne 1848. a. revolutsiooni jõudis
Marx kapitalistlike vahetõrgete põhjalise
õigele mõistmisele. See alus on — tööliste,
kel puuduvad oma valmistusvahendid, kur-
namine kapitalistide — valmistusvahendite
omanikkude poolt. Oma loengutel 1847. a.
teemil „Palgatöö ja kapital“ kriipsutab Marx
alla, et just nimelt selles seisab kõik, et ainult
ühiskonna jagunemisega kaheks klassiks —
proletaarlasteks ja kapitalistideks — valmis-
tusvahendid omandavad kapitali omadused,
muutuvad kapitaliks. Kuid sel ajal Marx
ei olnud veel lõpetanud täielikult oma majand-
usteooriaväljatõttamist. Nii augustes 1847. a.
tõdes, nagu ülalnimetatud loengud, „Filo-
soofia viletsus“, „Kommunistiline manifest“,
leiame selge üldise arusaamise kapitalist-
listest vahetõrgetest ja nende arenemise
tendentsidest. Kuid peensusteni oli teooria
veel välja töötamata. Marx näiteks tarvitas
tol ajal veel kodanliselt majandusteaduselt
päritud terminoloogiat, nimelt: töölisel
müüvad kapitalistile oma tööd; palk on
töö hind.

Et Marx põhijoontes juba aru saab tõe-
liste vahetõrgete olemusest, paistab näiteks
niisugustest väljendustest: „tööline müüb
end tükiviisi“, müüb „nii ja nii palju tunde
oma elust“, rentnik ostab päevatõoliselt tema
„tööd ja jõudu“ „valmistusjõudu“: („Palga-

töö ja kapital“, 1847. a.). Kuid alles „Kapi-
talis“ (I k. 1867. a.) on juba lõpulik täpne
väljendus: tööline müüb oma „tööjõudu!“
(Arbeitskraft.)

Pärast 1848 — 1849. a. revolutsiooni
paos olles, alates 1850. a. saabus uuesti
aeg, mil Marx pidi peaaesjalikult tegutsema
teaduslise töö alal. Kuid oleks ekslik arvata,
et Marxil siis küllaldaselt aega oli oma
teaduslisteks uurimusteks. Raske võitlusega
tuli tal saavutada võimalusi oma suurte
leiutiste ieteaduslikeks väljatõttamiseks.
Emigrandlu rasketes tingimustes Londonis,
elades proletaarlasena, kannatades äärmist
puudust, olles sunnitud päev läbi töötama
teenimiseks ²⁾ ainult Engelsi abil ja toetu-
sel võis Marx luua oma surematu teose,
trükivalmis teha esimese köite (1867. a.) ja
ta ka teist korda välja anda (1872. a.) ³⁾.

Kirjeldada peensusteni, millistes rasketes
tingimustes töötas Marx, pole meil siin
võimalik. Marxi enda ja ta perekonnaliik-
mete haigused, laste surm, rida tühiseid,
kuid äärmiselt segavaid pahanudisi seotud
võlgadega lihunikule, poodnikule, kingse-
pale, arstile jne — kõike seda kannatas
Marxi, eriti tema emigrandielu kahe esimese
aastakümne kestel. Pidi olema tõeliselt
raudne töötahe ja püsivus, et neis tingi-
mustes jätkata kõige põhjalikumalt, mitme-
kõlgsemat teaduslist uurimistööd, mis tungis
kõigevähemate peensusteni, jätmata midagi
vaatlemata, uurimata. Engels oma arti-
klis Marxi üle Berliini ajakirjas „Die Zu-
kunft“ 1869. a. kriipsutab alla tema uurimis-
töö erilist hoolikust, mis „keelas teda avai-
damast oma töö tulemusi järjekindlal kujul
enne kui ta ise täitsa kindel oli, et pole
ainustki asjasse puutuvat raamatut, mis tal
läbi lugemata, ainustki vastuväidet, mis tal
läbi arutamata, et iga küsimus on põhjani
läbi kaalutud.“

Võites kirjeldamatuid raskusi töötas Marx,
teadlik olles kogu oma töö parteilisest,
poliitilisest tähtsusest. Tähelepanne lähe-
neva kriisi nähteid kirjutas Marx Engelsile
1856. a. 26/IX: „Vaevalt küll tuleb meil
veel kaua jääda pealtvaatlejaiks . . . meie
„mobiliseerimine“ on, arvatavasti, lähedal.“

²⁾ „Päeva olen ma sunnitud kulutama tööks teeni-
tuse otstarbel“ (kiri Lassallele 21/XII-1857.). „Ma pole
oma aja premees, vaid ori. Enda jaoks jääb mul
öö, aga alalise maksatõbe hood takistavad neid
õiseid töid.“ (22/II-1858. a.)

³⁾ Ülejäänud kolm köidet jättis Marx järgi käsi-
kirjades, neid kirjanduslitselt ja redaktsiooniliselt tihugi
väga puudulikult läbi töötatud, olles mõnikord isegi
lihtsalt esialgsed kirjutised. Alles pärast Marxi surma
andis Engels osa neist käsikirjadest välja. „Kapi-
tali“ II köide ilmus 1885. a. III köide — 1894. a.
Nende käsikirjade trükivalmis tegemine nõudis
Engelsilt määratud tööd.

¹⁾ Vaata „Majandusteaduse arvustuse“ eessõna, kiri
Lassallele 12/XI. 1858. a. jne.

Oodates, et kriis välja kutsub uue revolutsiooni, ja väga hästi aru saades, et siis ei jatku aega teaduslikeks uurimusteks, kiirustas Marx oma majandusteooria läbitöötamise lõpetamist. 1857. a. 8/XII kirjutas ta Engelsile: „Töötan kui hull ööd läbi oma majanduslike uurimuste kokkuvõtete kallal, et vähemalt oleks üldinegi selge pilt enne veepuutuse saabumist.“

Marxil tuli võita kahesuguseid takistusi oma „Kapitali“ kirjutamisel. Esiteks, ta püüdis ise küsimuse üle kõigi peensusteni selgusele jõuda. Teiseks, püüdis ta kirjutada võimalikult populaarsemalt, kõigile arusaadavamalt. Sest Marx kirjutas ju oma raamatu töölisklassi jaoks, et ta võimalikult ruttu ja võimalikult kerge vaevaga heidaks endalt palgaorjuse ikke.

Kõigi peensuste väljatöötamine nõudis hiigla tööd: „Juba mitu kuud olen ametis lõpuliiku lihvimisega — kirjutas Marx Lassallele 22. veebr. 1858. a. — Kuid töö edeneb väga aeglaselt, sest asjad, mis olid pea uurimisobjektideks paljude aastate kestel, kui sa nüüd nendega lõpuarveid tahad teha, avastavad järjest uusi külgi ja tekitavad uusi mõtteid.“

Ainult väsimatu, püsiv, põhjalik aine uurimine kindlustab „materjali vaba valdamise“. Rääkides oma tööst, tarvitab Marx tihti sõna Schanzen, mis otsekoheses mõttes tähendab rasket kivide ja mulla kandmisetööd, kaudses mõttes aga — üldse rasket kurnavat tööd.

1859. a. ilmus lõpuks, trükist majanduslike töö esimene väljaanne pealkirja all: „Majandusteade arvustus“. Temas oli läbi töötatud kaup ja raha. Neid väljaandeid rohkem ei ilmunud. Engels selgitab miks: „Vaevalt ilmus esimene väljaanne („Majanduspoliitika arvustus“) kui Marx leidis, et tal veel pole täielikult kõigi peensusteni välja arendatud järgmiste väljaannete põhimõtted. Alalhoidunud käsikiri on sellele kõige parem tõendus.“¹⁾

Hiljem, 1893. a. kirjutas Engels ühele oma vene korrespondendile Zürichis: „Lisaväärtuse teooria töötas Marx välja viiekümnendate aastate kestel täitsa üksinda ja oli kindlalt selle vastu, et ka kõige vähematki avaldada enne kui ta ise kõikide järelduste üle lõpuliikult selgusele pole

jõudnud. Sellepärast ei ilmunudki „Arvestuse“ teine ja järgmised väljaanded.

Kogu 60. aastate alguse (1861—63.) tegutses Marx kogu lisaväärtuse valmistamise küsimuse uue kõigi peensusteni läbitöötamise kallal. Marxil tuli süveneda küsimustesse, mis pealtnäha kõrvalekalduvad, kuid tegelikult väga vajalikud selleks, et selgelt kujutada kapitalistlik majandust tervikuna.

Tulemuseks oli hiigla käsikiri — 23 viihikut, uus Marxi majandusteooria töö ajajärk, terve monograafiate kogu mitme-suguste küsimuste üle, mis seotud kapitalistliku valmistusprotsessiga. Ühtlasi jatkas Marx oma käsikirja ettevalmistamist trükkimiseks, olles ikka rahuldumata töö suhtes, niipea kui see võttis lõpuliiku kaju.

1863. a. 15. augustil kirjutas ta Engelsile: „Minu töö (käsikirja ettevalmistamine trükkimiseks) ühes suhtes edeneb hästi. Lõpuliiku ümbertöötamises võtavad asjad, nagu mulle näib, kaunis populaarse vormi, arvestamata mõnda mõõdapääsematut R—K ja K—R. Teisest küljest, vaatamata sellele, et töötasin päevad läbi, ei edene asi ikka nii ruttu, kui seda sooviks mu nii kaua proovitud kannatus. Igatahes tuleb see 100% arusaadavam, kui esimene osa. Üldse aga, kui ma praegu vaatan kogu selle kupatuse peale ja meeldib tuletan, kuidas mul tuli õieti kõik ümberlükata ja isegi ajalooline osa läbi töötada, osalt seni täitsa tundmata materjali alusel, siis teeb päris naeru vaadata Itsig'it (Lassalle—V. A.), kellel „oma“ majandusteade juba taskus. Ja ometi kõigest sellest, mis ta seni kirjutanud, on näha, et ta on alles õipoiss, kes kisa ja käreaga kannab ilmale ette kõige uuemate leiutistena tõdesid, mida meie juba 20 aastat tagasi — ja juba siis kümnekord paremini — oma pooldajate seas ringkäiku lasime.“

Agaga ka need käsikirjad polnud Marxi arvates küllalt küpsed selleks, et neist trükkida „Kapitali.“

„Mis puutub minu teoreetilisesse töösse, — kirjutas Marx Engelsile 1865. a. 31. juulil — siis on siin asi nii. Jääb üle veel kirjutada kolm peatükki ja siis on teoreetiline osa valmis (kolm esimest raamatut). Jääb üle kirjutada veel neljas raamat — kirjanduse ajalugu. See on minu jaoks võrdlemisi kergem osa, kuna kõik küsimused kolmes esimeses raamatus juba lahendatud, ja viimases tuleb niisiis ainult kordamine ajaloolisel kujul. Kuid ma ei usalda enne midagi ära saata, kui kõik lõpetatud. Missugused ka ei oleks minu tööde puudused, nende paremus on selles, et nad on kunstiline tervik, seda aga on või-

¹⁾ Engels. Artikel Marxi üle Konradi sõnaraamatus „Handvörterbuch der Staatswissenschaften“, IV k., lhk. 1132. See käsikiri, millest Engels siin räägib, on Marxi-Engelsi-Lenini instituudis olemas, ning koosneb 12 vihikust. Ta on kirjutatud 1857 — 58. a. ja kujutab endas ühte ajajärku Marxi tööst „Kapitali“ kallal. Tal on Marxi töö protsessi uurimisel määratusuur tähtsus.

malik saavutada ainult minu põhimõtte abil: mitte midagi enne trükki anda, kui teos täielikult valmis.“

See väga tähtis Marxi kiri tõestab kõigepealt, et alles 1865. a. keskel kujunes töö välja umbes sel kujul, millisena ta hiljem ära trükiti.¹⁾ Teiseks, kirjast on näha, et Marx asus I köite käsikirja lõpulikule koostamisele trükkimiseks alles pärast seda, kui terve teos põhjoontes valmis oli.

Käsikirja puhtalt ümberkirjutamist trükiks alustas Marx 1866. a. jaanuaris.

1866. a. 15/I kirjutas ta Kugelmanile, et ta on „ametis 12 tundi päevas „Kapitali“ puhtalt ümberkirjutamisega“, ja teatas, et, arvatavasti, märtsis saab käsikirja ise ära viia kirjastajale Hamburgi. Ligi kuu hiljem (13. II) kirjutas Marx Engelsile: „Mis puutub tolle neetud raamatusse, siis on asi järgmine: lõpetasin ta detsembri lõpus (1865. a.). Üks osa ainult maarendi üle, eelviimane peatükk, on praegusel kujul peaaegu raamat. Päeval käisin muuseumis, õõseti kirjutasin. Saksamaa uut põllumajanduslist keemiat, eriti Liebichi ja Schönbeini oma, kes selleks tööks tähtsamad on kui kõik majandusmehed kokku, teisest küljest prantslaste poolt loodud hiigla materjal peale selle, kui ma selle asjaga viimast korda tegemist tegin — see kõik tuli mul läbi uurida. Kaks aastat tagasi lõpetasin oma uurimistööd maarendi üle. Ja just selle aja kestel on ilmunud palju uut, mis, muu seas täielikult kinnitab minu teooriat. Siin oli tähtis ka ligipääsu avamine Jaapanisse (üldiselt ma küll kunagi ei loe reisikirjeldusi, kui mind ei sunni ametikohustused). Nii siis kasutasin isenda suhtes vahetustega tööd (shifting system) samasel kujul kui inglise vabrikandkoerad kasutasid seda *ühede ja samade isikute* suhtes 1848—1850. a.

Kuigi käsikiri nüüd valmis, on ta praegusel kujul nii hiiglasuur, et keegi ei suuda teda kirjastada peale minu, ka sina mitte. Alustasin ta ümberkirjutamist ja *stiili parandamist* just 1. jaanuaril, ja asi edenes väga jõudsasti, kuna mul muidugi väga meeldiv on puhtaks lakkuda last peale nii paljude sünnitusvalude. Kuid siin ilmüs jälle paise, nii et ei saanud enam kaugemale, tegelikult suutsin täita ainult seda, mis kava

järgi valmis oli. Üldiselt aga olen ühel arvamisel sinuga ja viin esimese köite Meisnerile, niipea kui ta valmis saab.“

Käsikirja esimese köite viimistlemiseks kulus üle aasta. Töö kiiret käiku takistasid haigused ja Marxi hiigla töö, kes oli I Internatsionaali juht. Ta oli, nagu lausub Engels oma Marxi eluloo kirjelduses, Esimese Internatsionaali „Kesknõukogu hingeks“, tema peajuhiks. „Marx toimetab pea kõik Kesknõukogu poolt väljaantavad kirjalikud dokumendid alates „asutamise manifestist 1864. a. kuni „üleskutseni kodusõja üle Prantsusmaal 1870—71. a.“ Jutustada Marxi tegevusest Internatsionaalis — tähendaks kirjutada kogu selle ühingu ajalugu.“ Marx ise kirjutas oma kirjas Kugelmanile 1866. a. 13. oktoobril, et teda takistab töötamast haigus; peale selle on ta väga ülekoormatud Internatsionaali praktilise tööga, mis „lähbe oma rada ja mis on väga suur, kuna tegelikult ma pean juhtima kogu Internatsionaali“.

Kuid siin tuleb alla kriipsutada, et kuigi Internatsionaalis töötamine takistas Marxi ise avaldamast kõike ettenähtud köiteid, kuid see, teisest küljest, rikastas raamatut uue konkreetse sisuga. Kahtlemata, seoses oma tööga Internatsionaalis, andis Marx 1864—65. a. kogutud hiigla materjali alusel reas peatükkides (mis esialgses kavas polnud ette nähtud, eriti peatükis „Tööpäev“, selge pildi ja analüüsi töö ja kapitali võitlusest Inglismaal tööseaduste, tööpäeva jne eest. Vastandina mitmesuguste parem- ja „pahempoolsete sektantide oportunistlikele teooriatele, kes jutustasid töörahvale tagasihoidlikkust poliitilises ja majanduslises võitluses, põhjendas Marx Internatsionaali põhikirjas ettenähtud poliitilise ja majanduslise võitluse lahutamatu side ja andis ainukese õige teoreetilise relva kõigi maade proletaarlastele nende igapäiseks võitluseks.

Marx tahtis korraga välja anda kogu tööd, mis sisaldas seda, mis inglased nimetavad „majandusteaduse põhimõtteks“, mis on „kvintessents“, kuid et kiirendada töö ilmumist, otsustas ta esialgul välja lasta ainult esimese köite.

Vaatamata kõigi raskuste peale, hoolimata endast, tegi Marx äärmiselt rasketes tingimustes 1867. a. algusel trükivalmis „Kapitali“ I köite. 1867. a. 30. aprillil kirjutab ta oma tuttavale Siegfried Meierile New-York'i: „Miks ma teile ei vastanud? Sellepärast et kogu aeg olin haa veerel. Sellelega pidin ära kasutama iga töövõimelist silmapilku, et lõpetada oma kirjatööd,

¹⁾ See, mida Marx kavatses välja anda IV köitena „kordamiseks ajaloolises vormis“, ja mida Engels ei jõudnud välja anda, on alal hoidunud. Osa neid käsikirju avaldas Kautzky pealkirja all „Lisaväärtuse teooriad“, kuid avaldas vigadega, puudulikult, muutes Marxi poolt loodud järjekorda. M.-E.-L. instituut annab lähema kahe aasta kestel täielikult välja need käsikirjad, vastavalt Marxi näpunäidetele.

millele ohverdasin tervise, eluõnne ja perekonna. Loodan, et see selgitus ei vaja enam laiemaid tõendusi. Ma naeran niinimetatud praktiliste inimeste ja nende elutarkuse üle. Kui soovid olla elajas, võid muidugi pöörata selja inimsoo kannatusetele ja hoolitseda oma naha eest. Oleksin lugenud aga end tõepoolest ebapraktiliseks, kui oleksin surnud, lõpetamata kogu oma raamatut vähemalt käsikirjanagi.“

Raskus, mille ületamine maksis Marxile hiiglapingutusi, oli väljenduse raskus. Oli vaja anda käsitusele niisugune kuju, et raamat oleks arusaadav. Selle kallal jätkas Marx tööd isegi siis veel, kui raamat esimese väljaandena juba ilmunud. Ta ütles kord, et „Kapitalist“ ei saa aru isegi selged pead — tähendab tuleb veel töötada väljendusviisi parandamise alal. Ja I köite teises trükkis annabki Marx esimese peatüki uues kujus¹⁾.

Oma viimased kümme eluaastat jätkas Marx tööd „Kapitali“ kallal. Eriti suurt tähelepanu pööras ta sel ajal maaküsimusele ja sel alal lugematal hulgal materjali andvale Venemaale. Olles väga huvitatud vene revolutsioonist, hinnates tema üleilmset-ajaloolist tähtsust, õppis Marx hästi ära venekeele ja luges läbi venekeelses palju kirjandust. Esimene „Kapitali“ tõlge võõrasse keelde oli venekeelne („Kapitali“ I köide ilmus venekeeles 1872. a.).

Proletaarne revolutsioon, mis võltis 1917. a. Venemaal, oli nimelt kõige selle teostamine, mida Marx ette nägi, kapitalistliku korra teadusliku konkreetse analüüsi põhjal.

„Kapitali monopol muutub selle valmistusviisi ahelateks, mis välja kasvab tema

¹⁾ Iseäranis väärtuserikas on sellest küljest selle esimese peatüki käsikiri, mis kuulub 1867. ja 1872. a. vahelisse ajajärku. Sealt selgub kuipalju vaeva nägi Marx selleks, et väljendada mõtteid kõige selgemalt ja samal ajal ka kõige tõsisemalt. See käsikiri ilmub ühes lähemates „Marxi-Engelsi arhiivi“ köidetes.

ajal ja tema all. Valmistusvahendite keskendamine ja töö ühiskondlustamine saavutavad sarnase punkti, kus nad ei sünni enam kokku nende kapitalistlike kestaga. Ta lõhkeb. Lõõb kapitalistliku eraomanduse viimane tund. Ekspropriaatorid eksproprieeritakse.“ („Kapital“ I k. ptk. 24. § 7.)

Marxi töö geniaalne jätkaja — Lenin, kes arendades marksismi, tõstis ta kõrgemale astmele, seisab „Kapitali“ poolt loodud teoreetilisel alusel. „Leninism on imperialismi ja proletaarse revolutsioonide ajajärgu marksism.“ (J. Stalin). „Kapitalis“ kasutatud teooria, „Kapitali“ teaduslik meetod on — asendamatu teoreetiline relv proletariaadi klassivõitluses. Teda on tarvis vallata, tema võitluste vastu tuleb võidelda. „Kapital“ annab revolutsioonilise proletariaadi poliitika ja taktika teaduslikud alused. Ta näitab viisid, teed ja abinõud vana, iganenud ilma võitmiseks, töötavate hulkade, talurahvahulkade proletariaadi poole võitmiseks. „Kes seda ei taibanud lugedes Marxi „Kapitali“ — räägib Lenin — see ei mõistnud midagi Marxist, midagi sotsialismist, see on tegelikult variser ja väikekodanlane, kes pimesi sõrgib kodanluse sabas.“ (Kõne: „Об обмане народа лозунгами свободы и равенства“ eelsõnast. Teosed, XXIV k. lhk. 310—311). Selle teose tähtsus on eriti silmanähtav nüüd, proletaarsete revolutsiooni ja kommunismi eest otsekohese võitluse ajajärgus, võitluses, mida peab proletariaat kõigi töötajate eesotsas NSVLiud praegusel ajal.

Kuid isegi siis, kui kapitalism, hävitatud proletariaadi diktatuuri poolt, kaob kogu ilmas, isegi siis Marxi „Kapital“ hoiab igavesti alal oma tähtsuse kui esimene materialistliku dialektika eeskujud, mida uurides inim põlvkond saavad ammutama oskust vallata Marxi meetodi, dialektilise materialismi tõelist teaduslikku meetodi.

H. Pöögelmann.

Marx ja marksism Eestis

„Kommunistliku Manifesti“ teise poola-keelse väljaande eessõnas tähendab Engels, et Manifesti levimine teatud maal või teatud keeles üsna täpselt selle maa tööstelise liikumise seisukorra kui ka suurtööstuse arengu ära määrab. See on teatud määral õige Marxi tööde ja õpetuse levimise kohta üldse, ja käib, loomulikult, ka Eesti kohta: marksismi ajalugu Eestis on õieti eesti tööstelise liikumise ajalugu. Selles valemis mõttes meie küsimust üksiku artikli

piirides siiski käsitama ei ulata. Teisest küljest ei annaks piirdumine vaatlemisel ainult Marxi kirjatööde eestikeelde tõlkimisega kaugeltki õiget kujutlust marksismi arengust Eestis. Meil tuleb sellepärast täna, Marxi surma 50. aastapäeva puhul, ülevaadet tehes Marxist ja marksismist Eestis, peatuda siiski neil tähtsamatelgi momentidel, mis iseloomustavad marksismi levimist Eestis, eriti võitluses igasuguste võitluste, moonutamiste ja kõrvalekäänamiste vastu.

Millal, kuidas ja kus marksism tee leidis Eestisse, selle kohta ei ole meil ajaloolikult kindlaks tehtud andmeid. Tõenäoline paistab aga olevat, et selle õpetuse ideed juba mõõdunud sajandi seitsmekümnendatel aastatel, kui Eestis suurtööstuse ettevõtete asutamisega välismailt õppinud töölisi sisse toodi, nende töölise kaudu Eestisse jõudsid, eestkätt Tallinnasse, kus 70-date aastate lõpul ja 80-datel a.a. töölisi leiame, kes saksakeelset (Saksamaalt sisseveetud) sotsiaaldemokraatlikku kirjandust loevad. Kas sel ajajärgul midagi Marxi või Engelsi töödest, saksa keeleski, Eestisse ulatas, ei ole teada. Paremal juhtumil võis see mõni üksik artikkel või raamatuke olla.

Rohkemal arvul hakkab marksistlikku kirjandust Eestisse ulatama sajandite vahetuse ümber, isegi juba 90-date aastate teisel poolel. Ka see tuli esialgu peamiselt Saksamaa kaudu, pärastpoole vene üliõpilaste kaudu, kes revolutsiooniliku tegevuse pärast teistest ülikoolidest olid välja aetud ja Tartus peatuse leidsid. Nüüd ulatavad siia juba mitmed — enamasti küll vähemad — Marxi ja Engelsi tööd, nagu „Kommunistlik Manifest“, Engelsi „Perekonna jne tekkimine“ jt. Üldse aga saadi nüüdki veel Marxi õpetust mitme käe läbi, mille tagajärjel ta ehtsus arusaadavalt palju kannatas. Kui meelde tuletame, kuidas isegi Marxi ja Engelsi eluajal nende paremadki õpilased alaliselt nende õpetust väänasid ja moonutasid, kuidas Marxil ja Engelsil alaliselt tuli valvel olla ja käänamisi ning väänamisi õigeks painutada; kuidas õpetajate kirju maha salati ja peideti, seega meelega võltsimisi toime pandi, ja kuidas, lõpuks, 90-date aastate lõpu-poole, marksismi võltsimine otse avaliku vooluna (revisjonism) esile puhkes, — kui seda kõike meelde tuletame, siis saame aru, et isegi tol ajal „õigeusklikuks“ peetud marksismiallikad, nagu Kautsky toimetusel ilmuv ajakiri „Neue Zeit“, tõelikult juba kihvtitatud kaev oli. Puhast vett pakusid ikkagi õieti ainult Marxi ja Engelsi tööd. Võitlus, mida Lenin marksismi võltsimise vastu hakkas pidama, ulatas seekord alles õige nõrgalt Eestisse.

Ei ole ime siis, et sotsialismi õpetus, mis esialgu Tartus omale keskkoha lõi, siin algusest peale juba marksismi kõverdamiste ja võltsimiste näol esines; pealegi langes see õpetus siin puht väikekodanlikule pinnale ja kasvas väikekodanliku sotsialismi üles. Tartu kujunes ja jäi peamiselt paendluse, oportunismi, vähemluse pesaks. Siin ajas end 1905. a. püsti ka selle väikekodanliku sotsialismi kõige vān-

gema haisuga õis — rahvuslik sotsialism — Eesti sotsiaaldemokraatia näol.

Marksism, kui revolutsioonilik sotsiaaldemokratism, enamuse näol, leidis omale, sellevastu, pinna Tallinna töölise ridades, seal, kus ta juba paar aastakümnet varemalt oli püüdnud juuri ajama hakata. Siin tekkis sajandi algul organisatsioon, mis Venemaa sotsiaaldemokraatia revolutsiooniliku tiivaga, enamusega, sidet pidas ja selle seisukohtade järele ennast arendas ja võitlusele ette valmistas, see oli Venemaa Sots. Dem. Töölise Partei Tallinna enamline organisatsioon. Teoreetilist juhatust sai see organisatsioon pea ainuüksi venekeelsete põrandaaluste allikate kaudu. Avalikult sotsialismist kõnelda või kirjutada — oli sel ajal peaaegu täitsa võimata — kui teda mitte maha ei tehtud. Kaudselt sai ainult äärmise ettevaatusega sõna võtta. Üks esimesi pikemaid ja avalikumaid sotsialismi esindusi eesti keeles on vist küll M. Martna käsitus sotsialismi ja sotsiaaldemokraatia kohta tema raamatus „C. R. Jakobson“, mis 1903. a. ilmus.

1905. a. revolutsioon, mis ka Eestis kõiki ühiskonnakihte sundis revolutsioonivõitlustes seisukohti võtma, pidi paratamata tooma kokkupõrke marksismi, kui revolutsiooniliku sotsialismi ja väikekodanliku, paendliku sotsialismi vahel. Marksism sattus Eestiski juba proovitulde. Ta sattus proovitulde kahest küljest: ühel pool fungis organisatsiooniliselt tugevam vähemlus, Tartust kõike hooga peale. Ühest kirjast, mis 1905. a. suvel Riias läbiotsimisel vähemlaste käest leitud ja end. Riia sandarmivalitsuse arhiivis alal hoidunud, näeme, kuidas vähemlased kavatsevad enamlaste kantsile Tallinnas tormijooksu toime panna, sest „ei võivat lubada“, et enamlased seal kindlasti võimu võtavad. Teisel pool pani revolutsiooni arenemiskäik ise enamlastele teatud ülesanded ja nõudmised ette, millele vastus tuli anda.

Kuidas tuli marksism Eestis neist katsetest välja? Hoolimata oma noorusest ja nõrkusest, oma teoreetilisest pealiskaudsusest ja praktiliste kogemuste vähesusest — auga. Vaatamata sellepeale, et vähemlaste parv Tartust, kellele pisut abi ja toetust leidis kohalgi, iseäranis suvekuudel, kui rida aktiivseid enamlasi vangis istus, Tallinna komitees endale kindla pesa olid teinud, siin osalt komitee liikmetena, osalt propagandistide ja agitaatorite kolleegiumis oma vaateid ja mõju töölise hulkadesse külvata püüdis, sellepeale vaatamata viis Tallinna enamline organisatsioon, vähemlaste ägedast vastuseisemisest hoolimata, 1905. a. sü-

gisel proletariaadi sõjariistus võitlusele tsaarivalitsuse vastu. Veel enam: ta suutis ka laiad töötavad talurahvahulgad endaga sellesse võitlusesse kaasata. Ja kuigi Eestimaa proletariaati ja töötavat talurahvast samane kaotus tabas, kui võitlev töörahvas siin samati lüüa sai, nagu revolutsioonilik proletariaat Venemaal, siis näitas võitlus ometi selgesti, et Tallinna proletariaat, eesotsas oma enamlike organisatsiooniga, oma revolutsioonilikkudest ülesannetest õieti, marksistlikult aru sai ja revolutsioonilikult neid täita püüdis, et ta mitte vähemlaste paendlikule, kokkuleplikule teele ei läinud, kodanluse reele ei istunud. Tallinna proletariaat oma enamlike organisatsiooni juhatusel jäi truuks marksismile, revolutsiooniliku klassivõitluse lipule.

Võitluses lüüasaamine sundis suure hulga revolutsioonilikke aktiivi ajutiseks kõrvale jääma, osalt isegi eemalduma, ja selle tagajärjel on vähemlased järgmisel aastal jälle Tallinna komitee kallal. Kuid samati kõige pealiskaudsema tagajärgena. Teise duuma valimisevõitluse hoogtöö 1906. a. teisel poolel sünnib Tallinnas jällegi enamlike lipu all, enamlaste platvormi alusel, ja duumasse saavad Tallinna töölised — enamlaste, kellega seal kaasa lööb ka Eestimaa taluraha saadik, olgugi, et viimane enamlane ei ole ega sotsiaaldemokraatide rühmagi ei astu. Kuid sedavõrd tugev on enamlaste mõju töötavale talurahvale, hoolimata karistusesalkade verisest terrorist 1905. a. lõpul ja 1906. a. algul.

Terijõe konverentsil, 2—4. märts. 1907. a. andis vähemlus otsustava lahingu, platsituuesoma kaheteistkümnepoolne — vähemlike keskkomitee esindajate Maslovi ja Axelrodi näol, kuid ta — kaotas täielikult. Ja kaotas jällegi peamiselt Tallinna organisatsiooni kindlal vastuseismisel. Marksism võitis siin tervel väerinnal, s. o. üleestilises ulatuses, ja mitte ainult sellega, et konverentsil enamlased resolutsioonid vastu võeti, vaid ka sellega et, 1905. a. eesti sotsiaaldemokraatia järel vale teele sattunud töölised nüüd, kus see väikekodanlik partei täiesti oli lagunenu, mitte vähemlaste poole ei pööranud, vaid enamlike organisatsiooni seisukohad õigeaks tunnistasid ja enamlastega ühinesid. Nii et vähemlaste katse veel 1907. a. suvel kord Tallinna organisatsioonis pinda leida, loomulikult pidi nurjuma ja vähemlaste juhtide lahkumisega lõppes.

Tuleb veel kord alla kriipsutada, et revolutsioonilised Tallinna töölised selles võitluses marksismi moonutamise, proletariaadi võitluse marksistlikult teelt kõrvale-

juhtimise poliitika vastu ise teoreetiliselt õige nõrgasti varustatud olid ja tihti vigu tegid, komistasid. Laiad töolistehulgad ja töolistele aktiividele oma enamlike valdas ainult eesti keelt ja kirjandust oli talle kättesaadav ainult selles keeles; siin aga pidi rahulduma mitmesuguste kaudsete vihukestega, kuna alles 1906. a. esimene Marxi töö: „Palgatöö ja kapital“, (tõlkija teadmata), eesti keeles ilmus. Ja mõnda aega jäigi see ainukeseks. Tuli seepärast leppida materjalidega teistkätte läbi ja propagandistide suusõnaliste seletustega. See kõik oli puudulik, vaevane, alati isegi mitte igati läbimõeldud ja läbitöötatud, tihti pealiskaudne, kuid üldjoontes siiski sedavõrd õige, et otsustavates küsimustes võimaldas õiget seisukohta võtta.

Reaktsiooniga halvasti töolisteliku Eestis üldse ja takistas igatepidi ka tööliskade marksistlikku kasvatamist. Kuid just sellesse ajajärku kuulub Eesti olude kohta otse haruldase julge ettevõtte seif alal: reaktsiooni kõige raskematel aastatel tekib kadunud J. Lilienbachil mõte — Marxi „Kapitali“ eesti keeles välja anda. Alalise tagakiusamise juures, mida Lilienbach kirjastus põlitse, sandarmite ja tsensuri poolt pidi kannatama, ta väljaanne aresti alla panemise, kohtuprotsesside jne juures, pealegi kodanliku ajakirjanduse täieliku boikoti all seistes, võis see mõte otse hulljulge paista, iseäranis kui meeles pidada, et Lilienbach sõna otsekohesest mõttes „paljas poiss“ oli, s. o. ilma igasuguse kapitalita. Aga Lilienbach leidis, et töölisele ideoloogilist lugemismaterjali vaja on, et neil teoreetilist kirjandust vaja on, ja nimelt põhjanevat kirjandust, proletariaadi klassivõitluse teooria kapitalistide töid, ja et neid — kuna kergem agitatsiooniline kirjandus täiesti keelatud oli — siiski veel trükkida lubati. Ja seliast oli küllalt, et ettevõtte vajadust põhjustada. Ning sinna juurde oli Lilienbachil küllalt usku endasse ettevõtte lõpuleviimiseks. Nii saigi mõttest tegu: vist 1912. a. hakkas eesti keeles vihikutekaupa ilmuma Marxi „Kapitali“ I köite tõlge. Tõlkijateks olid O. Sternbek ja A. Rei, tõlge pidi tehtama „Kapitali“ prantsusekeelse väljaande järele. Ilmus kolm (3) vihikut, siis — tuli seisak. Järelepärimise peale vastas Lilienbach: asi ei olenevat temast — tõlkijad ei andvat enam käsikirja. Ja ettevõtte jäigi pooleli ning on seda tänapäevani. Sternbek, kes oma lohakusega alati oli „hüljanud“, andis siin uue tunnustuse sellest „võimest“. Töö jätkajat aga kirjastajal sellal käepärast ei olnud. Pealegi algas varsti imperialistiik sõdamis seesuguseks tööks enam mahtie annud.

Kuna marksismi alg-allikate muretsemine selkombel nurjus, andis tegelik võitlus sõjajaelsetel aastatel siiski tugeva tõuke marksismi arengule Eestis, ja seda nimelt ajalehe „Kiire“ kaudu, mille ümber rida värskeid jõudusid, marksistlikult juba paremini ettevalmistatud — Eestimaa tööliste klassi autetele võitlustele hakkas organiseerima ja ette valmistama. Eesti töölisteliikumine läheb nüüd tervelt marksismi teed, paendlaste jäänused — Kastraga eesotsas — on sunnitud avalikult võitluseväljalt taganema. Organisatsioonid, mis nüüd luuakse, on kõik enamised.

1917. a. on marksismi võidukäigu aasta — mitte ainult ses mõttes, et revolutsioonilik proletariaat oma enamlise partei juhtimisel töörahva Oktoobris võidule viis, vaid ka selles mõttes, et Marxi teooria siin tegelikult oma võitu pühis: Oktoobrirevolutsioon kinnitas täiel määral seda ajalootõde, seda ühiskondliku arenemise käiku, mis Marx ja Engels 70 aastat varem „Kommunistlikus Manifestis“ olid ette näinud. Proletariaat võttis võimu, kodanliku ühiskonnakorra hauakaevaja, nagu Manifest proletariaati iseloomustas, asus kaevamise-ülesande täitmisele. Manifest võis oma tõde tõestatuna näha.

Eesti proletariaadile andis see aasta „Kommunistliku Manifesti“ (nende ridade kirjutaja tõlkes ja Lilienbachi kirjastusel). Kaugemale ei jõutud neil tegeliku klassivõitluse ägedamatel kuudel mitte, olgugi, et kavatsusi juba suuremaid oli (Lilienbachi uuesti „Kapitali“ väljaandmiseleasuda jne) ja neid nõukogudevalitsuse pikemal kestvusel kahtlemata teostama oleks hakanud. Saksa okupatsioon ja klassisõda andis kirjanduslike põhitööde muretsemiseks vähe mahti, aga jällegi oli Lilienbach, kes — nüüd igatahes küll juba nõukogude Venemaa pinnal — mitmel ja mitmel korral Marxi, Engelsi ja Lenini tööde tõlkimise küsimuse üles seadis ja jõudu mööda seda ülesannet teostamagi hakkas: ta andis välja Lenini töö „Karl Marx“; Engelsi „Mõttekujutusest teaduseni“ samuti Engelsi „Kommunismi põhimõtted“; andis tõlkimisele Marxi „Mõtte-teaduse viletsuse“ (jäl tegemata), Lenini „Riik ja revolutsioon“ ja mõned vähemad raamatukesed; pealeselle Kautsky: „Marxi majanduslikud õpetused“ jt.

Kuna selkombel Nõukogude Venemaal kohe võimalus avanes eesti töörahvale marksistlikku põhikirjandust, marksismi loojate ja edasiarendajate kirjatõid soetama hakata, tuli proletariaadil Eestis tegelik võitluses kodanlusega ja marksismi võit-

sijate, moonutajate ja äraandjate marksismi puhtust kaitsta. Selles võitluses tungisid töörahva vaenlased mitmest küljest ühendatud jõul marksistlik-revolutsiooniliku töölisteliikumise kallale, et teda õigesti proletariaadi revolutsiooni teelt kõrvale juhtida. Siin oli eeskätt sotside partei Eestis oma kahe tiivaga — parempoolsed ja „pahempoolised“: esimesed ehitasid ühes kodanlusega töölistele võllaid ja teritasid pusse, teised tassisid töölisi oma „revolutsioonilikkude“ kõlksudega lingu silmusesse. Sotsidega käsikäes sammusid nõndanim. „isesotsid“ (eesti iseseisvate sotsialistide partei), rida väikekodanlikke haritlasi, kes sotsiaalrevolutsionääride ja „pahempoolsete“ sotside ristsugutuse teel vördja ilmale tõid, kes kangesti — kommunistiks tikkus ja maksku mis maksab Kominterni püüdis pügeda, oigugi; et ta tegelikult kõige sotslikumat poliitikat ajas. See käputäis spekulante töölisteliikumises oli valmis kõike lubama, kõik Kominterni nõudmised ja tingimused vastu võtma — ainult sõnades muidugi, — kui aga neile võimaldataks töörahvast kodanluse tapapingile ja kurnamisekaagi alla tassida. See väikekodanlike tööliste-äraandjate ja kelmide kamp leidis omale kaasvõitlejad, uue väerinna-osa näol, kulakute agentides, kes Nõukogude Liidus kommunistliku partei kaardi varjult tegutsesid — pärastistes rahvudemokraatides, kes kõige ihu ja hingega isesotse Eestimaa Kommunistliku partei vastu toetama tõttasid ja isesotside jõhkramat juhti, Eesti valitsuse agenti ja igasuguse mustusega ennast rüvetanud tööliste vaenlast M. Bleimanni, koguni Venemaa kommunistliku partei liikmeks püüdsid upitada, talle kui „eesti töölistejuhile“ selleks soovitusigi andes. Ja et marksismivastane väerind „täielik“ saaks, ei puudunud selles viimati nimetatud osas ka „enamlane 1905. aastast ja kuni meie päevini“ — V. Vöölmann, kes juba 1918. a. veebruaris märtsis Tallinnas katset tegi marksismi Eestis maha matta, enamlist parteid elust kustutada ja eesti tööliste klassi sama sotslikku-isesotslikku teed — demokraatliku verise võlla alla juhtida.

Kõik see väerind sotsidest kuni kulakute agentideni püüdis igaüks eraldi ja kõik koos ühise jõuga marksistlikku väerinda eesti töölistevõitluses läbi murda, Eestimaa Kommunistlikku parteid purustada ja töölistehulki kodanluse tapalavale viia, nagu seda küllaldaselt oleme näinud hilisematel aastatel ühinenud sotside ja isesotside juudasetegudes.

Marksismi-leninismi teravate sõjariistadega purustas Eestimaa Kommunistlik partei sotside ja isesotside väerinna sedavõrd mõjuvalt, et isesotside partei üldse Eesti maamunalt kadus ja tema jäänused aralt — sotside peresse pugesid, seega täiel määral kinnitades seda, mis kommunistid nende töölistepetmise poliitika ja paendluse kohta algusest peale olid seletanud. ÜK(e)P ja Kominterni abiga läks korda ka kulakute agentuuri pealeitungi tagasi lüüa, kuigi seekord veel ei suudetud nende tõsisest iseloomu ja nägu paljastada.

Kominterni Eesti sektsiooni kirjastamis-olud olid vahepeal kitsamaks läinud, kavatsatud suuremate marksistlik-leninistlikkude põhitööde eesti keele toimetamisest tuli sedakorda loobuda; Eesti kirjastuseühisus aga, kellele seks otstarbeks üle 13 tuhande rubla anti, kulutas sellest poole võrd — „Edasi“ elushoidmiseks, kus järjekindlalt võitlust peeti Eestimaa Kommunistliku Partei vastu, teise poole summa eest anti välja Lenini vähemaid kirjatöid ja kogukehi, väljavõtteid üksikutest artiklitest — suuremal osal seesuguses viletsas tõlkes, moonutatult ja võltsitult, pealegi osalt kontrrevolutsioonilikkude rahvusdemokraatide kontrrevolutsioonilikkude eessõnadega varustatud, nii et neist ainult õige väikest osa tarvitamiskõibulikuks võis pidada. Objektivselt käis see kõigiti rahvusdemokraatide kavasse — Leninit eesti lugejale moonutatult ja vigaselt kätte toimetada.

See rahvusdemokraatlik kahjustus oli seega mitmekordne: antud rahasumma — tolle aja oludes õige tuntav summa — oli ära kulutatud, selle eest aga lugejale enamikus kõlbamat materjali antud, osalt otse kontrrevolutsioonilikult võltsitud (vt. J. Palvadre eessõna „Oktoobrirevolutsioonile“, kus, näiteks, Oktoobrirevolutsioon üldse — maha salataksel!). Kui see rahvusdemokraatlik kirjastuse juhtimine 1925. aastal kõrvaldati, oli rahaline seisukord niisugune, et peale kõige vajalikuma jooksva töö midagi ette võtta ei saanud. Ja „Külvaja“ kirjastus pidi mõnda aastat hiljemgi peamiselt sellega leppima, et marksistliku kirjanduse juhtivatest töödest ÜK(e)P ja Kominterni resolutsioone, sm. Stalini jt. kõnesid eesti keelde toimetada.

Vaheajal nõudis õppetöö Lääne Väehusrahvuste Kommunistliku ülikooli eesti sektoris marksismi-leninismi põhitööde eesti keelde toimetamist. Ja seda püütigi siin jõudu mööda teha. Aastate vältel valmisid siin selkombel tõlked: Marxi „Klas-

sivõitlused Prantsusmaal“ — sm. A. Hanssovi tõlkes, Engelsi „Ludvig Feuerbach“ — H. Pöögelmanni tõlkes (lisaks mõned Marxi ja Engelsi artiklid ajalooliku materialismi kohta); Lenini „Materialism ja empiriokrititsism ja Lenini „Imperialism“ — H. Pöögelmanni tõlkes; Stalini „Leninismist“, („Leninismi põhialustest“) R. Nadsoni tõlkes ja mõned vähemad tööd. Kahjuks on need tõlked siiani ainult Komülikooli sisemiseks tarvitamiseks jäänud, kuna võimalus puudus neid kirjastada. Käesoleval aastal tahab Kommunistliku ülikooli eesti sektor Marxi „Kapitali“ tõlkimisega algust teha. Loodetavasti leidub tõlke valmimise ajaks võimalusi ka kirjastamiseks.

„Külvaja“ kirjastuse käesoleva aasta tööplaan on samati rea marksistlik-leninistlikkude tööde väljaandmise üles seadnud, muu seas tehakse algust Lenini tööde kuuskõite väljaandmisega; Marxi surma 50-daks aastapäevaks ilmusid uues tõlkes Lenini „Karl Marx“ ja uues parandatud tõlkes Marxi ja Engelsi „Kommunistlik Manifest“. Kavatsusel on rea muudegi Marx-Engels-Lenin-Stalini tööde eesti keelde toimetamine käesolevast aastast alates. Kõik see annab loota, et eestigi töörahval lähematel aastatel laiemad võimalused avanevad marksismi loojate ja edasiarendajate töid otseselt tundma õpida ja nende kaudu marksismi-leninismi õpetustesse süveneda. Seda nõuab aga eestkätt võitlus töölisteklassi revolutsioonivõitluse õpetuse solkijate ja võltsijate vastu. Need võltsijad ja moonutajad aga kasutavad iga juhust, iga võimalust, et tööliste arusaamist oma klassiülesannetest kihvitada. Nii andis eesti sotsfaschistide partei mõni aasta tagasi Engelsi eessõna Marxi kirjatööle „Klassivõitlused Prantsusmaal“ eestikeeles välja. Sellele kirjutas sotsfaschistide jöhkram ninamees ja tööliste jultunum äraandja A. Rei eessõna, milles ta Friedrich Engelsit — näruseks paendlaseks, enda laadi sotsjuudaseks püüab kujutada. See on samasugune „eksemplar“, nagu eespool nimetatud Palvadre eessõna Lenini „Oktoobrirevolutsioonile“, milles (s.o. eessõnas) püütakse — Oktoobrirevolutsiooni maha salata.

Niisuguste jöhkruuste, niisuguse võltsimise vastu aitab puhas ja selge vesi Marxi, Engelsi, Lenini otsekohesest allikast. Mööda minnes võiksime eesti sotsfaschistide marksismimoonutamist nimetada veel ühte õige omapärast viisi. Aastat kaks-kolm tagasi ilmus Eestiski Marx-Engelsi „Kommunistlik Manifest“ — sotside väljaandel, Nigol Andreeseni tõlkes. Kuid

mäherduses tõlkes! Manifest on oma mõtete sügavuse ja kokkusurutud ulatuse juures heaski keeles raske lugeda, kui ei ole tarvilikku ühiskonnateaduslikku ettevalmistust, nagu suurema osa töolisteklassiga tõelikult on. Selles eesti keeles, milles teda pakub aga eesti sotside kirjastus Andreeseni tõlkes, võib ta arusaadav olla vast ehk mõnesajale kõige „moodsamale“ keelenarrile Eestis, kes aga kunagi seesugust kirjandust ei loe, kuna eesti proletariaat ja muu töörahvas selle läilusega käest ära paneb, enne kui esimese lehekülje on läbi lugenud, sest tähti ta ju tunneb, aga sõnadest on talle pooled arusaamatud. Ka see on omasugune viis marksismi puhast allikat töolistele solkida ja puhta vee ammutamist sealt võimatuks teha.

Eelolevad read annavad ligikaudse — kaugeltki mitte täieliku ega täpse kokkuvõtte Marxist ja marksismist (-leninismist) Eestis ja eesti keeles, peamiselt selle õpetuse algustööde näol. Arusaadav, et see ligilähedaltki aimu ei anna marksismi-leninismi ideede ja õpetuste levimisest eestikeelt kõneleva töörahva ridades. Võisime ju kõnelda marksistlik-revolutsioonilikust töölisteliikumisest Eestis juba sel ajal, kui seal selle õpetuse loojate algustöid ainult kõige kitsamas ulatuses tunti, õigemini peaaegu ei tuntudki. See oli võimalik sel kombel, et marksismi ideid siiski põhijoontes õieti oli edasi antud — vast mitme käe läbi. Nüüd, kus eesti proletariaat juba aastakümnete pikkusele revolutsioonilikule klassivõitlusele tagasi võib vaadata, kus tal rida marksistlik-leninlikult kindlaid juhte ja tegelasi on üles kasvanud, on tal võimalus olnud ka kaudselt marksismi-leninismi puhast, õiget õpetust laiemal ulatusel tundma õppida, selle õpetuse alusel ja järgil suuri võitlusi pidada, suuri võitusi saavutada ja uuteks võitlusteks rohkesti kogemusi omandada. Siamaane marksistlik-leninistlik arusaamine on eesti proletariaadil peamiselt sel viimati märgitud teel omandatud. Selle tee ja tema ulatuse kirjeldamine ei mahu aga meie käesoleva kirjutise raamidesse, olgugi,

et see eesti proletariaadi võitluses loos määratu tähtsusega on. Tuletame meelde ainult selles võitluses langenud sm. V. Kingissepa tööd, millest möödunud aastal tema tapmise 10. aastapäeva puhul ajakirjanduses ja isegi raamatutes (sm. O. Rästa „Põrandaalused“) pikemalt on juttu olnud. Kuid mitte Kingissepp ükski ei ole marksismi-leninismi õpetuse heleda valgusega eesti proletariaadi võitluserada valgustanud, selle õpetuse lippu eesti töörahva võitlevate ridade ees kannud. See ei tähenda aga ammuugi ega kaugeltki, nagu oleks eesti proletariaadil küllalt proletariaadi võitluseteooriat. Vastupidi, eelseisvad võitlused, otsustavad võitlused Eestis — ja sotsialismi ehitamine, millest kümned tuhanded eesti proletaarlased ja kolhoosnikud Nõukogude Liidus osa võtavad — nõuavad veel sügavamalt teoreetilist arusaamist, veel kindlamat kätt võitluses ja ehitusetööl. Selle kindluse annab ja võib anda aga — teooria. Võitlus, praktika ilma teooriata on pime, ta võib ka kõige parema tahtmise juures eksiteele sattuda. Teooria ise aga, kui ta hulgad valdab, hulkadesse tungib, muutub jõuks. Ja seda jõudu vajab proletariaat eelseisvates otsustavates lahingutes, millele kiiresti lähemale viib kapitalistliku ilma peadpööratavalt süvenev kriis.

Sellepärast kihutagu tänane mälestuspäev meid uue hooga, uue jõuga, uue kohusetundega marksismi-leninismi õpetuse süvendamisele, ta sügavamale tundmaõppimisele ja laiematele hulkadele kättesaadavaks tegemisele, sest ainult selle õpetuse järgil, tema valgustusel, tema lipu all, tema alusel kindlasti rajatud organisatsioonide — kommunistlike parteide ja Kominterni — ja tema järjekindlamate kandjate ja õpetajate — eesotsas sm. Staliniga — juhtimisel täidab üleilmne proletariaat oma ajalooliku ülesande, viib töörahva võidule kapitali surmava valitsuse üle ja ehitab uue, kommunistliku ilma. Marksismi teostamisega ehitame ta loojatele kõige jäädavama, kõige ülevama mälestusesamba.

J. Laube.

Kuidas rahvusdemokratism Marxi majanduslist õpetust võltsib

Kommunismi suure õpetaja Karl Marxi surma 50. aastapäeva puhul peatudes tema õpetuste tähtsamatel osadel peame iseäranis teravasti alla kriipsutama ja rõhutama seda põhiasjaolu, et marksism pole dogma, vaid juhtnõor tegevuseks, et Marxi-Engelsi õpetuse populariseerimine peab igal sammul olema seotud rahvusvahelise proletaarsete revolutsiooni arenemise *tänapäeva* küsimustega, NSVLi ühisus — eestkätt kommunistliku partei ja nõukogude valitsuse ülesannetega teises viisaastakus. Üheks suuremaks ülesandeks selles marksismi-leninismi populariseerimises on meil kõigepealt paljastada Marxi õpetuse igasugused moonutused ja võltsimised, millega töörahva vaenlased püüavad töölist revolutsioonivõitluse õigelt teelt kõrvale juhtida. Marxi kodanlised kriitikud, nagu Böhm-Baverk, Tugan-Baranovski j.t. püüavad lausa ja avalikult Marxi õpetust ümber lükata (pea iga kodanline majanduseteadlane peab enda kohuseks Marxi „ümber lükata“ ja pea igaüks neist on siis kuulutanud, et tema Marxi õpetuse „ümber lükanud“ on. Kuid — igal uuel „ümberlükajal“ tuleb hakata jälle otsast peale, sest kõigest „ümberlökkamistest“ hoolimata seisab marksism kindlalt ja vankumatalt üleval, kuna „ümberlökkajate“ eneste teooriakesed purustatakse marksismi, purustatakse tegeliku elu poolt) ja üles seada oma teooriaid, mis on kapitalismi ülistamise teooriad. Sotsiaalfaschistlikud teoreetikud võltsivad Marxi varjatult, vandudes sõnades tihti Marxi igal sammul truudust, nii et mitte alati kerge pole Marxi näilise pooldamise all näha ta õpetuse kõige ülbeimat võltsimist, eriti n.n. „pahempoolsete“ sotsfaschistide teooriates. Need härrad näevad ja teavad, et marksism on vallanud tööliisklassi hulki kogu ilmas, et töörahva ees mitte ei või otsekohe ja avalikult Marxi vastu välja astuda; sellepärast seisab nende härrade ülesanne selles, et *näiliselt* „marksismi lipu all“ juhtida tööliisklassi kapitalismiga kokkuleppe teele.

Nõukogude Liidu eestikeelses kirjanduses täidab neid kodanluse ja sotsfaschismi ülesandeid — võltsida marksismi-leninismi kodanluse huvides — rahvusdemokratism. Rahvusdemokraatlikud „marksismi populariseerijad“ kujutavad Marxi revolutsioonilist proletaarset õpetust väikekodanlike tõntsi, hambutu õpetusena, rakendades

teda seega kodanluse kontrrevolutsiooniliste huvide teenistusse. Käesolevas kirjutises vaatame eestkätt seda, kuidas rahvusdemokratism enam või vähem varjatult, maskeeritult võltsib Marxi majanduslist õpetust.

Rahvusdemokratismi majanduslised vaated on laiali pillatud üksikutes raamatuketes, broschüürides, ajaleheartiklites. Meie seame siin endile ülesandeks neid väljendusi kokku korjata, tundma õppida, süstematiseerida, et näha kuhu ulatavad rahvusdemokratismi juured.

Iseloomulik on märkida, et rahvusdemokratismi poliitilises metodoloogias valitseb eklektika, — siin on nii trotskismi kui parempoolse kallaku vaateid, sotsfaschismi seadeid, sekka ka väliselt, näiliselt marksistlikke mõtteid jne. Eklektika, segadis on igasuguste marksismi võltsijate ja oportunistide taktika oma tõeliste antimarksistlikkude, antiproletaarsete vaadete maskeerimiseks. Nii on see ka rahvusdemokraatidel. Kuid kogu selle kontrrevolutsioonilise rahvusdemokratismi eklektika ja segadise ülesandeks on kihvitada eesti tööliste ja töötava talupoja arusaamist ning viia neid kodanlike ideoloogia sõiduvette, rakendada kodanluse ikkesse. See eklektika ja segadis on proletariaadi klassivaenlase manööver, ning niisugusena tuleb teda hinnata. Rahvusdemokratismi labane mehhanistlik metodoloogiline alus seguneb äärmise subjektivismiga ja idealismiga.

Marxi majandusteaduse teooria põhiküsimuseks on väärtuseeadus, kui kaubalistliku majanduse põhiseadus. Marx analüüseerib kodanlike ühiskonna kõige lihtsamat rakukest, algrakukest — kaupa, ja näitab, et selles rakukeses peituvad kõik kapitalistlike majanduse, kogu kodanlike ilma vastuolud. „Minu teose lõppsihiks on, — räägib Marx „Kapitali“ eessõnas, — leiutada praegusaegse ühiskonna majanduslist liikumiseeadust.“ Kaubalistliku ühiskonna seadusepärasusi uurides leidis Marx, et väärtus kui liikumiseeadus on *ühiskondline ja ajalooline kategooria*. Kuid rahvusdemokratismi ideoloogilise Jakob Palvadre arvates pole väärtus mitte ajalooline ega ühiskondline kategooria, vaid *igavestipüsiv ja tehniline kategooria*. J. Palvadre kirjutab: „Iga asja väärtus on säherdune, kui palju keskmise jõu ja keskmise osavuse juures ta peale

tööjõudu on kulutatud.“ („Uuem ajalugu“, E. Kirj. Üh. Petrogradis, 1923. a., lhk. 13.) Sellele seadele kirjutavad alla nii Bogdanov, kui ka sotsfaschist Rubin. J. Palvadre ei ignoreeri mitte ainult kaupa, vaid ignoreerib ka kõiki kaubas olevaid vastuolusid. Seades *kauba* asemele *asja*, tunnistab J. Palvadre omaks Bogdanovi-Buharini töökulude seaduse¹⁾. Teiseks, eitades kauba asemele asja seafimiseega kaubas igasuguseid vastuolusid, asub J. Palvadre sotsfaschistidega ühel seisukohal. Siit on ka arusaadav, miks J. Palvadre majandusriihsid põhjuste seletamisel propageerib sotsfaschistlikku, kodanlist teooriat, nagu allpool näeme.

Kapitali ja lisaväärtuse käsitamisel hilib J. Palvadre igati mööda töölisklassi kurnamise küsimusest, kujutades nii väärtust, lisaväärtust kui ka kasu abstraktsete, *loogiliste* kategooriatena, millel puudub materiaalne alus, millel puudub *klassiline* sisu, mis kinni mätsivad seda, et kapitalist kurnab töölisi. „Lisaväärtus on ettevõtja puhaskasu, millele põhjeneb terve kapitalistlik ühiskond,“ kirjutab J. Palvadre („Uuem ajalugu“, lhk. 13). Kuid miks läheb ta vaikides mööda keskmisest kasust, kasunormi langemise tendentsi seadusest, ta vastuoludest? Aga sellepärast, et J. Palvadre ei tunnista neid vastuolusid, sellepärast, et ta praegusaja ülitähtsaid küsimusi — kriisi, imperialismi j. t. küsimusi ei käsita mitte Marxi-Engelsi-Lenini-Stalini õpetuse alusel, vaid kodanliste ja sotsfaschistlike teoreetikute, Tugan-Baranovski, Hilferdingi j. t. väidete alusel.

Selle asemel, et öelda täpselt ja selgelt, et kapitalistideklass kurnab töolisteklassi, elab tema higist-vaevast, jutlustab J. Palvadre tööpalga jaotusteooriat, mille järele kapitalistilgi õigus on saada puhaskasu, kui oma palka. Ta kirjutab oma ülalnimetatud raamatus „Uuem ajalugu“, lhk. 13: „Lisaväärtuse suurus oleneb tööpäeva pikkusest ja tööpalga suuruselt. Mida pikem tööpäev, seda suurem lisaväärtus. Peale selle oleneb lisaväärtus veel töö intensiivsusest. Esimesed kaks olenevad töölisklassi jõust. Mida tugevam töölisklass, seda rohkem võib ta kapitalisti lisaväärtust vähendada, mõjudes tööpäeva pikkuse ja tööpalga suuruse peale. Kolmas aga,

töö intensiivsus, oleneb tehnikast ja siin ei saa töölisklass mõju avaldada ja siin on ka kapitalisti püüd alaliselt paremaid masinaid tarvitusele võtta.“

Vaatame neid küsimusi lähemalt. Muidugi, õige on, et töölisklass ägedalt võitleb oma palga alandamise vastu. Kuid siin ei tohi unustada seda, et kapitalistlikus ühiskonnas valitseb kapitalistliku kuhinemise üldseadus, mille tagajärjeks on töölisklassi relatiivne ja absoluutne vaesenemine ning kapitalistideklassi rikastumine. Läbi ja läbi sotsfaschistlik on aga J. Palvadre seade, et mida tugevam töölisklass, seda suurem on ta palk. See on sotsfaschistlik tööpalga jaotusteooria. Võrdleme J. Palvadre seda seadet saksa sotsfaschistide majandusteadlase Braunthali seisukohaga. Braunthal kirjutab oma raamatus „Praegusaegne majandus ja ta seadused“ (lhk. 48) järgmist: „Praeguses ühiskonnas toimuv äge klassivõitlus on eeskätt võitlus ühiskondliku saaduse jaotamise pärast ja alles teises järjekorras esinevad töö organiseerimise küsimused.“ Nagu näeme asub J. Palvadre siin täiesti ühel seisukohal sotsfaschist Braunthaliga. Kuid Braunthal on avalikum kui J. Palvadre, ning tunnistab seal samas, et „sellepärast on valmistusteooria kahtlemata õigem kui Marxi teooria“. See sotsfaschist tunnistab Marxi õpetuse otsekohe valeks. Kuid J. Palvadre ei saa seda Nõukogude Liidu tingimustes otsekohe teha, sest siis paljastaks ta end jalamaid kui proletariaadi klassivaenlase agent. J. Palvadre jutlustab sotsiaalfaschistlikku teooriat väliselt marksistliku revolutsioonilise sõnakõlksutamise katte all. Et need J. Palvadre seaded juhuslikud pole, seda näitab seegi, et ta proletarset revolutsiooni ei tunnista, ning siin sotsfaschistlikul seisukohal asub, kirjutades: „Mida rohkem töölisklass areneb ja mida tugevam ta on, seda rohkem pääseb ta riikliku aparaadi juurde.“ („Uuem ajalugu“, lhk. 9.) Nii siis, kodanlikes korras pääseb proletariaat ikka rohkem ja rohkem võimu juurde, pole vaja mingit proletarset revolutsiooni. Aga seda just räägivad sotsid, selles just seisab nende kontrevolutsiooniline manööver töölisklassi revolutsiooni teelt kõrvale juhtimiseks.

Pole õige ka J. Palvadre väide, et töö intensiivsus oleneb ainult tehnikast. Miks „unustab“ J. P. ära Taylori süsteemi, fordismi — need „töölise higi väljapressimise teaduslikud süsteemid“ (Lenin)? Seda on tal tarvis selleks, et ära segada töö viljakuse küsimusi ja töö intensiivsuse küsimusi ning võimaldada oma kaaslastel levitada trotskistlikku laimu Nõuko-

¹⁾ See õpetus seisab selles, et on olemas „üldine töökulude seadus“, mis on maksev igas ühiskonnas ja mis ainult muudab oma vormi. Kapitalistlikus ühiskonnas ta väljendab ennast väärtuse seaduse kujul, sotsialistlikus ühiskonnas aga kaotab ta üldse oma kujul, vormi ja esineb puhtal kujul, „alasti“ (Buharini sõnade järele), plaanima.

gude Liidu kohta. Nii kirjutab sm. Peterson „Edasis“ nr. 22—23 (31. I 1922. a.):

„Mitte töövilkakuse tõstmine ei ole ainult see, mis võimaldab tööpalka tõsta, vaid selleks on paljud teisedki abinõud. Töövilkakuse tõstmist võib lugeda üheks viimseks abinõuks, sest sel alal on juba võimalust mõnda tööd tehtud... Palun Marxi tööde najal teadmisi omandada, milleks maks-takse tööpalka tööliste ja missugune olukord siis kujuneb, kui tööline jär-jesti rohkem annab, kui ta vastu saab.“

Mida aga rääkis Lenin töövilkakusest? Ta rääkis järgmist: „Töövilkakus on lõp-pude lõpuks kõige tähtsam, on peasi uue ühiskondliku korra võiduks. Kapitalism löi töövilkakuse, mis pärispõlve ajal enne-nagemata. Kapitalismi võib lõpulikult võita ja võidetakse lõpulikult sellega, et sotsia-lism loob uue, määratu palju kõrgema töövilkakuse.“ Nagu näeme, pidas Lenin töövilkakust kõige tähtsamaks, kuna Peter-son ta kõige viimasele kohale asetab. Marxi tunnustajaks kutsumine aga näitab, et see „teoreetik“ ära segab Marxi töövilkakuse ja töö intensiivsuse mõisted, et ta Marxi lipu all oma konderbanti püüab pak-kuda. Nõukogude Liidu sotsialistlikkudes ettevõtetes ei saavutata töövilkakuse tõusu mitte tööliste higi väljapressimisega, nagu kodanlistel maadel, vaid tehnika tõst-mise ja selle tehnika valdamise teel, teadliku töödistsipliini ja uute sotsialist-likkude töövormide (sotsialistlik võistlus, lööktöö, isetasuvuse löökbrigaadid jne) abil. Kuid rahvusdemokraadid ei tee vahet NSVLiidu, ehitatava sotsialismi, üle-mineku ajajärgu maa ja kapitalistlikkude maade vahel, samastavad töö intensiivsuse ja töö viljakuse ning takistavad ja lõhuvad proletariaadi võitlust sotsialistlikul ehitus-tööl.

Petersoni väide on sisult trotskistline. Sest just trotskistid süüdistasid ja süüdis-tavad proletaarset riiki tööliste kurnamises ja partei poliitikat — tõsta töövilkakust — tembeldasid niisuguseks tendentsiks, mis „sotsialistliku kursiga kokku ei käi“. Näüd aga teame meie, kuhu trotskism on välja jõudnud. Ta on muutunud kontrrevolut-siooniliku kodanluse eelväeks.

Kuid meie teame ka seda, et partei töö-vilkakuse tõstmise poliitika oli üks täht-samatest teguritest, mis võimaldas esimest viisaastakut teostada nelja aastaga ja saa-vutada hiiglavõite NSVL töörahva ainellise olukorra parandamisel ja NSVL rahvusva-helise olukorra kindlustamisel. Meie teame, et töövilkakuse tõstmine on üks peaüles-

annetest teises viisaastakus: „b) pearõhku peab saama pandud mitte produktiooni hulgalisele kasvule, vaid produktiooni väärtusliku omaduse parandamisele ja töövilkakuse kasvule tööstuses.“ (ÜK(e)P k.-k. ja k.-k.-k. 1933. a. jaanuaripleenumi otsusest. „Külvaja“ kirjastus, 1933. a. lhk. 152.)

Juba kohe peale Oktoobrirevolutsiooni rõhutas Lenin iseäranis töövilkakuse tõst-mise tarvidust. Nii kirjutab ta oma töös „Nõukogudevõimu järjekordsed ülesanded“: „Kommunism on — vastandina kapitalist-likule töövilkakusele — vabatahtlikkude, ühi-nenud, juhtivat tehnikat tarvitavate tööliste kõrgem töövilkakus.“ („Ühendatud plee-num“ „Külvaja“ 1933. a., lhk. 47.)

Peab arvama, et J. Palvadre ja tema kaaslased neid Lenini töid lugenud olid. Kuid see võltimine ja vassimine, millest ülalpool jutt, on sihilik, sest rahvus-demokratismil on seda tarvis teha prole-tariaadi klassivaenlaste huvides.

Edasi, majanduskriisi küsimus. Marx löi liigvalmistuse kriiside teooria. J. Palvadre „populariseerib“ seda teooriat sotsfaschist Hilferdingi seisukohtadelt. J. Palvadre kirjutab oma „Uuemasa ajaloos“ lhk. 14: „Selle võitluse tagajärjel (turgude pärast. J. L.) ei panda tähele kui palju turg saa-dusi tarvitab ja ei võeta arvesse seda, mis teised ettevõtted valmistavad, vaid katsu-takse oma kaupa ruttu turule lasta. Selle tagajärg on üle tarvituse töösaaduste ehk kauba valmistus, mis tekitab kriisid. Need, kes seda kriisi ei suuda üle elada, jäävad pankrotti ja nii kontsentreerub kapital, üksikute kätte.“ See on Marxi labastamine, vulgariseerimine. Need vaated on pärit kodanliste ja sotsfaschistlikkude majandus-teadlaste Sismõndi. Say, Dühringu, Hilfer-dingi j.t. arsenaalist. Marxi-Engelsi-Lenini õpetusega kriisidest pole neil rahvusdemo-kratismi seadetal midagi ühist. See rahvusdemokraatlik „teooria“ seletab kriise puuduliku tarvitamisega ja ebaoproportsio-naalsusega, kuid siin pole ainustki sõna töö ühiskondliku iseloomu ja kapitalistliku omandamise eraiseloomu vastuolust, kui liigvalmistuse kriiside peapõhjusest. Peale selle jutlustab J. Palvadre ülaltoodud väl-javõttes veel sotsfaschistlikku ultraimperia-lismi teooriat, kui ta räägib, et kapital kont-sentreerub üksikute kätte. Aga võistlus, outsider'id (s.o. väljaspool monopolistlikke koondusi olevad kapitalistlikud ettevõtted)? See kaob J. Palvadre arvates nähtavasti ära. Ja teisiti ei saagi see ju olla rahvus-demokratismi seisukohtade järgi. Veel selgemalt väljendab seda sotsfaschistlikku-

rahvusdemokraatlikku kriisiteooriat „Edasi“ juhtkirj 14. märtsil 1922. („Edasi“ ilmus sel ajal rahvusdemokraatia ideoloogide toimetusel). Seal kirjutatakse järgmist: „Seisakud, takistused valmistuse alal tähendavad seda, et tööstusharude vahel puudub vastav tasakaal, et ühed tööstusalad lähevad liiga kiiresti edasi, kuna teised palju taha jäävad. Sarnase mittekokkukõla tagajärjel ei saa kiiremalt edenevad tööstusalad mahajäävatest tööstusaladest vastavaid saadusi, nagu küte, tooresained jne. Selle tagajärjel on ka kiiremalt edasijõudvad tööstusalad sunnitud oma valmistust vähendama ja seisak — kriis on käes.“

Seda kodanliselt majandusteadlaselt Tugan-Baranovskilt võetud seadet levitavad rahvusdemokraadid kui „marksismi“. Teiseks väärib selles tsitaadis tähelepanu veel see asjaolu, et siin võrdsusmärk pannakse kapitalistliku majanduse ja Nõukogude Liidu ülemineku ajajärgu majanduse vahele. Selles juhtkirjas, pealkirja all „Meie tööstuse olukorrast“, käsitatakse meie nõukogude tööstuse-raskusi, kusjuures nõukogude tööstuse olukorda hinnatakse kapitalistliku majanduse seadusepäraste seisukohalt. See aga on kodanline, trotskistiline seisukoht, mille ülesandeks on eitada Nõukogude Liidu majanduse sotsialistlikku iseloomu, Oktoobrirevolutsiooni sotsialistlikku iseloomu, laimata ja maha teha Nõukogude Liitu kogu rahvusvahelise tööliiklasi silmis, rääkimata sellest, et see seade eitab Oktoobrirevolutsiooni kui dialektilist hüpet.

Seletades kapitalistlikki kriise ebaproportsionaalsusega, valmistuseanarhiaga kui iseseisvate ja peapõhjustega, mätsib rahvusdemokratism kinni kapitalistliku ühiskonna vastuolud. See rahvusdemokratismi kriisi-seletus põhjeneb rahvusdemokratismi arusaamisel kauba iseloomust, millest ülal jutt oli (mitte kaup, vaid asi). Eitades, kinni mätsides aga kapitalismi vastuolusid *ei ole ega saa olla* rahvusdemokratismil leninlist imperialismi teooriat ja *leninlist proletaarset revolutsiooni teooriat*. Siit on ka arusaadav, miks J. Palvadre arvates ülesanne kodanlikes korras seisab selles, et ära kaotada valmistust turu jaoks ja valmistada tarvitusel jaoks. Ning siis pidavat kapitalistlikust majandusest *välja kasvama* sotsialistlik ühiskond („Uuem ajalugu“, lhk. 14).

Kuid enne, kui minna ülemineku ajajärgu ja sotsialistliku ehitustöö küsimuste käsitlemisele, peatume veel imperialismi teooria juures.

Imperialismi tähtsamates põhiküsimustes asub J. Palvadre täiesti sotsfaschist Hilferdingi platvormil.

Algame sellest, kuidas J. Palvadre ära määrab rahanduskapitali. „Rahanduskapitalismi ajajärk on sarnane, kus valmistusettevõtetes ära kaob individualistlik juhtimine ning tervet kapitalistlikku majandust juhivad üksikud suured pangad, sündikaadid ja trustid. Siin ei ole enam isiku mõju valmistuses (kapitali demokratiseerimine! — J. L.) ning ei ole ka rahvuslist tunnusmärki, vaid kapitalistide rahvusvahelised ühendused, kes terve ilma üle valitsevad ning kellede poliitika on imperialistlik poliitika.“ (J. Palvadre ja K. Treufeldt, „Imperialistlik sõda“, Eesti Kirj. Ühisus, Leningrad, 1924, lhk. 12—13.)

Siin puudub monopolide ja võistluse küsimus, mis ühes kapitali „rahvusliste tunnusmärkide“ eitamiseiga sisuliselt tähendab sotsfaschistliku „organiseeritud kapitalismi“ ja „ultraimperialismi“ teooria varjatud julustamist. Siin puudub ka rahanduskapitali, kui ühtekasvanud panga- ja tööstuskapitali määrus, kuigi J. P. endale ülesandeks seab siin anda rahanduskapitali iseloomustust. Selle J. Palvadre määruse mittemarksistlikkus paistab kohe silma, kui teda kõrvu seame sellega, mida räägib Lenin Hilferdingi rahanduskapitali määrusest. Ta kirjutab: „See määrus pole täielik niivõrd, kui võrd temas ei näidata ühe kõige tähtsama momendi peale, nimelt valmistuse ja kapitali koondumise peale niisulurel määral, mil see koondumine viib monopolini... *Valmistuse koondumine; temast väljakasvavad monopolid; pankade liitumine ehk ühtekasvamine tööstusega — see on rahanduskapitali tekkimise ajalugu ja selle mõiste sisu.*“ (Minu sõrendus. J. L.) (Lenin, „Imperialism, kui kapitalismi kõrgem aste“. Teosed, II trükk, k. XIX, lhk. 107.)

Pole huvitusetä vaadata, kuidas J. Palvadre seletab kapitalismi arenemist kuni imperialismini. „... Kapitalistlik arenemine läks kaubakapitali ajajärgust tööstuskapitali ajajärku; tööstuskapitali ajajärk lõpeb umbes 70. aastatel 19. aastasajal; *umbes 1873. a. kriisiga algab ülemineku ajajärk tööstuskapitalismilt rahanduskapitalismile... Aastasaja pöördel lõpeb ülemineku ajajärk, ning 1903. aasta kriis avab kapitalistliku arenemise uue ajajärgu täies ulatuses ja see ajajärk on imperialismi ajajärk.*“ („Imperialistlik sõda“, lhk. 12—13. Minu sõrendus — J. L.)

See on äärmine mehaanilikkus ja labastamine, marksismi võltimine. Kapitalismi

arenemise astmed isoleerib J. Palvadre üksteisest. Ta mõtleb siin välja ülemineku ajajärgu. See, et J. Palvadre tööstuskapitalismi ja imperialismi ajajärgude vahele asetab erilise ülemineku ajajärgu, mis kestab 25—30 aastat, on täiesti arusaadav, kui silmas peame, et rahvusdemokratism eitab leninlist ülemineku ajajärku ühest ühiskondlis-majanduslikust formatsioonist teise kui revolutsioonilist dialektilist hüpet, mis algab sotsiaalse revolutsiooniga. Kapitalismilt kommunismile ülemineku ajajärgu kohta kirjutab Karl Marx järgmist: „Kapitalistliku ja kommunistliku ühiskonna vahel on ühe *revolutsiooniliselt* teiseks *ümberehitamise* ajajärk. Sellele vastab ka poliitikas ülemineku ajajärk, kus ei saa olla muud riiki, kui proletariaadi revolutsiooniline diktatuur.“ (Marxi sõrendus. J. L.) Sellest Marxi põhimõttest pole J. Palvadre „õpetuses“ jälgegi. Ülemineku ajajärk—see on rahvusdemokratismi põhimõtete järgi eesti kulaku rahulikult „sotsialismile“ minnek. Kapitalism muutub rahulikult sotsialismiks. Kirjutab ju J. Palvadre oma „Üremas ajaloos“, lhk. 14: „Siis kasvab kapitalistlikust valmistusest sotsialistlik valmistus ja kapitalistliku korra asemele asub kommunistlik kord.“ Kõige enam, mida J. Palvadre selle eelduseks arvab tarvis olevat, see on eraomanduse ärakaotamine valmistusabinõude kohta, muidugi, — kodanlise korra raamides! Nagu näeme, pole J. Palvadre vaadete aluseks mitte Marxi-Lenini-Stalini õpetus proletarise revolutsiooni ja ülemineku ajajärgu kohta. Rahvusdemokratismi seaded langevad siin ühte kontrevolutsioonilise sotsfaschismi seadete-ga. Edasi, ka kontrevolutsioonilise trotskismi seadete-ga on nõus J. Palvadre. Ta kirjutab: „Teda (s. o. kapitalismi. J. L.) võita võib ainult rahvusvaheliselt - üleilmeliselt, võib võita kui töölisteklass ter- ves ilmas ühineb ühiseks jõuks ühise organisatsiooni näol ja ühiselt välja astub kapitalismi vastu.“ (J. Palvadre, „Esimene mai“, lhk. 7—8.) J. Palvadre jätab siin järelduse tegemata Nõukogude Liidu suhtes. See järeldus aga on järgmine: on asjata ehitada Nõukogude Liidus sotsialismi, sest kapitalismi võib võita ju *ainult üleilmses ulatuses*, vaja oodata kuni proletariaat kogu ilmas küpseks saab revolutsiooniks (ka asu- ja poolasumail) jne, jne. Niikaua kui seda aga ei ole, pole mõtet ehitada Nõukogude Liidus sotsialismi, mis ilma üleilmse revolutsioonita niikuinii määratud hukkamisele. Niikaua aga peab ravitsema kapitalismi, võitlema parlamendiamuse pärast jne. See järeldus J. Palvadre

seadetest on seda õigem, et J. P. tunnistab, et kapitalistlikus ühiskonnas on olemas ainult kaks klassi — kodanlus ja proletariaat („Uuem ajalugu“, lhk. 14). See on n.n. „puhta“ kapitalismi teooria. Ja arusaadav siis, kui J. Palvadre kapitalism areneb selle „puhta“ kapitalismini, et ta ei tunnista ülemineku ajajärku selles mõistes nagu seda tegid Marx-Engels-Lenin.

Oma „puhta“ kapitalismi „õpetusega“, oma sotsiaschistliku parlamentarismiga, proletariaadi kui kogu töörahvahulkade hegemooni osa eitamise-ga, proletarise revolutsiooni ja proletariaadi diktatuuri eitamise-ga eitab J. Palvadre ka ülemineku ajajärgu probleemi, mätsib kinni klassivõitluse, asudes kõige mustema sotsiaschismi laagris.

Nagu juba öeldud, on rahvusdemokratismi metodoloogia eklektiline, siit on ka paratamata rahvusdemokratismi vaadete vastuolud. Nii tunnistab J. Palvadre üheltpoolt „puhast“ kapitalismi, kuna teiselt poolt tunnistab miljonitesse ulatavate talurahvahulkade olemasolu, keda ta vaatab kui tervikut, vahet tegemata talurahva üksikute kihituste vahel, tunnistades talurahvast N. Liidus valitsevaks klassiks, millest „Klassivõitluses“ juba varem pikemalt juttu on olnud.

J. Palvadre eitab Oktoobrirevolutsiooni sotsialistlikku iseloomu, järjelikult ka sotsialismi ehitamist NSV Liidus. Rahvusdemokratism eitab põhimõttelist vahet kapitalistliku majandusüsteemi ja nõukogude majanduse vahel. Et asi tõepoolest nii on, seda nägime ülalpool. Nii kirjutab J. Palvadre veel 1924. a., et „majanduslik tegevus, majanduslik elu on kaotanud igasugused kitsad piirid ja ta nõuab läbikäimist terve ilmaga“. („Edasi“, nr. 254, 7. XI. 1924. a.) Meie ei leia siin ainustki sõna sellest, et Oktoobrirevolutsiooniga ilm lõhenes kaheks, et Oktoobrirevolutsioon seliele üleilmsele majanduslisele tegevusele piirid pani. Tuletame siinkohal meelde Lenini märkmeid Buharini raamatus „Ülemineku ajajärgu majandus“. Sinna kohta, kus Buharin kirjutab: „See tähendab, et kapitalistlikud valmistusvahekorrad valitsevad ter- ves ilmas ja ühendavad kõiki meie planeedi osasid kindla majanduslise sidemega,“ teeb Lenin 1920. a. märkuse „mitte ter- ves“, alla kriipsutades Buharini sõna „terves ilmas“.

NSV Liidus sotsialismi ehitamise võimatust püüab J. Palvadre tõendada ka tuntud trotskistlike seadega, et „talupoeg üldiselt on võõras kommunistlikule majapidamisele“ (s.o. kollektiiviseerimisele. J. L.) („Edasi“,

nr. 186, 19/VIII. 1924. a.). Teisel kohal ütleb J. Palvadre otsekohe, et „maal, kus talupoegade jagunemine uue majandusepoliitikaga sai uue tõuke ning erakapital kogumise aega üle elab, on kommunismi aluse loomistest peaaegu raske rääkida.“ („Edasi“, nr. 186, 19/VIII. 1924. a.) Siin laimab rahvusdemokraatlik-trotskistlik konderbandist kommunistlikku parteid ja nõukogudevõimu kõige häbematumalt; sest pole olnud niisugust aega, kus meie partei oleks nep'i pidanud ainult taganemiseks ja loobunud kommunismi olluste loomisest. See J. Palvadre laim ja võltsimine on päritud trotskismi arsenaalist, kes nep'i pidas „puhkeajaks kahe tormijooksu vahel“. Enamlise partei põhimõtete, ta juhi sm. Stalini õpetuse järgi on nep „proletaarse riigi eriline poliitika, mis komandokõrgustikkude proletaarse riigi käes olles on mõeldud kapitalismile tegevusvõimaluse andmiseks, kapitalistlike ja sotsialistlike elementide võitluseks, sotsialistlike elementide kasvuks ja kapitalistlike elementide vähendamiseks, sotsialistlike elementide võiduks kapitalistlike elementide üle, klasside hävitamiseks, sotsialistlike majanduse alusmüüri valmishitamiseks“ (Stalin, Lõpusõna ÜK(e)P XIV kongressi). Meie näeme, et rahvusdemokratismi vaated põhimõtteliselt vaenulised on leninismiseadetele. Rahvusdemokratismi ideoloogia on nõukogudevõimu vaenlaste ideoloogia, sotsialistlike ehitustöö vaenlaste ideoloogia. *Rahvusdemokratismi*

juured ulatavad vahenditult kõige mustema kontrrevolutsiooni laagrisse.

Mobiliseerides kõige laialisemaid töörahvahulki sotsialistlikele ehitustööle, purustas enamline partei aktiivse pealetungiga kulakluse kui klassi ja ehtas valmis sotsialismi alusmüüri. N. Liidu eesti asunduste kulakluse ja valge Eesti fashismi agentuuri, rahvusdemokraatide ootused ja lootused ei läinud täide. Nõukogude Liidu proletariaat ja kogu eesti töörahuve Nõukogude Liidus purustasid kulakluse ka eesti asundustes. See on tugevaks hooiks rahvusdemokratismi ideoloogiale. Kuid oleks varajane öelda, et rahvusdemokratism juba lõpuni paljastatud on ja ta juured lõpuni purustatud. Ei. Kulakluse jäänused on veel alal. Nad püüavad tasahilju, seestpoolt lõhkudes halvata sotsialistlike ehitustööd. On ailes ka valge Eesti fashistiline kodanlus, kes igati püüab oma kontrrevolutsioonilist lõhkumistööd teha ka Nõukogude Liidus. See kõik nõuab meilt *veel otsustavamalt võitlust rahvusdemokratismiga, tema paljastamist ja purustamist lõpuni*. Iga eestlase kommunisti, iga sotsialismile truu eesti töörahvapere liikme üheks kõige tähtsamaks ülesandeks on praegu kõige halastamatum võitlus rahvusdemokratismi kontrrevolutsioonilise ideoloogiaga. Tarvis on lõpulikult paljastada rahvusdemokraatliisi marksismi võltsimisi nii majanduslikel, poliitilisel kui ka ideoloogilisel väerinnal.

Marxi elust ja tööst

(Jooni Marxi biograafiast)

Käesolev kirjatükk ei ole Marxi eluloo täielik kirjeldus. Ta püüab valgustada ainult mõnesuguseid jooni Marxi elust ja tegevusest; nimelt neid iseloomulikuid jooni, mis meie lugejaskonnale võrdlemisi väga vähe teada on (kui mitte hoopis tundmata). Käesolev kirjatükk puudutab Marxi isiklist elu ja tegevust peamiselt tema Londonis elamise ajajärgust. Kirjatüki põhimaterjaliks on Marxi-Engelsi omavaheline kirjavahetus, mis Marxi-Engelsi-Lenini instituudi kirjastusel Moskvast nüüd esimest korda täielikult on ilmunud (neljas köites, enam kui poolteisttuhat kirja 1844.—1883. aastatest).

I. Marx 1818—1848

Karl Marx sündis väikeses Preisi linnakeses Trieris 5. mail 1818. a. Marxi isa, rahvuse poolest juut, Hirschel Marx (sündis 1782. a.

R. V.
suri 1838. a.) oli advokat, lasi end 1824. a. luteri usku ümber ristida, (võttes omale nimeks Heinrich Marx). Marxi ema oli Hollandi juut (Henriette Presburg) rabbide suguvõsast (sünd. 1787. a., suri 1863. a.).

Marxi pere oli jõukas, haritud, mitte aga revolutsiooniline. Heinrich Marx püüdis pojale anda paremat haridust ja ka teda advokadiks kasvatada. 17-aastasena lõpetas Karl Trieri gümnaasiumi ja astus Bonni ülikooli, kuid juba esimesel õppeaastal läks Berliini ülikooli üle. 1841. a. andis Jena ülikool talle filosoofia doktori teadusekraadi.

Esimene Karli ülikooliaasta Bonnisis oli rohkem burshielu, „lullilöömise“ aeg, kui õppimine. Isa kaebas siis, et poeg saadab talle väljamaksmiseks arveid „a la Carl“ — ilma järelvaatamiseta, ilma kokkuvõtmiseta, ilma kontrollita. Isa pidas poega rahutuks, taltsutamatuks „dämoniks“, kelle

kohta ta mõnikord ei teadnud õieti ütelda, mis temast kasvab: kas „kurjus“ või „hea-dus“. 1836. aastal kihlas Karl end salaja oma lapsepõlve sõbraga Jenny von Westphaleni-ga. Jenny oli Preisi aadeli tagur-lisest perekonnast (Jenny vanem vend oli Preisi siseministriks kõige reaktioonilise-matel aastatel 1850—1858.). Seda Karli sammu peeti alguses ta üliõpilase nooruse tuhinaks. Kuid see oli Karli kindel otsus, see oli Karli tõsine samm. Berliinis õppi-des luuletas ta Jennyle mitmed kaustikud luuletusi. Temast järelejäänud kirjadest on üks kiri 10. XI 1837. a. oma isale, kellelt ta luba palub Trieri sõita, kõige enam sellepärast, et oma Jennyga kokku saada. Jenny oli Trieris kõige ilusam neiu. Oma isale kirjutas Karl, et „kunst ei ole nii ilus, kui Jenny“. Kirjeldades pikalt oma tööd, õppimist, lõpetab ta kirja järgmiselt: „Ole hea ja tervita minu kallist imekenat Jennyt. Ma lugesin tema kirja juba kaksteist korda läbi ja igakord leiän selles uut ilu. See on igas suhtes — ka stiililiselt — kõige ilu-sam kiri, mida naisterahvas kunagi kirju-tada võib.“ Vanemate vastuseismisel ei saanud aga Karl pulmi ennem pidada, kui alles seitse aastat peale kihlusi (1843. aas-tal), kui Marx oli ülikooli lõpetanud ja juba iseseisvale tööle asunud.

Ülikooli lõpetanud, asus Marx Bonni, lootes seal ülikoolis professoriks hakata. Kuid selleaegse tagurlise valitsuse poliitika tagajärjel loobus ta sellest. Juba ülikoolis oli Marx oma ilmavaate poolest Hegeli poolehoidja, kuuludes pahempoolsete he-gellistide laagrisse; pärastpoole arenes ta Feuerbachi pooldajaks (selleaegne kõige pahempoolsema ilmavaate kandja).

Trükis ilmus Marxi nimi kirjatööde all-kirjana esimest korda 1841. aastal ajakirjas „Athenäum“, kus Marx oma luuletused „Viulimängija“ ja „Õine armastus“ avaldas.

Rheini radikaalid, kes lähemas sidemes olid pahempoolsete hegelistidega, hakkasid samal ajal Kölnis oma opositsioonilist aja-lehte „Rheinische Zeitung“ välja andma. Marx kutsuti selle ajalehe üheks peakaas-tõlliseks (ajaleht hakkas ilmuma 1. I 1842. aastal). 1842. a. oktoobris sai Marx ajalehe peatoimetajaks ja asus Kölni elama. Marx andis ajalehele revolutsioonilik-demo-kraatlike suuna, mis ikka enam ja ikka kindlamalt maksva korra vastu välja astus. Peab meeles pidama, et Saksamaal tol ajal veel iseseisvat proletariaadi revolutsioonilist liikumist ei olnud ja proletariaat läks alles kodanluse järel (seal ei olnud suurtõdust, kapitalism oli väga vähe arenenud) ja et sellepärast revolutsioonilik-demokraatiline

väikekodanlus Saksamaal tol ajal kõige revolutsioonilise klass oli. Valitsus pani „Rheinische Zeitung“ mitmekordse (lõpuks kolmekordse) tsensuri alla, kuna ta viimaks hoopis ära keelati.

Oma raamatu „Zur Kritik der politischen Oekonomie“ (ilmus 1859. a.) eessõnas kir-jutas Marx ise selle ajajärgu kohta:

„1842—1843. aastatel, olles „Rhei-nische Zeitung“ toimetajaks, sattusin ma esimest korda niisugusesse seisukorda, kus ma sunnitud olin sõna võtma niinimetatud aineliste huvide kohta. Rheini maapäeva vaielused puuvarguste ja maaomanduse tükel-damise kohta, ametlik vaielus... Mo-seli talupoegade seisukorral, viimaks vaielused vabakaubanduse ja profekt-sionismi kohta, andsid mulle esimesed tõuked majandusliste küsimuste uuri-miseks...“

Sellest ajast algab seega Marxi uurimis-töö majanduseteaduse alal.

1843. a. sügisel kolis Marx Pariisi, kus ta ühes pahempoolse hegelisti Arnold Rugega hakkas välja andma radikaalset ajakirja „Deutsch-Französische Jahrbücher“, mida ainult üks kaksiknummer ilmus (1844. a.); oma seal avaldatud kirjavahetuses nõuab Marx „kõige olemasoleva halastamatut kriitikat“, halastamatut kahes mõistes, — et see kriitika ei kardaks iseenda tagajärgi ja et ta ei taganeks kokkupõrgete eest maksvate jõududega“.

Oma kirjatöös, milles ta Hegeli õiguse-filosoofiat arvustas, kirjutas ta samas aja-kirjas:

„Kriitika sõjariist ei või, muidugi, sõjariista kriitika aset täita, aineline jõud peab saama sama ainelise jõuga kukutatud; kuid ka teooria muutub aineliseks jõuks nii pea, kui ta hulki valdab.“

Ja sealsamas oma sama kirjatüki lõpul kirjutas Marx:

„Samuti, nagu filosoofia proletariaadis oma ainelise sõjariista leiab, leiab ka proletariaat filosoofias oma vaim-lise sõjariista...“

Siin kujunes Marx juba revolutsionää-riks, kes proletariaati hakkas üles kutsuma „ainelise jõuga“, „kõike olemasolevat halas-tamatult kritiseerima“.

Engelsiga sai Marx esimest korda kokku 1843. a. Oma Pariisis elamise ajal lähe-nesid nad veel enam üksteisele ja sellest ajast hakkab nende mõleml ühine töö. Nagu Marx, nii ka Engels kuulusid mõle-mad kodanlise intelligentsi hulka. Teadus-

liku sotsialismi ja tööliikumise ühteliitmine on nüüd mõlemi ühiseks eesmärgiks. Töötades selles sihis, kasvavad nad mõlemad marksistideks.

Preisi valitsuse nõudmisel saadetakse Marx, kui kardetav revolutsionäär, 1845. a. Pariisist välja. Ta asub elama Brüsselisse, kus ta oma uurimistööd majanduseteaduse alal jätkas (võttes ühtlasi osa tegelikust revolutsioonilisest liikumisest). 1847. aastal ilmus ta raamat „Mõtteteaduse viletsus“ (Proudhoni „Viletsuse mõtteteaduse“ arvustus) — Marxi esimene marksistlik töö (mõnede konarlustega, mida ta ise pärast parandas).

1847. aastal võtsid Marx ja Engels aktiivselt osa „Kommunistide Liidu“ II kongressist Londonis, kes neid kohustas „Kommunistlikku Manifesti“ kokku seadma (ilmus trükist 1848. a. veebruaris).

1848. a. veebruarirevolutsiooni ajal saadetakse Marx Brüsselist (üldse Belgiast) välja. Ta asub teist korda Pariisi, kust peale märtsirevolutsiooni jällegi Kölni kolib. Kölnis saab ta ajalehe „Neue Rheinische Zeitung“ peatoimetajaks. Toimetuse liikmeks oli ka Engels. See leht oli sel ajal kõige revolutsioonilisem ajaleht kogu Saksamaal. Ta kutsus proletariaati üles võitlusele, et „sotsiaalset-vabariiklist revolutsiooni“ teostada.

1849. a. mais võttis Friedrich Engels revolutsioonilistest võitlustest Elberfeldis osa. 16. mail kirjutas sellest Marx „N.R.Z.-s“: „Meie „N.R.Z.“ oli ka Elberfeldi barrikadidel esitatud;“ ja edasi järgnes pikem kirjeldus kogu nendest võitlustest. Kontrrevolutsioon pani selle ajalehe kinni 19. V. 1849. a. Viimane „N.R.Z.“ ilmus punase trükiga üleskutsuga Kölni töölistele, mis lõppes järgmiselt:

„N.R.Z.“ toimetajad, teiega jumalaga jättes, tänavad teid avaldatud osavõtu eest. Nende viimaseks sõnaks on alati ja igalpool: töölikklassi vabanemine!“

Erilises pikemas kirjatükis samas viimases numbris, kus Marx ajalehe kinnipanemist kirjeldab, kirjutab ta ajalehe kägistajatele, kes paragrahvide taha pugesisid: „Meie oleme halastamatud ja ei palu ka teilt mitte mingisugust halastust. Kui meie kätte kord tuleb, siis meie ei hakka terrorismi ilustama.“

Marx saadeti Saksamaalt välja. Kolmat korda asus ta Pariisi, kust ta ka jälle välja saadeti. Marx kolib perega Londoni, kuhu ta elama jäigi ja kus ta 14. III 1883. a. suri.

II. Marxi isiklik elu Londonis

Marx ootas 1848. a. revolutsiooni sotsialistiliseks revolutsiooniks muutumist. Kuid see revolutsioon lõppes tagurluse võiduga kogu mandril. Marx ja Engels pidid mõlemad mandrilt põgenema. Marx asus Londoni lootusega, et seal mingisugust uut revolutsioonilist saksakeelset ajakirja saab välja anda. Engels asus Manchesteri, kus hambaid kiristades oma isa vabriku Inglismaa osakonnas (Engelsi isa oli Saksamaal vabrikandiks; Manchesteris oli tal vabriku osakond) kontoriametnikuks hakkas (ta nimetas seda ise „koera ametiks“, aga tööd mujalt ei saanud), saades esimesel aastal mitte üle 3 naelsterlingi nädalas.

Marxi lootustest ajakirja asjus ei tulnud Londonis midagi välja. Tööd Marx kusa-gilt ei saanud (igasuguseid emigrante oli tol ajal Londonis niigi küllalt). Marxil tuli väga suures viletsuses ja puuduses elada. Otsekohene nälg ja puudus oli alati ta kannul. Marxil oli päevi, kus ta terve päeva mööda Londonit hulkus, et kelle-gilt tuttavalt 6 penci söögi peale saada.

19. XI 1850. a. kirjutab Marx Engelsile: „Täna kell 10 hommikul suri meie väikene vandeseltslane Foxik (Quido — Marxi poeg, — R.W.) ootamatalt, ühes nendest konvulsiivsetest langetõbedest, mis tal tihti olid. Mõni minut enne seda naeris ja hullas ta. Kõik see sündis täiesti ootamata.“ Ja järgmises kirjas Engelsile kirjutab ta Jenny (oma naise) kohta samas asjus: „Ta ise toitis last ja päästis ta elu kõige raskematel tingimustel kõige suuremate ohvrite hinnaga. Selle juures piinab veel mõte, et süüta laps langes ainelise puuduse ohvriks.“ 1852. a. aprillis suri Marxil tütar ning Marxil ei olnud mitte sugugi raha matmiseks.

8. IX 1852. a. kirjutab Marx Engelsile: „Naine on haige, Jennyke (Marxi esimene tütar, pärsine sotsialist Longuet naine — R.V.) on haige, Lenchenil (Marxi kodune teenija, elas Marxide juures kui perekonnaliige — R.V.) on midagi närvilise palaviku taolist. Arsti ma ei või ja ei saanud kutsuda, kuna pole raha rohtude peale. 8—10 päeva jooksul elas pere leiva ja kartulitega ja täna on kahtlase, kas ma sedagi saan muretseda. Arusaadav, et praegustes kliimatingimustes see toit kasulik ei olnud. Kirjatükki Dana'le („Nev-York Tribune“ toimetaja — R.V.) ma ei kirjutanud, sest mul polnud mitte pennigi ajalehtede lugemiseks. Kõige parem ja soovitam, mis sündida võiks, oleks see, kui majajomanik mind korterist välja viskaks. Siis

saaksin ma vähemalt 22 naelsterlingiga sirgeks. Kuid niisugust suurt meelehead võib vaevalt temalt loota. Peale selle on veel pagar, piimamees, teekaupmees, puuvilljakaupmees, vana võlg lihunikule. Kuidas kõigest sellest rämpsusist lahti saada? Viimaste 8—10 päeva jooksul laenasin ma, lõpuks, mõne schillingi ja penci mingisugustelt pudukodanlastelt; see on mulle kõige vastikum, kuid seda oli selleks vaja, et mitte ära kärvata.“

Sama aasta lõpul kirjutas Marx oma broschüüri Kölni protsessi kohta. Sellest broschüürist lootis ta natukenegi sissetulekut saada. Kui ta broschüür mustalt juba valmis oli saanud, oli vaja seda trüklis puhalt ümber kirjutada, siis polnud Marxil niigi palju raha, et kirjutamiseks puhast paberit osta. Aga raamatukest oli vaja siiski trükivalmis teha. Marx viis 26. X 1852. a. oma kuue pandimajja ja saadud rahaga ostis kirjutuspaberit. Raamat läks trükki Baaselis, kust teda salaja Saksamaale pidi veetama. Raamat käsitas põlevat päevaküsimust ja pidi kiiresti saama laiali laotatud, mis siis ka sissetulekut oleks annud Marxile. 1853. a. märtsis saab Marx Baaselist sõnumi, et raamatu kogu transport (2000 eks.) on Saksa piiril sisse kukkunud (kus see saadeti poolteist kuud seisid transpordetiijate süü tagajärjel ja kus politsei kõik prestid alla pani). 22. III kirjutab Marx, et raamatukirjastaja saatis talle postiga ühe eksemplari raamatut järeelmaksuga, mille eest Marxil tuli maksta 15 schillingit. Marx ironiseerib sel puhul: „Hea sissetulek!“

Engels püüdis Marxi niipalju majanduslisset toetada, kuipalju seda tema palk isa ettevõttes vähegi lubas. Muidugi ei jatkanud sellest Marxile. 27. IV 1853. a. pöörab Marxi naine Jenny palvega Engelsi poole aidata rahaliselt. Ta kirjutab: „Ma ei suuda kirjeldada, mis meil sünnib. Minu mees läks Citysse Herstenbergi juurde, — Teie võite ette kujutada, mis tema jaoks niisugune külaskäik tähendab¹⁾. Sel ajal kirjutangi ma teile need read. Kas võite meile midagi saata? Pagar teatas, et reedest peale ta meile enam leiba ei anna. Eila tõrjus ta pealetungimise tagasi Musch (Marxi üks poeg, õige nimega Edgar, sünd. 1849. a. suri 1855. a. palavikku

¹⁾ City on Londoni kapitalistlik keskkohal ametiasutustega, pankadega jne. Herstenberg oli pankur, saksa emigrantide „semlak“, toetas rahaliselt emigrante-tülitsejaid (Marxi vastaseid „sklotshnikuid“). Jühtumil, millest siin jutt, ütles Herstenberg Marxi toetamiseks ära, kuid saatis ta pitsseeritud soovituskirjaga ühe teise pankuri Spielmanni juurde, kes ka Marxile pennigi ei annud.

— R.V.). Kui pagar temalt küsis: „Kas härra Marx on kodus?“ vastas ta: „Ei, teda üleväl ei ole“ (Marx elas teisel korral — R.V.) ja meie kolm leiba kaenlasse haarates, tormas noolena üles ning jutustas kõigest oma *Mohrile*²⁾.

24. III 1857. a. teatab Marx Engelsile, et tal on kõik panti pandud, mis korteris pantimiseks üldse kõlbab. 8. VII samal aastal sündis Marxile laps, kuid suri kohe. Nähtavasti olid majanduslised tingimused majas niivõrd rasked, et Marx seliest isegi Engelsile ei kirjutanud. Kui viimane selle kohta täpsemalt järele päris, vastas Marx selle kohta: „Asjaoludest, milledes minu naise mahasaamine sündis ja mis mind mõneks päevaks roopast välja löid, võin ma sulle jutuštada ainult suusõnal. Kirjutada neist asjust ma ei saa.“

1858. a. juulis saadab Marx Engelsile oma võlgade arved, võlausaldajate nimekirja ja üldse kogu oma eelarve tulevaste sissetulekute peale. Nende juurde kirjutab ta muu seas: „...minu naine ei kuluta mitte ühtegi farthingit iseenda peale, riiete peale jne, laste suvine riietus on — alla-poolle proletaarset tasapinda.“

1859. a. alguks lõpetas Marx oma ühe ajaloolise põhitöö „Zur Kritik der politischen Oekonomie“ (milles ta peaausjalikult raha küsimusi käsitab). 21. I 1859. aastal kirjutab ta sel puhul Engelsile: „Õnnetu käsikiri on valmis, kuid teda ei saa ära saata, sest mul pole mitte krossigi, et postikulused maksta ja käsikirja kinnitada.“ Ja ise ironiseerib kirja lõpul: „Vaevalt on keegi „raha“ üle niisugusel raha puudusel kirjutanud!“ Engels saatis talle jalamaid 2 naelsterlingit ja Marx saatis oma käsikirja teele.

Marxi nimetatud töö trükiti Berliinis. Kuid Lassalle, kes ise Berliinis asus, pidas Marxi raamatu trükkimise kinni ja käskis kirjastajal ennem iseenda (Lassalle) raamatukese välja lasta. Marx ootas kirjastajalt oma raamatu viimaseid trükipoognaid trükivigade parandamiseks juba kaks nädalat. Selle kohta kirjutab ta Engelsile 25. V. 1859. a.: „Selle asemel saan ma — mis? Lassalle broschüüri; ja et meil majas sugugi raha ei olnud ja et kõik, mis panti võis panna, juba panti oli pandud, siis tuli viimane vähegi kõlbulik kuub pandimajja viia, sest et selle prahi eest

²⁾ Marx oli tõmmunäoline, suure musta habemega, käed karvased. Lapsed kutsusid teda sellepärast moorameheks, Mohriks. Nii oli ta tuntud ka uulitsal ümbruskonna laste seas, kelle vastu Marx väga „hea vanamees“ oli.

tuli 2 schillingit maksta, kuna ta Berliinis arvatavasti 8 penci maksab.“ Edasi kirjutab ta:

„Nüüd on täiesti selge, et minu asi saieuesti kaheks nädalaks sekvestreeritud, et kohta härra Lassallele vabaks teha. Minu raamatu jaoks oleks tööd, kõige rohkem, kolmeks tunniks vaja olnud. Kuid see auahne tola (jutt on Lassallest — R.V.) korraldas meelega embargo, et publikumi tähelepanu minu tööga ei saaks mujale kistud. Aga siga Dunker (kirjastaja — R.V.) on õnnelik, sest tal on nüüd uus põhjus minu honoraari maksmist pikendada. Ma sellele juudikesele (Lassalle — R.V.) seda tükki ei unusta. Kiirus, millega tema roojus trükiti, näitab, et tema peale langeb suurem osa meie tööde kinnipidamise süüst. Selle juures on see elajas oma loomingu saadustesse nii armunud, et peab iseendast arusaadavaks, nagu põleksin ma kannatamatusest tema „anonüümset“ tööd näha saada ja nagu oleks mul küllalt „objektiivsust“, et minu raamatu tapmist korralikuks asjaks pidada.“

Engels toetas Marxi igal võimalikul juhusel. Rida teisi sellaeagseid s.-d. tegelasi said suuri sissetulekuid, kuid lasksid Marxi nälgida ja külmetada. (Lassalle spekuleeris, näit. börsel aktsiatega ja elas äldse väga laialt, kuid Marxile ei annud väikestki laenu.) 1851—1862. a.a. tegi Marx kaastööd „The New-York Tribune“le, kuid sissetulek sellest ei jatkunud Marxi perele. 1853—1855. aastate kohta näit. on teada, et Marx teenis siis 100—120 naelsterlingit aastas. See sissetulek oli sel ajal umbes sama suur, kui keskmine Inglismaa hariliku töölise palk. Kui aga arvesse võtta Londoni suurlinna elutingimused, siis peab järeldama, et Marx elas majanduslikult palju halvemalt, kui Londoni tööline.¹⁾

28. IV 1862. a. kirjutab Marx, et pandimajja on läinud mitte ainult laste asjad, vaid ka teenija asjad kuni kingadeni. Alatasa käis kohtupristav, alatasa ähvardati gaas (elektrivalgustust majades siis ei olnud) kinni panna. Haigused olid majas alalised külalised. Oma hädast, puudusest Marx teistele, peale Engelsi, kellele ei kaebanud ega ei rääkinud. Vastu pidi, ta püüdis kõike seda oma külaliste ja tuttavate eest isegi varjata. Nähtavasti vist sellega on seletatavad mõnede

Marxi kaastegelaste mälestused, kus kirjeldatakse, nagu poleks Marxil iseäralisi suuri raskusi majapidamises olnud (näit. Paul Lafargue mälestused, mis ilmusid 1890. a. „Neue Zeitis“ ja nüüd 1933. a. venekeeles).

Peasjalikult väga korratu ja halva toitmise tagajärjel põdes Marx sagedasti paisid. Eriti sagedasti ilmusid paisid kehal 1863. aastast peale. Tihti kirjutab Marx Engelsile, et jälle kehal kusagil suur järjekordne paise ilmus; mõnikord olid paisid „häbematud“ (nagu Marx kirjutab) ja ilmusid „kirjeldamata“ kehaosa läheduses. 17. XII 1867. a. kirjutab ta Engelsile: „Mul on pisikene, aga lõpmatu tüüv karbunkel taguotsa pahemal poolel. „Aga kui tal pole taguotsa, kuidas siis kõrgeaususel istuda? Eila tegin meie saksa tööliste seltsis pooleteisetunnilise aruande Iirimaa kohta, sest et „püsti“ olek nüüd minule kõige kergem on.“

Selle kõrval oli Marxil muidugi ka tihti muid haigusi, külmetusi, uneta olekuid ja unepuudust, jne, jne. Majanduslisest viletsusest pääsmiseks otsis Marx ükskõik misugust tööd. Kord pidi ta juba mingisugusesse raudtee kontorisse ametnikuks hakkama, kuid ka see lootus läks luhta. Mitu korda¹⁾ püüdis ta abi leida elukinnituse seltsidest,²⁾ kuid mitmesugustel põhjustel ei annud ka see loodetud tagajärgi. Viimaks — 1867. a. läks tal korda oma elu kinnitada. 7. XII 1867. a. kirjutab ta sel puhul Engelsile: „Eila olin Laenuseltsis arstilisel järelevaatusel. See ei ole mitte tühine formaalsus, sest kui ma enne septembrit ära sureksin, ei saaks selts mitte krossigi. Ma kartsin, et mul tuleb riidest lahti võtta (saatus, mis osaks sai minuga koos sealolijale inglasele). Esiteks, ma ei armasta sedasorti järelevaatust, ja teiseks, peale paljuarvuliste furunkelite on mul parajasti pahema reie peal suguosa lähedal karbunkel. Õnneks, minu rinnakast imponeeris nii arstile, et ta muud enam ei vandanudki²⁾. Esmaspäeval kell 12 saan raha.“

Oma viletsa olukorra tõttu pidas Marx kord isegi tõsiselt aru Londonist ära sõita ja kuhugi Schveitsi asuda, kus elu odavam. Kuid London oli maailma kapitalismi keskkohal, Londoni ulatasid kogu maailma revolutsioonilise liikumise sidemed,

¹⁾ Võrdluseks võib veel tähendada, et Lancshiri töölised (umb. 10.000 hinge oma usaldusmehele juba kümme aastat varemalt 1200 naelsterlingit aastas palka maksid (s. o. 10 korda rohkem, kui Marxi nimetatud sissetulek).

²⁾ Marx oli kasvult keskmine, tugeva väljumisega, lalariiniline. Inglismaa sõts Henri Hyndmann, kes esimest korda Marxi 1880. aastal nägi, kirjutas oma mälestustes (ilmusid 1911. a. Londonis): „Kui ma Marxi nägin, oli minu esimene mulje: tugev, sasi-paalne, taltsutamata vanamees...“

Londonis oli maailma kõige rikkam raamatukogu (mida Marxile tema töötegemiseks nii hädasti vaja oli). Marx ei võinud mitte mingil tingimisel Londonist lahkuda.

Kas 'ei viinud nälg Marxi ka pessimismile, meelegeitele? Mõnigi kord on Marxi kirjades palju meelehärma, suurt pimevust, äärmist viha, kuid mitte kunagi oma revolutsioonilise seisukoha muutmist, oma ilmavaate mahasalgamist.

25. X 1852. a. kirjutab ta Engelsile: „Kinnitan sulle, et kui ma oma naise kannatusi näen ja oma jõuetust tunnen, siis müüksin ma hinge saadanale.“ Ja selle järele jätkab ta kohe praktilisi arutusi Saksamaal arreteeritud seltsimeeste ja nende ülespidamise kohta, arutab, kuidas Kölni protsessi kohta käivat raamatut välja anda, kuidas kontrrevolutsiooni provokatsiooni hulkaadele paljastada.

1854. a. mais oli terve Marxi pere haige, ka Marx ise. Ta kirjutab, et „kogu korter muutus täielikuks laatsaretiks“. 3. VI kirjutab ta: „Oieti on see hea, et kõik korraga kaigeks jäid.“ 21. VI kirjutab ta: „... ma olen kõrvuni hädas... naine on voodis haige, arst andis arve... need viimased väikesed õnnetused tegid mind väga armetuks koeraks. Õnnelik on see, kellel pole peret.“

See mõte, et pere revolutsionäärile suureks raskuseks on, kordub Marxi kirjades mitu korda. 28. I 1858. a. kui Londonis suured külmad olid ja Marxil korteris sugugi kütet ei olnud, kirjutab ta, et „ma lebacksin parem 100 sülda mulla all, ennem kui niiviisi ära külmada... Süvenenud töösse üldiste küsimuste kallal võin ma kergesti selle viletsuse ära unustada, kuid minu naisel, arusaadavalt, ei ole seda pelgupaika jne.“ Ligi kuu hiljem (22. II 1858. a.) kirjutab ta jällegi: „Õnneks on välisilmas nüüd niipalju — rõõmuvatav. Eraelus vean ma aga kõige meelegeitlikumat olekut, mäherdust omale üldse võib ette kujutada. Mida aga teha! Ühiskondlikkude püüetega inimestele pole suuremat lollust, kui naisemeheks hakata ja end niiviisi koduse ja isikliku elu väikeste murede võimusesse anda“.

18. VI 1862. a. kirjutab Marx: „Minu naine kuulutab mulle igapäev, et parem oleks ta ühes lastega hauas, ja õigust ütelda, ma ei või ta üle pahandada, sest alandusi, piine ja hirmu, mis selles seisukorras tulevad läbi kannatada, on võimata kirjeldada... Vaestest lastest on mul praegu iseäranis kahju...“ Ja edasi kirjeldata ta järgmistes ridades oma tööst „Kapitali“ kallal, mida ta kirjutab: „Üldiselt

töötan ma praegu tugevalt ja kui imelik see ka on, minu pealuu karp töötab kogu selle viletsuse juures nii hästi, nagu ta juba mitu aastat pole töötanud. Ma surendan seda kõidet märksalt, sest et saksa koerad mõõdavad raamatu väärtust tema kantmahutusega.“ Samas kirjas edasi kirjutab ta oma ajaloolised märkused Darvini teooria kohta, palub Engelsit talle itaalia raamatupidamise näiteid valmistada jne, ning lõpetab kirja: „Mitte ükski hing minu juures ei käi, ja see rõõmstab mind, sest sinne inimsugu võib mind... Lurjused!“

Marxi mõtted oma hädadest on üldiselt „muu seas“ kirjutatud. Nad esinevad, „vahelpealadena“ suurte teooriate ja küsimuste vahel, suurte poliitiliste küsimuste seas, mis Marxi kirjavahetuse peaineteks on. Väga tihti ironiseerib ta sel puhul ise sapiselt. Näit. 19. VIII 1865. a. kirjutab ta: „Inglise riik on, muu seas, nagu näha, väga raskes rahalises seisukorras. Vähemalt maksude sissenõudjad olid sel kuul pealetükkivamad, kui kunagi, ja ootamata „kergendasid“ mind.“ Ja edasi kirjutab ta samas kirjas (peale perekondlike küsimuste puudutamist) astronoomiast, Laplace teooriast, Hegeli, Newtoni, Kelleri teooriate vaherkordadest, üksteisega siduvusest jne. jne.

Marx ei uppunud oma viletsusesse ja puudusesse. Igapäevases alalises hädas, näijas, külmas ehk haiguses jäi ta proletariaadi revolutsioonilise liikumise etterinda kogu maailma revolutsioonilise proletariaadi juhina. Ka kõige metsikumad ja piinavamad raskused ei suutnud temas silmapilgukski tekitada oportunisti (nagu see nii paljude töölislükumise tegelastega on sündinud sarnasel korral). Klassiline viha ja vaen kogu kodanlise korra vastu ei vaibunud Marxil ühekski silmapilguks. Sots Hyndmann, kes Marxiga tutvunes paar aastat enne tema surma, kirjutab oma mälestustes (milledest ülalpool juba jutt oli): „Mäletan, ükskord ütlesin ma Marxile, et saades vanemaks, näib mulle, et ma saan ka enam kannatlikumaks. „Enam kannatlikumaks? — vastas Marx — enam kannatlikumaks?“ Oli selge, et tema enam kannatlikumaks ei muutus.“

Suuremaks toeks Marxi raskel eluteel olid talle tema naine Jenny.

III. Jenny von Westphalen

Möödamannes märkisime juba, et Jenny oli Preisi suuremast aadeli perekonnast. Jenny oli Trieri „esimene iludus“ ja „ballide kuninganna“. Tai olid kõik eeltingi-

mused selleks, et omale hiilgavat kodanlist tulevõikku kindlustada. Kuid Jennyl oli ka suur ning sügav mõistus ja lai silmaring, mis lubas teda oma harilikust ümbruskonnast kõrgemale tõusta. See kõitis teda Marxi külge, kelle geniaalsust ta mõistis, kelle ajaloolistest püüetest ta õieti aru sai, kellele ta oma abiandva käe andis ja kellega seltsis ta siis kõikidest elu raskustest ning revolutsiooni tormidest läbi sammus. Ka Marx hindas muidugi oma Jennyt, keda ta tundis „maast madalast“ juba sest ajast, kui Jenny oli Marxi õe Sofie mänguseltsiline. Marx luuletas ja pühendas Jennyle terveit kolm kõitekest luuletusi („Buch der Liebe“).

Marxi tütar Eleonore (Tussy, nagu teda lapsepõlves kutsuti; Marxi kõige noorem tütar, sünd. 1855 a. oli Inglismaa töölisklassi aktiivne osavõtja, pärastine sotsialist-darvinisti Avelingi naine, suri 1898. a.) kirjutas hiljem, et Marxi armastus Jenny vastu ei jahtunud kunagi, vaid muutus ikka sügavamaks. 1856. a. kui Jenny oli juba kuus last ilmale toonud, kirjutab Marx kodust ära olles Jennyle niisuguseid kirglike armastuskirju, nagu oleksid need kaheksateistaastase nooremehe omad.

Jenny salgas oma päritolu maha, lahkus aadeli ümbruskonnast, ütles lahti kõikidest mugavustest ja elulähedustest, mis talle muil tingimustel oleksid igal sammul osaks saanud, ja sammus koos Marxiga lõpmata rasket ning piinarikast elukutselise revolutsionääri teed. Kuni Londonini elas ta ühes Marxi rändaja mustlase elu. Lahkudes isamajast võttis ta omaga kaasa koduteenija Helene (Lenchen, nagu teda Marxi peres kutsuti) Demuthi, kes Marxi perekonnaliikmeks ja „majavalitsejaks“ sai.

Kui 1848. a. Marx Brüsselis kinni võeti, arreteeriti ka Jenny (lahus Marxist), paigutati türmi pimedasse kambrisse ühes uulitsaliibudega, pärast kartserisse. Jenny võttis revolutsioonilisest liikumisest elavalt osa, olles Marxi sekretäriks, abiliseks, nõuandjaks.

Kõige raskem elu oli Jennyl, muidugi, Londonis. Toome siin ühe väljavõtte Jenny kirjast 20. V 1851. a. lähematele sõpradele Weydemeyerile ja selle naisele (Ameerikasse):

„Teie peaksite teadma siinseid Londoni tingimusi, et mõista, mis see tähendab: kolm last ja neljas oodata... Ainult korteri eest üksi peame maksma 42 taalert kuus. Kõike seda võiksite katta oma varandusest. Kuid meie viimased vahendid on antud ajakirja „Uue Rheini ajalehe ringvaate“ väljaandmiseks...“

Kirjeldan teile ainult ühe päeva oma elust, kuidas see tegelikult mööda läks... Ma otsustasin oma last ise toita, vaatamata hirmsa valu peale rinnus ja seljas. Kuid vaene ingliske imes minult niipalju hoolt ja muret, et ta ka ise alaliselt haige oli, päeval ja öösel tugevasti kannatas. Sündimisest saadik pole ta veel ühtegi ööd maganud, ta magab kõige enam kaks ehk kolm tundi. Viimaks hakkasid tal tugevad krambid, nii et laps rippus kogu aeg surma ja oma näruse elu vahel. Nende valude tõttu imes ta nii tugevalt, et minu rind lõhkes ja haavu täis oli; tihti voolas veri lapse väikesesse värisevasse suukesse. Nii istusin ma ükskord, kui järsku ilmumaja perenaine... ja nõuab meilt viit naelsterlingit, mis talle veel võlgu oleme. Kuna meil seda raha käepärast ei ole, siis asuvad kaks kohtupristavi meie väikest varandust üles kirjutama — voodid, pesu, riided, kõik, — ka isegi minu vaese pojakese hälli ja tütarde paremad mänguriistad, kuna lapsed selle juures ärdalt nutavad. Pristavid ähvardavad kõik varanduse kahe tunni pärast ära koristada — ma laman juba tühjal põrandal oma külmast värisevate lastega, oma haige rinnaga...“

Järgmisel päeval pidime korterist lahkuma; oli külm ja vihmane; minu mees otsib uut korterit, kuid keegi ei taha meid vastu võtta, kui teda saadakse, et meil on neil last. Viimaks saame abi ühelt sõbralt, maksame ära, mis vaja, ma müün kiiresti oma voodid ära, et rahuldada apteekrit, pagarit, lihakaupmeest ja piima-meest, kes meie varanduse üleskirjutamise skandaaliga ärahirmunud on ja kes oma arvetega jalamaid minu kallale tormasid. Müüdnud voodid viiakse korterist välja ja laotakse vankrile; kuid see oli juba peale päikese loojaminekut, aga inglise seaduse järele on see keelatud, millepärast majaperemees konstaablid kutsub ja kinnitab, et ka tema asjad võivad meie omade seas olla ja et meie tahame Inglismaalt ära sõita. Vähem kui viie minutiga kogub meie maja ümber salk kaks- või kolmsada inimest, kogu chelsea „põhjakiht“. Voodid kanti korterisse tagasi ja alles järgmisel hommikul peale päikese tõusu võisime neid ostjatele ära anda...“

Kuna Marx ise, kui aga vähegi aega oli ja võimalust sai, kuulsas Briti muuseumis (maailma kõige suurem raamatukogu Londonis) oma teaduslist uurimistööd tegi, tuli Jennyl kodu askeldada, võlausaldajatega sõidida, kohtu pristavisi tagasi tõrjuda. Kõige selle juures oli Jenny Marxile lähe-

maks seltsiliseks võitluses proletariaadi revolutsiooni eest.

Wilhelm Liebknecht kirjutab oma mälestustes sellest ajajärgust, kus tema nagu palju teisigi emigrante reaktsiooni ajal Londonis peaaegu ilma sihita ümber lonkis, joomingutest osa võttis jne. Ta oli üks lähematest Marxi külalistest ja sõpradest. Ühes teiste emigrantidega oli ta tihti Marxi juures. Ta kirjutab Marxi naise kohta: „Ta mõjus meie, metsikute, osalt natuke ülekäte läinud poiste peale imeliku jõuga. Proua Marx oli esimene naisterahvas, kelle tõttu ma tundma õppisin naisterahva kasvatustlikku mõju ja joovastavat jõudu... Ta oli minule naisterahva ideaaliks ja jäi selleks...“

Kuulus vene professor Kovalevski räägib: „Vaevalt võtab keegi teine oma kehvast korteris kedagi nii rõõmsalt vastu, kui Marxi naine, ja vaevalt oskab keegi oma lihtsuses niisugust ülespidamist ja välimust alal hoida, mida prantslased nimetavad grande-dame'ks.“

Saksa tööline Friedrich Lessner kirjutab oma viibimise kohta Marxi juures: „Meelepärased tunnid, mis ma tema perekonnas veetsin; jäävad mulle unistamatuks. Siin hiilgas Marxi suurepärane naine, kõrge, haruldaselt ilus naisterahvas, välispidiselt uhke, kuid äärmiselt heasüdamline, armas, teravmõtteline ja igasugusest kõrkusest ning venitamisest niivõrd vaba, et tema juuresolekul kõik end tundsid mugavalt, nagu kodus emaga ehk õega.“

Jenny aitas Marxi tema töös igal võimalikul korral. Ta täitis Marxi sekretäri kohuseid, kirjutas tema käsikirju ümber, saatis juhtnõõre laiali, korraldas salajast kirjavahetust. Jenny istus selles revolutsioonilises staabis, kus Marx kogu maailma proletariaadi võitluslippu kõige pimedamatel aegadel üleval hoidis. Sellest staabist aitas Jenny Marxi proletariaati uuesti võitlusväeks koguda.

1859. aastal tekkis Marxil konflikt professor Vogtiga (Frankfurti 1848. a. rahvuskogu liige, pärastine Napoleon III agent, maailmakuulus õpetlane Genfis). Vogt, peale seda, kui ta võitis poliitilise protsessi saksa s.-d. ajalehe vastu, avaldas sapis raamatu Marxi vastu, milles ta, muu seas, Marxi süüdistas tööliste kurnamises, tööliste kulul elamises, laias priiskavas eluviisis jne. Marx jäi selles võitluses üksi. Kõik lähemad sõbrad (peale Engelsi) taganesid, ei tahtnud end selle „supi sekka segada“. Marx jäi lahinguväljale kontrevolutsiooni sõodaks. Siin oli Jenny see, kes Marxi toetas ja õhutas võitluslippu kõrgel hoidma, partei au ja ka Marxi

oma au kaitsema. Kõik kodanlised fraktsioonid ja parteid laksutasid lõugu ja hirvitasid, kuna Marx oli lahinguväljal nende käes pureda ilma ühegi sõjariistata (mitte ükski ajaleht ei annud Marxile ruumi väiksemakski õiendamiseks). Jenny aitas igal viisil Marxi selles võitluses ka ideeliselt. Ta kirjutab Engelsile ja palub Engelsil „The New-York Tribunele“ niikaua Marxi asemel kaastööd teha, kuni Marx nimetatud Vogtiga võitlust peab. Ta võtab elavalt osa Marxi Vogtivastase raamatu kirjutamisest, trükkimisest, väljaandmisest (kirjutab seda ise puhtalt trükkivalmis, peab Marxi kirjavahetuse korras, korjab ja uurib dokumente Vogti musta tegevuse kohta jne, jne). Marx kirjutas hiilgava broschüüri Vogti vastu. Kuid seda tuli tal iseenda kulul välja anda. (See Marxi broschüür keelati pärast Prantsusmaal ära. Et Vogt Napoleoni agent oli ja Napoleonilt tema venna kaudu raha sai, saateatavaks alles kümme aastat hiljem).

Samal ajal jäi Jenny haigeks — rõugessel Marxi äärmisel hoolitsemisel saadi haigusest jagu, kuid — jäljed jäid järele. Kui ta juba paranenud oli, kirjutas ta 11. III 1861. Weydemeyeri naisele: „Viis nädalat tagasi paistsin ma oma õitsevate tütarde seas veel küllalt ilusana, mind peeti üldse oma ea kohta ilusaks, kuid see oli kõik minevikus! Ma paistan iseendale ninasarvikuna, kelle koht on loomaaias...“

Kui Saksamaal poliitilistele tegelastele amnestiat anti, andis Lassalie lootust, et ka Marx saab Saksamaale tagasi tulla. Sel puhul kirjutas ta Marxi naisele. Jenny vastab, et ta ei soovikski end oma inetu näoga enam endistele sõpradele näidata. Kuid peale selle kirjutab ta veel: „Õigust rääkides, on mulle see „kallis isamaa“ täiesti võõraks muutunud. Ma otsisin oma südame kõige väiksemad ja kaugemad sõid läbi ja mingsugust isamaad sealt ei leidnud. Üldine seisukord sellel „armsal ja kallil Saksamaal“ — selles luuletajate mater dolorosa — on nii troostita kurb, et ta ennem tõukab eemale, kui meelitab...“ Marx amnestiat ei saanud, kuid 1861. a. kevadel käis ta siiski Saksamaal — salaja (sõitis Hollandi Bühringi nime all, kust ilma passita ka Saksamaal käis)¹⁾.

¹⁾ Ta tegi ringreisu: Berlin, Elberfeld, Köln, Trier, Aachen, Bommel, Rotterdam, Amsterdam, London. Berliinis asus ta Lassalie juures. Valitsusel oli see Marxi Saksamaal käimine teada. Berliinis käis ta ka teatris ja istus meelega keiser Wilhelm I looshi kõrval. Kuid selleaegse amnestia „hooajal“ tema ajutist „omaksete juurde sõitmisist“ ei hakatud takistama ja ei tahtnud sellest skandaali teha, kuna Marx üleilma ikkagi tuntud tegelane oli.

Peale Pariisi Kommuuna kaotust (1871. a.) muutus Marx korter Londonis alaliseks emigrantide (kommunaaride) kooskäämise kohaks. Seal said kõik nõu ja abi. 1872. a. läks Marxi esimene tütar Jenny (kui esimene tütar, oli ta Marxi nõudmisel ema nimeliseks ristitud) Kommuuna ametliku häälekandja toimetajale Charles Longuet-le mehele (tütar Jenny suri 1883. jättes järele kolm last¹). Tütar Laura (teine Marxi tütar) läks mehele ka Kommuuna põgenikule, Paul Lafargue'le²). Ka kolmandamal tütrele Eleonorel (Tussy) oli „austaja“ Pariisi kommuunar — Kommuuna ajaloo Jane Lissagaray. Kuid Eleonor läks pärast mehele Avelingile.³)

Hiljem muutus poliitiline silmapiir ja õhkkond selgemaks, kuid „tumedad varjud“ (näljast, viletsusest, mõnede endiste kaasvõitlejate mustast sopast, haigused jne, jne) olid Marxi kogu peret tugevasti vapustanud. Marx ühes Jennyga pidasid kõikidele nendele väntsutustele uskumata mehise kangelaslikult vastu. Elu looduslised seadused tegid aga oma tööd pafatamata.

1878. a. ilmus Jennyl raske haigus — vähjatõbi. Marx viis teda küll veel kurortidesse, kuid haiguse vastu ei leitud rohtu. 1881. a. sügisel tõusis ta harva voodist. Samal ajal jäi ka Marx pleuriiti haigeks. Nad eraldati üksteisest ära, kumbki oma haigetuppa. Need kaks inimest-võitlejat olid eluajal üksteisega nii ühte kasvanud, et

lahusolemine neil võimatu oli. Marx püüdis oma haiguse üle võitu saada. Eleonore Marx (kolmas tütar) kirjutas selle kohta (kirjas W. Liebknechtile): „...kunagi ei unusta ma seda hommikut, kui Mohr end tundis niipalju paranenud olima, et mammakese tuppa läks. Koos said nad jälle nagu nooremaks, — ema — armastaja tüdruk, tema — armunud noormees.“ Jenny suri 2. detsembril 1881. a. Kui siis Engels Marxi juurde ilmus, lausus ta kodustele: „Mohr on ka surnud.“ Ja Eleonor kinnitab: „Ühes ema surmaga läks ka Mohri elu.“

Engels saatis Marxi küll veel mitmetesse kurortidesse, kuid midagi enam ei aidanud. Jaanuaris 1883. a. pidi ta uuesti Londonisse tagasi ilmuma, et seal katsuda end veel päästa. Marxi surma kohta kirjutas Engels 15. III 1883. Sorgele: „Eila päeval kell 2.30 — see oli kõige parem tund tema külastamiseks — läksin ma sinna ja leidsin kogu maja pisarates: nähtavasti tuleb lõpp. Ma hakkasin pärima, püüdsin põhjust leida, trööstisin. Mulle öeldi, et sündis väikene verejooks, kuid selle järele tuli järsk jõulangus. Meie vana aus Lenchen, kes tema eest nii hoolitses, nagu ükski ema oma lapse eest ei hoolitse, läks üles ja tuli kohe tagasi: ta on poolunes, ma võin üles tema juurde minna. Kui meie sisse läksime, magas ta juba igavest und.“ Marx suri vaikselt oma tugitoolil, kuhu teda paariks minutiks oli üksinda jäetud. (Järgneb.)

Tööraha ühise väerinna eest!

Eestimaa Kommunistilise Partei üleskutse kogu Eestimaa töörahvale⁴)

Üle kolme aasta kestab kapitalistilises ilmas majandusekriis. Tööraha seisukord muutub ikka väljakannatumaks. Kuid kapitali pealetungimine ei tunne mingisuguseid piire. Suurkodanlus kõvendab veelgi

oma pealetungimist töötavatele hulkadele. Palkade alandamine, tööliste vallandamine, hulkade elutingimiste halvendamine ning avaliku faschistilise diktatuuri maksmapanemine on kodanluse proovitud abinõud sellel alal.

Hiljutised sündmused Saksamaal, kus kodanlus verise faschistilise diktatuuri avalikult maksma pani, et veelgi jõhkramalt tööliste vastupanekut ja võitlust oma elukorra eest maha suruda, on märguandeks kogu ilma töörahvale. Kõikide kapitalistiliste maade töölisteklassi ja töölisteorganisatsioonide ähvardab avalik faschistlik vägivald, tagakiusamine, metsik verista-

¹) Nendest on Jean Longuet praegune prantsuse sots.-faschist, äge enamluse vastane, advokat (sünd. 1876. a.). Kui peale Oktoobrirevolutsiooni (peale interventsiooni) Nõukogude valitsus soovis Marxi hauda Londonist Moskvasse tuua, oli see Marxi järeltulija kategooriliselt selle vastu.

²) Peale Pariisi Kommuunat elas Laura mehega Hispaanias, Portugaalias, Inglismaal, hiljem sai luba asuda Prantsusmaale. Võttis aktiivselt osa töölistikumisest, valitses Marxi kirjandusliku päranduse üle. Paul pidas inimese elu 70 aastases vanaduses täiesti otstarbekohatuks ja kasutuks ja lõpetas ise oma elu 1911. aastal. Laura ei tahtnud mehe surma üle elada ja lõpetas ka oma elu ühes temaga (66 aasta vanuses). Laura oli viimane elusatest Marxi perest.

³) Eleonor lõpetas ka oma elu ise täies elujõus.

⁴) Käesolev dokument saadeti toimetusele vastavalt Eestist põranda alt. Avaldame ta oma lugetavate tutvustamiseks Eesti töölistikumise küsimuste ga.

mine ja hävitamine kodanluse sõjariistus pandiitide poolt.

Ka eesti kodanlus sammub sellel teel. Palkade allasurumine, tööliste lahtilaskmine, töötavate hulkade nälgimine, töölisteorganisatsioonide tagakiusamine, töörahva ajakirjanduse sulgumine, tegelaste vangistamine on igapäevasteks nähtusteks.

Selles olukorras kasvab tööliste hulkades nõudmine töörahva ühise väerinna järele võitluseks kodanluse pealetungimise vastu. Seda ühist väerinda on seni korraldanud ja korraldab Eestimaa Kommunistline Partei. Tööliste ühist võitlusväerinda on lõhkunud sotsiaaldemokraatiline partei oma kokkuleppepoliitikaga kodanlusega. Sõlmides kokkuleppeid kodanlusega, toetades kodanlisi valitsusi ja ise neist valitustest osa võttes, on sotsialistline partei võimaldanud kodanlusel töörahva ridu lõhkuda ja tema võitlust nõrgendada. Saksamaal, kus sotsiaaldemokraatiline partei toetas Brüningi valitsust ja president Hindenburgi revolutsiooniliste tööliste vastu, aitas ta sellega kaasa faschist Hitleri võidulepääsemiseks.

Nüüd, kus igale töölisele ikka enam ja enam selgemaks muutub vajadus tegelikku võitlust pidada kodanluse majanduslise ja poliitilise pealetungimise vastu ja kus töölised ise seda võitlust töörahva ühises väerinnas korraldama hakkavad, kuulutavad ka sotsiaaldemokraatlikud parteid oma poolehoidu töörahva ühisele väerinnale. Sotsialistlik Internatsionaal pööras sellekohase üleskutsega Kommunistilise Internatsionaali poole.

Kuid seni on nad seda teinud ainult sõnades, seletades selle juures, et ühise väerinna loomist olevat takistanud kommunistid oma terava arvustusega ja paljastustega, millega nad sotsiaaldemokraatliste juhtide vastu esinevad. Kommunistid on aga alati töörahva ühise väerinna eest võidelnud, sotsiaaldemokraatlike ja kõikide teiste töölistega ühist väerinda loonud, et tegudega kodanluse pealetungimise vastu võidelda.

Olukorras, kus kapitali ja faschismi pealetungimine ikka metsikumaks muutub ja töölisteklassi ennenägemata hädaoht ähvardab, teatab kommunistline partei, et ta valmis on **ühist võitluse ja revolutsioonilise tegevuse väerinda looma kõikide töölisteorganisatsioonidega**, kes kapitali pealetungimisele vastulöögi andmiseks võitlusesse astuvad.

Sellest väljamannes teeb Eesti Kommunistline Partei **Eesti Sotsialistilisele Tööliste Parteile, Eesti Töölisühingute Kesk-**

liidule ning Vene Pahempoolsete Sotsialistide Parteile ettepaneku asuda üheskoos tegeliku võitluse korraldamisele ja läbiviimisele järgmistes küsimustes:

1. Arvestades seda, et sõjaseadus ja n.n. kaitseseisukord piiriäärses vöös ja Tallinnas ning teistes linnades on sihitud töölisteklassi ja töötavate hulkade vastu, kuna sõjaseaduse alusel valitsus sulub töölisteorganisatsioone, ajakirjandust, vangistab töölisi ning kasutab seda seadust kapitali ja faschismi pealetungimise vastu võitleva töölisteliikumise mahasurumiseks, sellepärast tuleb alustada kõige laiaulatuslikumat, hulkadele tuginevat võitlust sõjaseaduse ja n.n. kaitseseisukorra ärakaotamise eest.

Selle nõudmise eest võitlemiseks tuleb viibimata asuda töörahva hulkade mobiliseerimisele koosolekute, miitingute, meelevalduste jne teel. Ühisel jõul tuleb kõikides linnades, alevites, vabrikutes, tehastes, töökodades, asutustes, hädaabi-töödel, külades, mõisates luua valimise teel töölistest, töötutest, kehvikutest ning töölisorganisatsioonide esitajatest **tegevusekomiteed**, kes organiseerivad kogu töörahva hulgalist võitlust sõjaseaduse ja n.n. kaitseseisukorra ärakaotamise eest.

2. Arvestades seda, et **töötatööliste arv ametlikkude andmete järele juba üle 30 tuhande on tõusnud ja et kümnete tuhandete töötute naised ja lapsed nälgivad, tuleb viibimata hulgalist võitlust alata selle eest, et kõikidele töötutele, ilma igasuguse vahetegemiseta, ühekordset toetust 25 krooni suuruses ja riiklikkudest viljatagavaradest töötute komiteede järelevalve all maksuta leiba antaks ja et kõik töötud tööpuuduse ja haiguse vastu ettevõtjate, riigi ja omavalitsuse kulul ära kinnitataks.**

Selle juures paneme meie ette kinnituseaduse aluseks võtta ESTP ja ET Keskliidu poolt esitatud „tööpuuduse vastu kindlustamise seaduse eelnõu“, mis teatavatel tingimistel ette näeb kõikide 15—65 aasta vanuste palgatööliste kindlustamist riigi ja omavalitsuste kulul tööpuuduse vastu lihttöölise poole palgasuuruses kaheteistkümne kuu jooksul töötamisele ajaks.

Kuigi see seaduse eelnõu täiesti puudulik, poolik ja ühekülgne on, tuleb seda aluseks võtta tingimisel, et kinnituseadus lõpulikult välja saaks töötatud tööliste ja töötute koosolekutel, miitingutel, ülelinnalistel, maakonnalistel ja vallalistel konverentsidel, kus kõik ameti- ja töölisühingud, organiseeritud ja orga-

niseerimata töölised kõige laiemalt esitatud oleksid. Selle seaduse läbimine on kindlustatud ainult siis, kui kõige laiemad tööraha hulgad mobiliseeritakse tegelikult võitluseks kinnituseaduse eest. Tööraha mobiliseerimiseks on vaja koosolekutel ja konverentsidel luua valimise teel kohalisi, ülelinnalisi ja maakonnalisi **tegevusekomiteesid** töötutest ja töötavatest töolistest ning töölisorganisatsioonide esitajatest, missugused tegevusekomiteed peavad organiseerima kõige laiemas ulatuses miitinguid, meelevaldusi, streikisid jne, et niisuguse ühise jõu ja võitlusega sundida kodanlust töötute toetamist ja kinnitamist läbi viima.

Üles astudes tööliste ja kehva talurahva ühise väerinna loomiseks võitluses kodanluse pealetungimise vastu, teatab EKP, et ta igal juhtumisel valmis on **vastastikkuse alusel võitluse ajajärguks ESTP ja ET Keskliidu arvustamist lõpetama**, kui viimased need tööraha nõudmised täielikult omaks võtavad ja tegelikult nende nõudmiste eest ühises väerinnas võitlema asuvad. Kuid igasugune võitlustingimiste rikkumine ja võitluse saboteerimine võrdub streigimurdmisele ja töolisteklassi äraandmisele. Niisuguse streigimurdmise ja äraandmise vastu kuulub töolisteklass kõige otsustavamalt võitlust.

Märts, 1933.

Eestimaa Kommunistilise Partei (Kommunistilise Internatsionaali sektsiooni) Keskkomitee.

Komparteide seisukord ja ülesanded kodanlistel maadel praegusel ajajärgul

(KITK XII pleenumi materjalidest)

Kommunistilise Internatsionaali Täide-
saatekomitee XII pleenum, mis ära peeti Moskvas septembri kuus 1932. a., ütles oma otsustes, et lõppenud on kapitalismi osaline, suhteline ja ajutine stabilisatsioon (vt. „klvtl“ nr. 150, 151). Revolutsioonilise liikumise tõus kogu ilmas ja kapitalistilise majanduse üleilmiline kriis, — need on tegurid, mis purustasid kapitalismi stabilisatsiooni. Oma võimu alalhoidmiseks kasutab kodanlus ikka rohkem ja rohkem faschistlisi meetodeid. Lõppenud on sotsiaalsete reformide ajajärk. Töölisklassi hulgad nihkuvad ikka enam pahemale poole. Sotsiaaldemokraatia, iseäranis ta „pahempoolne“ tiib, teeb „pahempoolseid“ manöövreid, et oma mõju töölisklassis ja kogu töörahvahulkades alal hoida. Kuna teine osa sotsiaaldemokraate kõige ülbema avalikkusega kokkulepet sobitab faschis-

Kuna ESTP valitsusest osa võtab, EKP aga sügavale põrandaalla on aetud, siis ei saa meie partei otsekohe ametlikult oma esitajate kaudu tegevusekomiteedest, konverentsidest jne osa võtta ega teiste organisatsioonidega läbirääkimisi pidada. Sellepärast paneme meie EST Parteile ja ET Keskliidule ja VPS Parteile ette oma **vastuse ja seisukohad** meie ettepanekute puhul ajalehes avaldada.

Seltsimehed, töölised!

Võitlus kestab ja nõuab tugevaid jõupingutusi kõigilt. Keegi ei tohi viivitada võitluse alustamisega nende nõudmiste eest ja jääda ootama ESTP ja ET Keskliidu vastust meie ettepanekute peale. **Tuleb alustada ja jätkata võitlust ülevalnimetatud nõudmiste eest kogu jõuga**, luues ühist väerinda kõikide töolistega, parteilikkuse peale vaatamata. Tööraha ühine väerind peab saama teostatud võitluses kodanluse pealetungimise vastu. Seda nõuavad töolisteklassi huvid!

Võitlusele kodanluse ja faschismi pealetungimise vastu!

Võitlusele sõjaseaduse ärakaotamise eest!

Võitlusele töötute nõudmiste eest!

Tööraha ühise väerinna eest!

N. K.

miga (näit. Saksamaal). Teravneb klassi-võitlus. Teravnevad vahekorrad imperialistlike riikide vahel. Meie oleme üle minevas teise revolutsioonide ja sõdade voo. Praeguses olukorras on võimalikud järsud ja äkilised pöörangud, murrangud sündmuste arenemises. Niisugune on olukord praegusel ajal KITK XII pleenumi hindamisel.

Peaillesanne, mille niisugune olukord kõikide komparteide ette seab on:

„töölisklassi ja kurnatavaid hulki majanduslise ja poliitilise võitluse käigus ette valmistada eelseisvateks võitlusteks võimu pärast proletariaadi diktatuuri eest“.

(KITK XII pleenumi otsusest.)

On kommunistlised parteid selleks valmis? On nad vastavalt praeguse ajajärgu nõuetele oma ülesannete kõrgusel?

Saavutused kommunistlike parteide töös

Ajajärgul KITK XI pleenumist (1931. a. kevadel) kuni XII pleenumini on Kominternil ta töös suuri saavutusi. Tähtsamaks saavutuseks on kommunistlike parteide hulgalise mõju kasv. Parteid on selle aja kestel *tuntavalt kasvanud ja organisatsiooniliselt kõvenenud*. Kapitalistlike maade kommunistlike parteid kasvasid 1931. a. kevadest kuni 1932. a. juunini 400 tuhande liikme võrd. Kõikide kapitalistlike maade ja asumaade komparteiide liikmete arv ulatas 1932. a. juunis 913.500-ni. Peale selle kasvas ÜK(e)P sama aja kestel enam kui 1 miljoni liikme võrd.

Nii kasvas näit. Saksa KP liikmete arv 246 tuh. pealt 332 tuhandeni, Poola KP liikmete arv 7 tuhande pealt 15 tuhandeni, Hispaania KP — 1500 pealt 17.500 peale, Tšecho-Slovakkia KP — 30.000 pealt 75.000 peale, Hiina KP — 192.300 pealt 250.000 peale, Austria KP — 3100 pealt 6800 peale, Itaalia KP 3500 pealt 8000 peale, Austraalia KP 250 pealt 2500 peale jne.

Meie näeme Kominterni ridade tuntavat laienemist. Kuid siin peab kohe alguses ütlemas seda, et see kasv kõigil maadel ühesugune pole. Inglismaal, Prantsusmaal ja P.-Am. Ühisriikides jääb Komparteiide mõju kasv tuntavalt maha teiste tähtsamate kapitalistlike maade komparteiide mõju kasvust hulkades. Ja just neis kolmes kõige tähtsamas imperialistlikes suurriigis on Komparteiide töö mahajäämine võrreldes teiste maadega iseäranis lubamata. Kommunistlike parteide hulgalise mõju kasv areneb erimaadel eritempos, ta areneb mitteühetasaselt.

Komparteiide hulgalise mõju kasvu näitavad ka nende *edusammud valimistel*. Saksa kompartei sai terrorist hoolimata riigipäeva valimistel novembris 1932. a. 6 miljoni häält. Vabrikute ja tehaste komiteede valimisel seadsid Saksa KP ja Punane ametiühendusline vastasrind üles 18.000 kandidaati, sellest hoolimata, et ettevõtjate terrori ja suure tööpuuduse tingimustes nendele kandidaatidele see tähendas otsekohest leivata jäämise hädahoitu. Saksa KP organiseeris 1932. a. suvel edukalt töölisklassi vastulööki fashistlike bandede terrorile. Ka Jaapani komparteil on suuri saavutusi parlamendi valimistel. Sedasama võime öelda ka Bulgaaria, Kreeka jt. komparteiide kohta.

Komparteiide osa ja tähtsus *streigivõitluse* organiseerimises ja juhtimises on kasvanud. Kõige suuremaid saavutusi on siin Poola ja Tšecho-Slovakkia komparteiidel.

Komparteiide hulgalise mõju kasvu näitab ka *imperialistlike sõja hädahoitu* vastu võitlemine. Eriti suured edusammud on siin Jaapani komparteil, kes Mandshuuria ja Schanghai sündmuste ajal organiseeris tugevat sõjavastast kihutusetööd, mille tagajärjel jaapani sõjavägedes vastuhakkamisi tekkis jne. Kommunistid juhivad jaapani pahempoolset talurahva liitu. Viimasel kultuurorganisatsioonide konverentsil oli 850 saadikust 800 kommunisti ja kommunistide poolehoidjat, kuna sotse oli kõigest 50.

Ka *Hiina* komp. edusammudest ei saa vaikes mõõda minna. Hiina komp. juhtimisel tegutseb ja tugevneb kiiresti nõukogudevõim mitmes Hiina rajoonis. Hiina nõukogude territooriumil asub 80 mln. inimest. On olemas nõukogude valitsus, kes KP juhtimisel suurte edusammudega laiendab ja süvendab nõukogude revolutsiooni Hiinas. Kasvab üldine imperialismivastane liikumine. Hiina nõukogude võimu tugevust näitab juba üksi see, et kõik sõjakäigud, mis kontrevolutsiooniline Nankingi valitsus korraldas nõukogude territooriumi vastu (5 korda), tagasi löödud on hiina punavägede poolt.

Komparteiidel on saavutusi *alt ühise väerinna* loomises. Siin peab iseäranis nimetama Saksa, Tšecho-Slovakkia ja Poola komparteiide saavutusi.

Paranenud on *parteiakukeste töö ettevõtetes* (näit. Poolas, Tšecho-Slovakkias, Saksamaal, Bulgaarias jne).

Need on peaküsimused. Kõik need ja rida teisi saavutusi komparteiide töös tõendavad seda, et *Kominterni poliitika õige oli ja on*. Need saavutused näitavad, et vaie ja laim on see, mida igasugused oportunistid ja ülejooksikud levitasid ja levitavad Kominterni poliitika kohta (et see pole õige jne). Need saavutused komparteiide tegelikus töös lükkavad ümber kõik oportunistide ja ülejooksikute väited, mis sihitud Kominterni vastu. Eriti peab siin rõhutama veel seda, et komparteiide *valvelolek ideoloogilisel väerinnal* Kominterni õige juhtimise tõttu määratult kasvanud on (iseäranis peale sm. Stalini kirja „Proletarskaja Revolutsia“ toimetusele „Enamluse ajaloo mõningatest küsimustest“).

Komparteiide töö puudused ja nende põhjused

Kominterni sektsioonide, komparteiide töös on vastuvaidlemata saavutusi, kuid need saavutused ei rahulda meid kaugeltki. Tarvis on *enamlise eneseareavustusega* paljastada meie töö puudused. Meie, enamlaste-kommunistide, üks kõige tuge-

vamatest külgedest on see, et meie oma töö puudused ja vead halastamata enese-arvustuse alla võtame selleks, et kõiki neid puudusi ja vigu kõrvaldada ning endi tööd parandada. Vähemgi enesepettus siin toob tingimata kaotusi proletariaadi revolutsioonivõitluses.

KITK XII pleenum võttis kogu kominterni töö hoolsa tähelepanu ja enese-arvustuse alla. Pleenum märkis ära seda üldist tõsiasja, mis käib kõikide kodanliste maade komparteide töö kohta, et *kommunistlike parteide töö ja tegevus maha jääb revolutsioonilise liikumise kasvu tempodest ja nende võimaluste ärakasutamisest, mida loob praegune objektiivne olukord*. Revolutsioonilise liikumise tõus areneb kiiremini, kui komparteid sellele järgi jõuavad. See aga tähendab, et komparteid ei suuda tarvilisel määral organiseerida ning juhtida seda revolutsioonilist liikumist. See asjaolu aga võimaldab kodanlusel ja ta käsikudel tuntavalt takistada, pidurdada endi mõju purunemist töörahvahulkades, seega pikendada kapitalismi elupäevi.

Praegu (veebuaris, 1933.) on siin olukord juba tuntavalt muutunud. Komparteidel on siin viimaste kuude kestel määratu suuri saavutusi, kuid veel *praegugi* pole täiesti likvideeritud see komparteide revolutsioonilise liikumise tõusu tempodest ja olemasolevate võimaluste ärakasutamisest maha jäämise hädaoht.

See kõik sunnib meid seda hoolikamalt vaatama neid põhjusi, milledest on tingitud see mahajäämine.

Mahajäämise peapõhjuseks on komparteide *hulgalise töö puudused*. See on peaprobleem, mille ümber koonduvad kõik teised küsimused, millega on seotud, millest olenevad kõik teised probleemid. Kõik need küsimused on isekeskis vastastikku seotud, mõjuvad vastastikku üksteise peale, nii et neid vaatama peab kui küsimuste tervikut, mille peamomendiks on hulgalise töö puudused ja tagajärjeks — komparteide mahajäämine revolutsioonilise liikumise kasvu tempodest ja objektiivse olukorra ärakasutamisest. Siin peab kohe nimetama seda, et kõik need puudused komparteide töös

mitte igal maal ühesugusel määral aset ei leia (nagu Kominterni sektsioonid kõik kodanlistel maadel kaugeltki mitte võrd-sel määral objektiivse olukorra ärakasutamisest maha ei jää), vaid et ühel maal ühed, teisel teised küsimused esiplaanil on. Kuid kogu Kominterni ulatuses (peale ÜK(e)P-a) märkis XII pleenum ära järgmised üldised hulgalise töö nõrkuse tegurid:

Komparteide organisatsioonilised nõrkused. Parteirakukeste töö on tihtigi väga nõrk. Linna-, maakondade jne komiteede töö lonkab. Tihti pole neid komiteesid olemas. Partei kõrgemate organite — keskkomitee, Poliitbüroo — otsused jäävad tihtilugu paberile. Sest kui korralikult ei tööta partei algorganisatsioonid, siis on ka arusaadav, et ei saa juttu olla nende otsuste täpsest ja kiirest täitmisest. Paberile jäävad tihtilugu ka rakukeste eneste otsused, — puudub kontroll otsuste täitmise üle. Kommunistlised fraktsioonid teistes organisatsioonides (ametühisused, ühistegelised organisatsioonid jne) töötavad korralult. Pealegi pole neid olemas kõigis organisatsioonides kus nad olema peavad. Lonkab elav side partei kõrgemate organite ja algorganisatsioonide vahel. Keskkomitee liikmeid saab harva näha maakonnakomiteede koosolekul, kuna maakonnakomiteede liikmeid sama harva kohata algrakukeste koosolekutel. See elava sideme nõrkus aga tekitab ülearu palju paberlist sidet, kirjavahetust, mis aga väga kahjulik iseäranis sellepöolest, et arvestades algrakukeste kaadrite nõrkusega, need paberlised juhtnõõrid jäävad tihtilugu kohalisele olukorrale kohandamata. See aga viib kas nende juhtnõõride lihtsalt täitmata jätmisele, või nende valesti tarvitamisele, mis eksisamme ning kaotusi toob. Selle algrakukeste nõrga töö tulemuseks on parteiliikmete suur voolavus (fluktuatsioon) paljudes kodanliste maade komparteid. Komparteisse astub näit, aasta vältel kümnetuhat uut liiget, kuna samal ajal astub parteist välja 7—8000 liiget. Partei-distsipliin pole igalpool tarvilisel kõrgusel. (järgneb).

Vastutav toimetaja: H. Pöggelmann.

Tehniline toimetaja: N. Karotamm.

Tellimiste vastuvõtmine tehnika ja
teaduse ajakirja peale

„TEADUS JA TEHNIKA“

kestab edasi.

==== **Tellimise hind:** ====

12 kuu peale 6 rbl.

6 „ „ „ 3 „

Üksiknummer 50 kop.

(Ilmub 12 nummert aastas.)

Tellimisi võetakse vastu kõigis postiosakon-
dades, Knigotsentri ja Lookt'a raamatukaup-
lustes, „Külvaja“ volinikkude poolt kohtadel
ja otsekohe kirjastuses:

Ленинград, 31, ул. 3-го Июля 48
Изд-во „Кюльвая“

Hind 1 rbl.

18287 385 33,15

235/1933

Журнал „**КЛАССОВАЯ БОРЬБА**“ № 153 (На эстонском языке).
Издание ЭКП (Эстсекции Коминтерна).

Ленгорт № 8820. — Тир. 1:00. — Типография „Кюльва“, ул. Дзержинского № 49.
Зак. 3945. Изд. „Кюльва“.